

AZƏRBAYCAN VƏKİLİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Şurası

AHİM
AZƏRBAYCAN HÜQUQ İSLAHATLARI MƏRKƏZİ
AZERBAIJAN LAW REFORM CENTRE

“Mirasın bölüşdürülməsi” vəkil Paşa Səfərov

*“Cinayət prosesində şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması”
vəkil Sadiq Əfəndiyev*

*“Ehtiyatsızlıqdan sağlamlığa az ağır zərər vurma cinayət məsuliyyətinə səbəb
olmalıdır mı?” əməkdar hüquqşünas Müzəffər Ağazadə*

*“Домашний арест как альтернативная аресту мера пересечения”
д.ф.ю.н Кёнуль Гусейнова и магистрант Нихад Халилов*

*“Azərbaycanın Vyana Beynəlxalq Alğı-Satqı Müqaviləsinə (CISG) üzv olmasının
üstünlükləri” hüquqşünas Toğrul Quluzadə*

*“Azərbaycanda və dünyada subroqasiya hüququnun müqayisəli təhlili”
hüquqşünas Şəhriyar Həbilov*

*“Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin ərizə forması dəyişikliyə uğramışdır”
yerli mətbuat səhifələrindən*

*““Facebook”a münasibətdə hansı öhdəliklərinizin olduğunu bilirsinizmi?”
beynəlxalq mətbuat səhifələrindən*

“2015-ci ilin qalmaqall məhkəmə prosesləri” beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

Sualınıza vəkil cavab versin!

VIII nömrə

“Azərbaycan vəkili” jurnalının buraxılmasında məqsəd Azərbaycanda insan hüquqlarının müdafiəsinə dəstək verilməsi, vəkil peşəsinin hüquqşünaslar arasında təbliği ilə onun nüfuzunun artırılması, həmçinin gələcəkdə vəkillik sahəsində mövcud olan aktual problemlərin tədqiqi ilə Vəkillik hüququ elminin inkişafına töhfə verilməsindən ibarətdir.

Nəşrin bu sayı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə və “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İctimai Birliyinin təşkilatı dəstəyi ilə işıq üzü görmüşdür. Jurnal, Vəkillər Kollegiyasının üzvləri, həmçinin digər hüquqşünaslar arasında pulsuz paylanılmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Redaksiya heyəti:

Baş redaktor: *Anar Bağırov* – “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İB-nin sədri, Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin və Hakimlərin Seçki Komitəsinin üzvü, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Məsləhətçi: *Fariz Məmmədov* - Vəkillər Kollegiyasının üzvü, Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin beynəlxalq əlaqələr üzrə müşaviri

Buraxılışa məsul şəxs: *Fərhad Nəcəfov* – “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İB-nin sədr müavini, hüquqşünas

Korrektor: *İsrafil Əlili* – “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İB-nin ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə koordinatoru, hüquqşünas

“Azərbaycan vəkili” jurnalı Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Mətbu nəşrlərin reyestrində 3708 nömrəsi ilə qeydiyyatda alınmışdır.

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı şəhəri, Füzuli küçəsi 49,

SKS Plaza, 7-ci mərtəbə

Tel/Faks: +994 12 492 28 83

e-mail: info@lawreform.az

vəb-səhifə: <http://www.lawreform.az/>

© “Azərbaycan Hüquq İslahatları Mərkəzi” İB, 2016

“AZƏRBAYCAN VƏKİLİ” JURNALI

Jurnal pulsuz paylanılır.

Kağız formatı 21x29,7 A4, Təbaşirli 115 qf/m²,
Sifariş № _____, Tiraj: 1000
“TimePrint” mətbəəsində ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.
Bakı, Ş.Məmmədova 208,
Tel: +994 12 563 18 02, 562 96 64

Bakı şəhəri, Füzuli küçəsi 49,
SKS Plaza, 7-ci mərtəbə
Tel/Faks: +994 12 492 28 83
e-mail: info@lawreform.az
veb-səhifə: <http://www.lawreform.az/>

Müsaibələr və mövqelər

- 2 “Mirasın bölüşdürülməsi” vəkil Paşa Səfərov
- 12 “Cinayət prosesində şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması” vəkil Sadiq Əfəndiyev
- 17 “Ehtiyatsızlıqdan sağlamlığa az ağır zərər vurma cinayət məsuliyyətinə səbəb olmalıdır?” əməkdar hüquqşünas Müzəffər Ağazadə
- 23 “Домашний арест как альтернативная аресту мера пересечения” д.ф.ю.н. Кёнуль Гусейнова и магистрант Нихад Халилов
- 27 “Azərbaycanın Vyana Beynəlxalq Alğı-Satqı Müqaviləsi Konvensiyasına (CISG) üzv olmasının üstünlükləri” hüquqşünas Toğrul Quluzadə
- 29 “Azərbaycanda və dünyada subroqasiya hüququnun müqayisəli təhlili” hüquqşünas Şəhriyar Həbilov

Məhkəmə aktları

- 32 “Mülki Məcəllənin 271.1 həmin Məcəllənin 158.2 və 158.4-cü maddələri baxımından şərh edilməsinə dair” КМ-nin 03/11/2015-ci il tarixli Qərarı
- 38 İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin “İqbal Həsənov Azərbaycana qarşı” 15/01/2015-ci il tarixli Qərarı

Yerli mətbuat səhifələrindən

- 46 Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin ərizə forması dəyişikliyə uğramışdır.
- 46 Dini radikalizmə qarşı qanunvericilik sərtləşdirilmişdir.
- 47 Hakimiyyət sənəd qəbulu başlamışdır.
- 48 Vəkillərin könüllü reyestri aparılır.

Beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

- 49 Oskar mükafatı ilə hüquqşünaslıq peşəsi arasında ümumi nə var?

- 49 BMT-nin kitabxanası və beynəlxalq cinayət törətmiş dövlət başçılarının toxunulmazlığı barədə qısaca.
- 50 “Facebook” a münasibətdə hansı öhdəliklərinizin olduğunu bilirsiniz?
- 51 2015-ci ilin qalmaqallı məhkəmə prosesləri.
- 53 Son 10 il ərzində Britaniyada 505 məhbus səhvən azadlığa buraxılıb.
- 54 **“Sualınıza vəkil cavab versin” rubrikası**

Müsaibələr və mövqelər

Paşa Səfərov

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

MİRASIN BÖLÜŞDÜRÜLMƏSİ

Hələ Qədim Misirdə vərəsəlik hüququnda mirasın bölüşdürülməsi özünəməxsus şəkildə həyata keçirilirdi. Belə ki, əgər miras qoyan vəsiyyətnamə qoymazdırsa o zaman miras əmlak miras qoyanın uşaqları arasında bərabər surətdə bölüşdürülürdü. Lakin bu halda böyük oğula üstünlük verilirdi. Böyük oğul əvvəlcə öz atasının yerini tutaraq, “hər cür əmlakın” hökmdarına çevrilərək, həmçinin torpaq sahəsinin varisi olurdu. Sonra isə digər uşaqlar (qardaş və bacıları) arasında bölgü aparırdı.

Qədim Babildə mövcud olan qanunlar vərəsəlik hüququ məsələlərini digər dövlətlərə nisbətə ətraflı və ədalətli tənzimləyirdilər. Belə ki, miras əmlak varis uşaqlar arasında bərabər surətdə bölünürdü. Bu qayda, nəinki miras qoyanın qanuni nikahdan doğulan uşaqlarına, hətta miras qoyanın başqa yaşayan kölə qadından olan uşaqlar arasında əmlakın bölüşdürülməsində də tətbiq olunurdu.

Qədim Hindistanda isə ata mülkiyyətinə bütün qardaşların bərabər pay hüququ var idi. Qızlar (bacılar) hər bir mirasdan (qardaşdan) ata əmlakının dördüdə bir hissəsini ala bilirdi. Bu da güman ki, cehiz üçün lazım gəlirdi.

Müxtəlif varnalardan olan valideynlərdən doğulan uşaqlara münasibətdə mirasın bölüşdürülməsi məsələsi bir qədər başqa cür həll edilirdi. Bunlara kasta məhdudyyətləri prinsipləri şamil olunurdu. Məsələn, brahmanın, müxtəlif varnalara mənsub olan qadınlardan doğulan uşaqları ananın varnaya mənsubiyyətindən asılı olaraq vərəsəlik alırdı. Brahman qadının oğlu 4 pay, kşatri qadının oğlu 3 pay, vayşi qadının oğlu 2 pay, şudr qadının oğlu isə 1 pay alırdı. Misal üçün, miras qoyan brahmandan miras qalmış 10 otaqlı evin, 4 otağı onun brahman qadından olan oğluna, 3 otağı onun kşatri qadından olan oğluna, 2 otağı vayşi qadından olan oğluna, 1 otağı isə şudr qadından olan oğluna düşürdü.

Qədim Yunanıstanda ölənin vəsiyyətnamə qoymadıqda qanun üzrə vərəsəlik qaydası tətbiq olunurdu. Bu halda ölənin əmlakı onun oğulları arasında heç bir fərq oqyulmadan bərabər surətdə bölüşdürülürdü.

Qədim İranda qanun üzrə vərəsəlikdə atanın miras qoyduğu əmlaka ilk növbədə onun oğlan övladları bərabər qaydada varis olurdular. Lakin burada arvadın və qızların da payı var idi. Tam hüquqlu nikahda olan dul arvadın vərəsə payı oğlan övladlarının vərəsə payına bərabər olmalı idi. Qızlara əmlakın az hissəsi çatırdı. Qız ərə gedərkən payını cehiz kimi özü ilə aparırdı. Misal üçün, mirqas qoyandan miras qalmış ev onun 3 oğlu və 1 arvadı arasında bərabər qaydada (hər birinə evin 25%-i düşməklə) bölünürdü. Ev əşyaları və digər əşyaların bölgüsünə gəlincə isə burada daha çox əmlak qıza düşürdü.

Ərəb xilafəti zamanı qadınların vərəsəlik payı kişilərin payından iki dəfə az idi. Quran tövsiyə edirdi ki, miras bölüşdürülərkən ailələrdəki hər bir oğlan uşağına iki qızın payı düşməlidir, bir kişinin payı isə iki qadının payı qədər olmalıdır. Misal üçün, müsəlman kişidən miras qalmış 5 otaqlı evin 2 otağı miras qoyanın böyük oğluna, 2 otağı miras qoyanın kiçik oğluna və 1 otağı isə miras qoyanın qızına çatırdı.

Rusiya dövlətində də vəsiyyətnamə olmadıqda vərəsəlik qanun üzrə həyata keçirilirdi. Bu zaman əmlak oğullar arasında fərqli qaydada bölüşdürülürdü. Əmlak bölüşdürülərkən kiçik qardaşa ümumi paydan əlavə ev, həyətyanı sahə və bütün təsərrüfat verilir. Boyar ailəsində oğlan övladı olmadıqda qız da vərəsə ola bilərdi. İcmaçı kəndli-smerdin qızı vərəsə sayılmırdı. Əgər qız ərə getməmişdirsə, ona ancaq cehiz payı verilir. Qalan bütün əmlak isə knyaza keçirdi.

Qızıl Orda dövlətində mülki hüquq sahəsində Böyük Yasadan ancaq bir maddə bizə gəlib çatmışdır. Bu da vərəsəlik hüququna aiddir. Həmin maddəyə görə vərəsələr arasında miras aşağıdakı qaydada bölünürdü: başqa oğullarına nisbətən ölən böyük oğluna çox pay verilir. Kiçik oğluna isə vərəsə payı olaraq ancaq ev əşyaları çatırdı. Mirasın qalan hissəsi o biri oğullar arasında bölüşdürülürdü. Qədim Romada Yustinian hüququnda vərəsəliyə eyni bir qohumluq dərəcəsi üçün bir neçə şəxs (məsələn üç oğul) çağırılırdısa və çağırılanlardan biri mirasdakı öz payını əldə etməmişdirsə, o digər eyni vaxtda çağırılmış vərəsələrin paylarına qatılırdı (göstərilən misalda oğullardan biri vərəsəlikdən imtina etdikdə iki digər oğul mirası yarıb-yarıya alırdılar).

Qədim Azərbaycanda vərəsəlik hüququ oğul və qızların varislik hüquqlarının bərabərləşdirilməsi ilə xarakterizə edilir. Mirasın bölünməsi zamanı fiziki cəhətdən zəif olanlara, şikəstlərə üstünlük verilir. Həm onlar, həm də vəfat etmiş şəxsin dul qalmış qadını digər varislərə nisbətən ikiqat həcmində miras payı alırdılar.

XIII-XIV əsrlərdə Azərbaycanda "Yasa"nın normalarına əsasən əmlak bölgüsü zamanı ailənin böyük oğluna üstünlük verilərək ona daha çox əmlak payı verilir. Bununla belə, ata ocağı (kasıblarda yurta, varlılarda əsas aillər, xanlarda başlıca ulus) onun ölümündən sonra kiçik oğula qalır. Oğlan övladlarının yetkinlik yaşına çatmasına qədər ailə başçısı vəfat edərsə, müvəqqəti olaraq əmlakı birinci (böyük) arvad idarə edirdi. Uşaqların böyüklüyü də onların analarının birinciliyi ilə ölçülürdü. Yasaya görə qadının böyüklüyü onun yaşı ilə deyil, nikahın bağlanma vaxtı ilə müəyyən edilirdi. Ümumiyyətlə, o dövrdə köçərilərin həyatında qadının rolu yeksək olduğundan (bütün ev təsərrüfatı, döyüşçülərin xidmətə göndərilməsi ilə bağlı hazırlıq, yır-yığış işləri onun üzərinə düşürdü; çox zaman onlar öz ərlərini hərbi yürüslərdə də müşayiət edirdilər) Yasada qadınların hüquqi vəziyyətinə də müəyyən yer ayrılmışdır.

"Mirasın bölüşdürülməsi" institutu Azərbaycan vərəsəlik hüququ tarixində özünəməxsus inkişafa məxsus olmuşdur.

16 iyun 1923-cü il tarixli Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra - MM) 1956-cı il tarixli nəşrində Məcəllənin 490-cı maddəsinə əsasən, qanun üzrə vərəsəlikdə vərəsəlik əmlakı 488-ci maddənin birinci və ikinci hissəsində göstərilən qaydada, vərəsəliyə çağırılan şəxslər arasında bərabər hissəyə bölünür.

İrs buraxan şəxsin 488-ci maddənin ikinci hissəsində göstərilən qaydada irs almalı olan nəvələri və nəticələri onların vəfat etmiş ata-anasına çatmalı olan payı həcmində bərabər pay alırlar.

MM-in 491-ci maddəsinə görə, 488-ci maddədə göstərilən qaydada vərəsəliyə çağırılan şəxslərdən hər kim irs buraxan şəxslə bir yerdə yaşamışsa, 490-cı maddəyə əsasən ona çatması əmlakdan düşən paydan əlavə, adi ev avadanlığına və ləvazimatına aid olan əmlakdan (bəzək şeyləri istisna olmaqla) pay alır.

Həmçinin Məcəllənin 503-cü maddəsinə əsasən, vərəsəlik açıldığı gündən etibarən 6 ayın ərzində gəlmədiyi, vərəsəliyi qəbul etməkdən imtina etdikləri halda (494-cü maddədə nəzərdə tutulan hallar istisna edilməklə) və ya vərəsələrin biri və ya bir neçəsi vəsiyyət edən şəxs tərəfindən irs alma hüququndan məhrum edildikdə, onların payı qanun üzrə olan digər vərəsələrə keçir və vəsiyyət edən şəxs bütün öz əmlakını özünün təyin etdiyi vərəsələrə verilməyini vəsiyyətnamədə göstərməmişsə, əmlak 490-cı maddədə göstərilən qaydada, onların arasında bölünür.

Bütün vərəsələr müəyyən vaxtda gəlmədikləri, vərəsəliyi qəbul etməkdən imtina etdikləri və ya vəsiyyət edən şəxs tərəfindən vərəsəlik hüququndan məhrum edildikləri halda, əmlak yiyəsiz hesab olunur və dövlət mülkiyyətinə keçir.

"Qanuni və vəsiyyət üzrə vərəsələr haqqında" SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinin 14 mart 1945-ci il tarixli Fərmanının tətbiq edilməsinə və vərəsəliyin digər məsələlərinə dair" SSRİ Ali Məhkəməsi

Pleniminun 22 iyun 1947-ci il tarixli, 9/4/U sayılı Qərarının 3-cü bəndinə əsasən, irs buraxan şəxslə birlikdə yaşayan vərəsələr irs almalı olduqları halda, əmlakın onlara çatası vərəsəlik payından əlavə adi ev avadanlığına aid əmlak dəxi alırlar.

İrs qəbul etməyə digər vərəsələr dəvət edildikdə, həmin vərəsələr irs buraxan şəxslə birlikdə yaşamasalar da, əmlak dəvət edilmiş vərəsələrə keçir və RSFSR MM-in 420-ci maddəsində və digər müttəfiq respublikaların MM-in müvafiq maddələrində göstərilən qaydada onların arasında bölünür. 11 sentyabr 1964-cü il tarixli MM-in 557-ci maddəsinə əsasən, vərəsə mirasdan imtina etdiyi halda və vəsiyyət edən tərəfindən vərəsəlik hüququndan məhrum edildikdə onun payına düşən miras hissəsi qanun üzrə vərəsəliyə çağırılan vərəsələrin sərəncamına keçir və onların arasında bərabər payda bölünür.

Miras qoyan şəxs öz əmlakının hamısını təyin etdiyi vərəsələrə vəsiyyət etdikdə, aradan çıxan vərəsənin payı, vəsiyyət üzrə digər vərəsələrin sərəncamına keçir və onların arasında bərabər payda bölünür.

Vərəsə, digər vərəsənin, dövlətin və ya dövlət, kooperativ təşkilatının və ya ictimai təşkilatın xeyrinə olaraq mirasdan imtina etdikdə və ya aradan çıxmış vərəsə təyin edildiyi hallara həmin maddənin qaydaları tətbiq olunmur.

Həmçinin 11 sentyabr 1964-cü il tarixli Azərbaycan SSR MM-in 563-cü maddəsinə əsasən, miras əmlakının bölünməsi qanun üzrə və vəsiyyət üzrə vərəsələrin hər birinə düşən hissəyə müvafiq olaraq, mirası qəbul edən vərəsələrin razılığı ilə verilir. Razılıq olmadıqda bölgü, məhkəmə qaydasında aparılır.

Hələ doğulmamış, ana bətnində olan vərəsə olduqda, vərəsələr ancaq onun payına düşən hissəni ayırmaq şərti ilə miras əmlakını bölməyə haqlıdırlar. Doğulmamış vərəsənin mənafeyini müdafiə etmək üçün bölgüdə iştirak etməyə qəyyumluq və himayəçilik orqanının nümayəndəsi dəvət olunmalıdır.

“Mirasın bölüşdürülməsi” fəslə qüvvədə olan MM-in “Vərəsəlik hüququ” bölməsinin ən geniş fəsilərindən biridir. Fəsil özündə 1274-1305-ci maddələri cəmləşdirərək, mirasın bölüşdürülməsi məsələsinin hüquqi tənziqlənməsini nəzərdə tutur. Sözügedən normativ hüquqi akta görə miras onu qəbul edən vərəsələrin razılaşması üzrə onlardan hər birinə qanun və ya vəsiyyətnamə üzrə düşən paya uyğun bölüşdürülür (MM-in 1274-cü maddəsi).

Türkiyə Respublikasının MM-in 599-cu maddəsinə əsasən, vərəsələr, mirasqoyanın ölümü ilə mirası bir bütün olaraq, qanuni yolla qazanırlar.

Hüquq ədəbiyyatında “mirasın bölüşdürülməsi” institutu bir qədər maraqlı və fərqli şəkildə tədqiq edilməkdədir.

Mirasın bölüşdürülməsi ilk öncə mirasın meydana gəlməsi halında mövcud olur. Əgər ölmüş şəxsin mirası yoxdursa, yaxud onun mirasını vərəsə qəbul etməkdən imtina edirsə o zaman mirasın bölüşdürülməsi məsələsi hərəkətdə olmur. Beləliklə ilk öncə şəxsin ölümündən sonra onun mirasının qalması labüddür. Lakin bir şəxsin ölümündən sonra onun miras qalmış əmlakı varsa bu da hələlik mirasın bölüşdürülməsi münasibətlərinin fəaliyyətdə olması demək deyil. Belə ki, mirasın bölüşdürülməsi ilə yanaşı miras hüququnun daha bir institutu “mirasın qəbul edilməsi” mövcuddur. Bu iki institutun məqsədinin mirası əldə etməyə xidmət etmək olmasına baxmayaraq onlar arasında müəyyən bir fərqlər mövcuddur.

Əgər miras qoyanın yalnız bir vərəsəsi varsa və həmin vərəsə mirasdan imtina etmirsə o zaman bu münasibətlər mirasın bölüşdürülməsi yox, mirasın qəbul edilməsi münasibətləri ilə tənziqlənir. Lakin mirasın qəbul edilməsi də tək bir vərəsə tərəfindən mirasın qəbul edilməyindən ibarət deyil. Bu barədə biz mirasın qəbul edilməsi fəslində ətraflı araşdırma aparmışıq.

Beləliklə, şəxsin ölümündən sonra miras qalmış əmlakın iki və daha çox vərəsəsi olarsa o zaman mirasın bölüşdürülməsi institutu fəaliyyətə keçir. Vərəsələr istər qanun üzrə istərsə də vəsiyyət üzrə ola bilərlər. Lakin bəzən hüquq ədəbiyyatında vəsiyyət üzrə vərəsələr arasında yaxud, bir qanun üzrə vərəsə ilə vəsiyyət üzrə vərəsə (vərəsələr) arasında mirasın bölünməsi münasibətlərini “mirasın bölüşdürülməsi” institutu ilə deyil “mirasın qəbul edilməsi” institutu ilə qiymətləndirirlər.

Bəzi hüquqşünaslar hesab edirlər ki, bu halda vərəsələr arasında miras payının əvvəlcədən miras qoyan tərəfindən müəyyən edildiyi üçün (mirasın bölgüsünə dair mübahisələr yarana bilmədiyi üçün) mirasın bölüşdürülməsindən söhbət gedə bilməz.

Hesab edirik ki, bu düzgün qənaət deyil. İstər vəsiyyəət üzrə vərəsələr arasında yaxud, bir qanun üzrə vərəsə ilə vəsiyyəət üzrə vərəsə (vərəsələr) arasında mirasın qəbul edilməsi halında, istərsədə mirasqoyan tərəfindən əvvəlcədən mirasın vərəsələr arasında bölüşdürülməsi halında mirasqoyanın ölümündən sonra miras və vərəsələr arasında yaranan “əlaqə” (bu “əlaqə” mirasın azad ərazisindən başlayaraq vərəsələrin tabeləyinə keçməsi ilə bitməsini nəzərdə tutur) zamanı bütün münasibətlər “mirasın bölüşdürülməsi” münasibətləri ilə tənzimlənir.

Mirasın bölüşdürülməsi zamanı “fəaliyyətdə olan vərəsələr”ə (“fəaliyyətdə olmayan vərəsələr” dedikdə, mirasdan imtina etmiş vərəsələr, ləyaqətsiz vərəsələr və s. başa düşülür) həm qanunvericilikdə, həm də hüquq ədəbiyyatında bəzən “miras şərikləri” də deyilir. Miras şərikləri münasibətlərini eyni zamanda mülki qanunvericilik də nəzərdə tutmuşdur. Belə ki, əgər bir neçə vərəsə varsa, miras vərəsələr arasında bölüşdürülənədək vahid əmlak şəklində bütün vərəsələrə mənsubdur. Bu əmlakdan sonuncu xəstəliyi zamanı miras qoyana qulluq və onun müalicəsi, dəfn, mirasın mühafizəsi və idarə edilməsi, əmək haqqı verilməsi və vəsiyyətin icrası üçün lazımi xərclər ödənilə bilər. Bu tələblər mirasın dəyərindən, həm də bütün başqa tələblərə, o cümlədən ipoteka və digər girovla təmin edilmiş tələblərə nisbətən üstün qaydada ödənilməlidir (MM-in 1157-ci maddəsi).

Hüquqşünas M.K.Oğuzmanın fikrincə birdən çox vərəsə varsa bunlar mirasa iştirak (birgə ortaqlıq) halında sahib olurlar. Bu iştirak halında pay sahibliyi toplusuna miras şərikliyi adı verilir. Şəxsiyyəti məlum olmayan bir ortaqlıq, mirasın açılması ilə qanun icabı vücut bulur və prinsip etibarilə mirasın qəbuluna qədər davam edir.

Hüquqşünas N.Kocayusufpaşaoğlunun qənaətinə görə miras şərikləri, miras daxilində, iştirak halında mülkiyyətin müştərək mülkiyyətə çevrilməsi və ya başqa bir ortaqlığa çevrilməsi; miras borclarının miras aktivi ilə ödənməsi sonunda mirasda bölüşəcək əmlak qalmaması; sonradan mirasçılığın tək şəxsə toplanması kimi səbəblərlə də sona yetə bilər.

Miras şərikləri mirasın bölüşdürülməsinə qədər mirası idarə etməlidirlər. İstər ümumi, istərsə sətək idarə zamanı miras şərikləri arasında razılaşma olmalıdır. Bu halı mülki qanunvericilikdə nəzərdə tutmuşdur. Belə ki, MM-in 1157-1-ci maddəsinə əsasən, miras şərikləri mirasın bölüşdürülməsinə qədər onu birgə idarə edirlər. İdarəçiliklə bağlı qərarlar vərəsələr tərəfindən onların miras paylarına mütənasib surətdə sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Mirasın mühafizəsi (qorunması) ilə bağlı tədbirləri hər bir vərəsə digər miras şəriklərinin razılığı olmadan da həyata keçirə bilər. Mirasın idarə edilməsi ilə bağlı xərcləri vərəsələr özlərinin miras paylarına mütənasib surətdə çəkirlər.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi MM mirasın bölüşdürülməsinə aşağıdakı kimi anlayış verir: “miras onu qəbul edən vərəsələrin razılaşması üzrə onlardan hər birinə qanun və ya vəsiyyətnamə üzrə düşən paya uyğun bölüşdürülür”.

Göründüyü kimi mülki qanunvericilik mirasın bölüşdürülməsi halında “vərəsələrin razılaşması”nı xüsusi vurğulayır. Buradan belə nəticə çıxarmaq olar ki, əgər vərəsələr arasında mirasın bölünməsinə dair razılaşma yoxdursa o zaman mirasın bölüşdürülməsindən söz gedə bilməz. Əslində bu norma nəzəri və təcrübi baxımdan bir qədər mübahisə doğurur. Diqqət yetirək, ölmüş şəxsin miras əmlakının vərəsələr arasında bölüşdürülməsi zamanı razılaşmanın olmaması miras bölgüsünü dayandırır. Bu qanunvericiliyin düzgün halıdır. Lakin qanunvericilik bu normanın ümumiyyətlə miras bölgüsünə aid edib-etməməsi halında bu normal hal hesab edilə bilməz. Məsələn, A. öləndən sonra ondan miras qalmış evi vərəsələri B., C., və Ç. aralarında bölmək qərarına gəlirlər. Birinci halda, əgər vərəsələr evi bölmək üçün razılığına gələrlərsə o zaman ev onlar arasında bölünəcək və bununla da mirasın bölüşdürülməsi münasibətləri həyata keçiriləcək. İkinci halda, əgər vərəsələr evi bölmək üçün razılığına gələ bilmərlərsə o zaman ev onlar arasında bölünməyəcək və bununla da mirasın bölüşdürülməsi münasibətləri həyata keçirilmədən qalacaq. Göründüyü kimi ikinci halda mirasın müqəddaratı həll edilməmiş mirasın bölüşdürülməsi münasibətləri isə hərəkətsiz qalmaqdadır.

Üçüncü halda, əgər vərəsələr evi bölmək üçün razılığına gələ bilmirlərsə o zaman onlar məhkəməyə müraciət edirlər və ev məhkəmə qaydasında onlar arasında bölünür. MM əslində üçüncü halı mirasın bölüşdürülməsinə aid etmir. Hesab edirik ki, bu doğru nəticə deyil və biz bu sahədə müəyyən bir araşdırma aparmaq məcburiyyətindəyik.

Beləliklə, mirasın bölüşdürülməsi münasibətləri 3 istiqamətdə həyata keçirilir:

a) miras vərəsələr arasında razılaşmaqla bölünür;

Yəni vərəsələr miras qalmış əmlakı bölmək üçün öz aralarında yazılı və ya şifahi razılığa gələrək əmlakı bölürlər.

b) miras vərəsələr arasında miras qoyan tərəfindən bölünür;

Yəni miras hələ miras qoyanın sağlığında qoyulmuş vəsiyyətnamə üzrə vərəsələr arasında, vərəsələrin razılığı ilə bölüşdürülür. Bu hal mülki qanunvericilikdə qismən öz təsdiqi tapıb. Belə ki, MM-in 1275-ci maddəsinə əsasən, miras qoyan vəsiyyətnamədə mirasın bölüşdürülməsi qaydasını müəyyənləşdirə bilər.

c) mirasın mirasqoyanın təyin etdiyi şəxs tərəfindən bölünür;

Yəni miras hələ miras qoyanın sağlığında qoyulmuş vəsiyyətnamə üzrə təyin edilmiş şəxs (üçüncü şəxs) tərəfindən vərəsələr arasında, vərəsələrin razılığı ilə bölüşdürülür. Bu hal da mülki qanunvericilikdə qismən öz təsdiqi tapıb. Belə ki, MM-in 1275-ci maddəsinə əsasən, miras qoyan vəsiyyətnamədə mirasın bölüşdürülməsi qaydasını müəyyənləşdirə bilər, o cümlədən mirası bölüşdürməyi üçüncü şəxsə etibar edə bilər. Üçüncü şəxsin qərarı aşkar ədalətsizdirsə, vərəsələr üçün məcburi deyildir. Bu halda bölgü məhkəmənin qərarı ilə aparılır.

Hüquq ədəbiyyatında miras şərikləri tərəfindən də mirasın bölüşdürülməsi üçün şəxs təyin edilə bilər. Belə ki, hüquqşünas M.K.Oğuzman göstərir ki, şübhəsiz ki, vərəsələr razılaşma ilə içərlərindən birini və ya bir üçüncü şəxsi təmsilçi təyin edə bilərlər.

Hüquqşünas E.Şener isə bildirir ki, miras qoyan vəsiyyətnamə ilə “tenfuz məmuru” təyin etmişsə və ya hakim mirası rəsmən idarə edəcək məmur təyin etmişsə, mirasçılar miras şərikliyinə təmsilçi təyin edə bilməzlər.

ç) miras vərəsələr arasında notarius tərəfindən bölünür;

Yəni vərəsələr miras əmlakın bölgüsündə ümumi razılığa gələ bilmədikləri üçün notariat orqanına müraciət etməklə mirasın bölgüsünün həyata keçirilməsini xahiş edirlər. Notarius isə miras əmlakı vərəsələr arasında bölüşdürür.

Bu halı mülki qanunvericilik qəbul etmədiyindən təcrübədə belə hala rast gəlmək olduqca çətindir.

c) miras vərəsələr arasında məhkəmə tərəfindən bölünür.

Yəni vərəsələr miras əmlakın bölgüsündə ümumi razılığa gələ bilmədikləri, mirasqoyan tərəfindən mirasın bölüşdürülməsi halına, eyni zamanda miras qoyan tərəfindən təyin edilmiş şəxs tərəfindən mirasın bölüşdürülməsi halına etiraz etdikləri üçün məhkəməyə müraciət etməklə mirasın bölgüsünün həyata keçirilməsini xahiş edirlər. Məhkəmə isə miras əmlakı vərəsələr arasında bölüşdürür.

MM-in 1291-ci maddəsinə əsasən, miras şərikləri arasında mirasın bölüşdürülməsi haqqında ixtilaf olunduqda, mübahisəyə məhkəmə baxır. Əmlakın bölüşdürülməsi zamanı məhkəmə bölüşdürülməli əmlakın xarakterini, miras şəriklərindən hər birinin fəaliyyətini və digər konkret halları nəzərə almalıdır.

Bəzən hüquq ədəbiyyatında miras əmlakın məhkəmə tərəfindən bölüşdürülməsi vəziyyətinə “mirasın bölüşdürülməsi” deyil, “miras payının müəyyən edilməsi” institutu adı verirlər.

Hesab edirik ki, bölgünün hansı orqan tərəfindən həyata keçirilməyindən və necə bölünməyindən asılı olmayaraq miras əmlak vərəsələr arasında bölünürsə bu mirasın bölüşdürülməsi sayılır.

MM ilk növbədə vərəsələr tərəfindən bölüşdürülən miras əmlakın kütləsini müəyyən etmişdir. Belə ki normativ hüquqi akt müəyyən əmlak kateqoriyasını mirasın bölüşdürülməsi zamanı miras kütləsinə daxil etmir. Məsələn, Məcəllənin 1277-ci maddəsinə əsasən, miras bölüşdürülərkən hər bir vərəsənin payına onun miras açılanadək iki il ərzində miras qoyandan hədiyyə kimi aldığı əmlakın dəyəri də daxil edilir (çıxarılıb).

Bəzən təcrübədə rast gəlinir ki, miras əmlakın bölüşdürülməsi real cəhətdən mümkün deyil. Yəni miras əmlaka vərəsənin pay hüququ tanınır, lakin vərəsə miras payın mülkiyyətçisi qismində tanınsa belə onu istədiyi idarə edə bilmir. Bu “ölü pay hüququ” adlanır. Yəni mirasdan vərəsəyə pay düşür, lakin vərəsə onu idarə edə bilmir. Misal üçün, miras əmlaka daxil olan bir otaqlı ev üç vərəsə arasında bölünərək onlara 1/3 pay hüququ tanınır. Lakin həmin evdən vərəsələrin ayrılıqda yaşaması mümkün deyil. Belə ki, vərəsə A., həmin evdə yaşamağına baxmayaraq vərəsə B., və vərəsə C., həmin evdə yaşaması qeyri mümkün hesab edilir. Baxmayaraq ki, vərəsə B., və C., özlərinə düşən paya uyğun şəkildə mülkiyyəti təsdiq edən şəhadətnamə almışlar. Yəni şəxs mülkiyyətində olan əmlak üzərində heç bir hüququ (istifadə, sahiblik) həyata keçirə bilmir. Bu hüquq isə “ölü pay hüququ” adlanır.

Qeyd edək ki, bu cür halı mülki qanunvericilik də tanıyır. Belə ki, MM-in 1281-ci maddəsinə əsasən, əgər mirası qəbul edən bütün vərəsələrin razılaşması ilə ayrı qayda müəyyənləşdirməyibsə, bölünməsi təsərrüfat təyinatının itirilməsinə və ya zəifləməsinə səbəb olacaq əmlak bölüşdürülmür və vərəsələrin paylarına uyğun onların ümumi mülkiyyəti olur.

Lakin bu qaydanın, eləcə də miras əmlakın ümumi mülkiyyətdə olması halı əslində vərəsənin konstitusion hüququ olan mülkiyyət hüquqlarını pozmuş olur. Şəxs öz mülkiyyətində olan əmlakı istədiyi kimi idarə edə bilmir. Misal üçün miras qoyan A., miras şəkilində yazıçı atasının ev muzeyi kimi hazırladığı evi miras qoyur. Ev üç vərəsə arasında bərabər surətdə pay hüququ müəyyən edilərək ümumi paylı mülkiyyət olur. Vərəsələrdən ikisi evin təyinatı üzrə (ev muzeyi kimi) istifadə olunmasına razı olsalarda, üçüncü vərəsə buna etiraz edir.

Belə hallarda bəzən vərəsələr öz paylarını naturada ayrılması tələb etmək hüquqlarından istifadə edirlər. Belə ki, MM-in 1276-cı maddəsinə əsasən, hər bir vərəsə həm daşınar, həm də daşınmaz əmlakdan öz payının naturada ayrılmasını tələb edə bilər, bir şərtlə ki, bu şəkildə ayırma mümkün olsun və ya qanunla qadağan edilməsin.

Qeyd edək ki, bu halda da payın naturada ayrılması qeyri-mümkün və qanunla qadağan hesab edilə bilər. Bu halda da vərəsənin miras payı hələ ki, “ölü pay hüququ” hesab edilir.

Belə hallarda mirasın bölüşdürülməsinin həyata keçirilməsinin iki halı mövcuddur:

1. Miras şəriklərinin razılaşması üzrə mirasın satılması;

Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 1278-ci maddəsinə əsasən, miras şəriklərinin razılaşması üzrə bütün mirasın satılmasına və pulların vərəsələr arasında onların paylarına uyğun bölüşdürülməsinə yol verilir.

Burada vacib şərt kimi vərəsələrin razılaşması mühümdür.

2. Mirasın bir miras şərikinə keçməsi.

MM-in 1279-cü maddəsinə əsasən, miras şəriklərinin razılaşması üzrə bütün mirasın bir miras şərikinə keçməsi mümkündür. Öz növbəsində o, digər miras şəriklərinə müvafiq kompensasiya verməyə borcludur.

Burada vacib şərt kimi vərəsələrin razılaşması ilə yanaşı, kompensasiyanın məbləğinin müəyyən edilməsində də razılığın olması mühümdür.

Mirasın bölüşdürülməsi zamanı bəzən vərəsələrin müəyyən edilməsinə, yaxud onların çağırılmasına ehtiyac yaranır. İlk növbədə vərəsənin olduğu yerin müəyyənləşdirmək lazımdır. Bu ilk növbədə vəzifə kimi vərəsənin üzərinə qoyulub. Belə ki, MM-in 1300-cü maddəsinə əsasən, əgər vərəsələr arasında olduqları yer məlum olmayan şəxslər varsa, qalan vərəsələr onların olduqları yerin müəyyənləşdirilməsi və vərəsəliyə çağırılması üçün ağılabatan tədbirlər görməyə borcludurlar.

Bəzən təcrübədə mirasın bölüşdürülməsi zamanı vərəsənin bölgüyə gəlməməsi halına da rast gəlinir. Belə bir halın baş verməsi münasibətinin tənzimlənmə qaydasını mülki qanunvericilik diqqətdən kənar saxlamayıb. Əgər vərəsəliyə çağırılmış, yerində olmayan, lakin olduğu yer müəyyənləşdirilmiş vərəsə mirasdan üç ay ərzində imtina etməzsə, digər vərəsələr mirası bölüşdürmək niyyətləri barəsində ona bildiriş göndərməlidirlər. Həmçinin MM-in 1301.2-ci maddəsinə əsasən, əgər bu cür vərəsə bildirişdən sonra üç ay ərzində özünün əmlak bölgüsü haqqında razılaşmada iştirak etmək arzusu barəsində digər vərəsələrə məlumat verməzsə, digər

vərəsələr qarşılıqlı razılaşma üzrə əmlakı bölüşdürə bilər və yerində olmayan vərəsənin payını ayıra bilərlər.

Mülki qanunvericilik mirasın bölüşdürülməsi zamanı bəzən müəyyən hallar meydana çıxarır ki, bu hallara uyğun olaraq vərəsəlikdə tənzimlənən eyni hüququlu münasibətlərin balansı pozulmuş olur. Məsələn, MM-in 1302-ci maddəsinə əsasən, miras qoyanla birlikdə əmlaka ümumi mülkiyyət hüququ olan vərəsələrin ümumi mülkiyyətə daxil olan əmlaka vərəsəlikdə üstünlük hüququ vardır. Əslində qanunvericilik bu üstünlük hüququnun nədən ibarət olmasını nəzərə çatdırmır. Məsələn, A., və B., evə bərabər pay hüququlu sahibdirlər. A., gözlənilmədən ölür. A.-nın vərəsələri D., və K., onun miras payını bölürlər. Qanunvericilik deyir ki, bu zaman digər 10 % pay hüququ olan B., evə dair üstünlük hüququna malikdir. Diqqət yetirək birincisi, B., heç A.-nın sağlığında belə bir hüquqa malik deyildir. İkincisi isə, bu vərəsəlik münasibətləri A.-nin payına uyğun şəkildə meydana gəlir. Bu zaman B.-nin bu münasibətlərin iştirakçısı olması düzgün deyildir. Axı, B. vərəsə deyil.

Bəzən mirasın bölüşdürülməsi zamanı vərəsələrdən birinin yaxud bir neçəsinin üstünlük hüququ meydana gəlir. Belə ki, MM-in 1303-cü maddəsinə əsasən, miras açılanadək azı bir il miras qoyanla birlikdə yaşamış vərəsənin əmlak bölgüsü zamanı mirasdan yaşayış evini, mənzili və ya digər yaşayış otağını, habelə ev müxəlləfatı predmetlərini almaqda üstünlük hüququ vardır.

Mülki Məcəllə bu üstünlük hüququnun əmlak dairəsini belə müəyyən edir:

- a) yaşayış evi;
- b) mənzil;
- c) digər yaşayış otağı;
- ç) ev müxəlləfatı predmetləri.

Çox təəssüf ki, bura ümumiyyətlə bütün miras əmlakları aid edilmir. Hesab edirik ki, bu qayda bütün miras əmlak üçün tətbiq edilsəydi daha düzgün olardı. Məsələn, miras əmlak hesab edilən avtomobil vərəsə A.-nin istifadəsindədir. Digər vərəsələr B. və C. -nin isə ayrıca avtomobilləri var. Hesab edirik ki, belə məsələlərin tənzimlənməsində üstünlük hüququ mövcud olmalıdır.

Göstərilənləri nəzərə alaraq MM-in 1303-cü maddəsinə aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif edirik:

“Maddə 1303. Mirası almaqda üstünlük hüququ

Miras açılanadək azı bir il miras qoyanla birlikdə yaşamış, yaxud onun miras hesab edilən əmlakını idarə etmiş (saxlamış, qorumuş, qulluq etmiş) vərəsənin həmin əmlak bölgüsü zamanı mirasdan yaşayış evini, mənzili və ya digər yaşayış otağını, habelə ev müxəlləfatı predmetlərini və digər əmlakı almaqda üstünlük hüququ vardır.”

Mülki qanunvericilik üstünlük hüququnun həyata keçirilməsinin vəziyyətində müəyyən şərtlər də qoyur. Belə ki, MM-in 1304-cü maddəsinə əsasən, üstünlük hüququnun həyata keçirilməsi zamanı miras bölgüsündə iştirak edən digər vərəsələrin əmlak hüquqları nəzərdə tutulmalıdır. Əgər əmlak onlara çatması payı almağa kifayət etməzsə, üstünlük hüququnu həyata keçirən vərəsələr onlara müvafiq pul və ya əmlak kompensasiyası verməlidirlər.

Bəzən mirasın bölüşdürülməsi zamanı mirasın bölgüsünün dayandırılmasına zərurət yaranır. Bu əsasən iki halda mümkün olur:

1. Miras şəriklərinin razılığa gələ bilməməsi səbəbindən;

Azərbaycan Respublikasının MM-in 1280-ci maddəsinə əsasən, miras şərikləri razılığa gələ bilərlər ki, mirasın bölüşdürülməsi müəyyən müddətə dayandırılınsın.

2. Doğulmamış vərəsə səbəbindən.

Azərbaycan Respublikasının MM-in 1287.1-ci maddəsinə əsasən, əgər vərəsənin mayası bağlanmışdırsa, lakin o hələ doğulmamışdırsa, mirasın bölüşdürülməsi yalnız həmin vərəsənin doğumundan sonra mümkündür.

Həmçinin MM-in 1287.2-ci maddəsinə əsasən, əgər mayası bağlanmış, lakin hələ doğulmamış vərəsə sağ doğularsa, qalan vərəsələr mirası yalnız ona düşən payı ayırmaqla bölüşdürə bilərlər. Yeni doğulanın mənafeələrinin müdafiəsi məqsədi ilə onun nümayəndələri bölgüdə iştiraka dəvət edilməlidirlər.

Dayandırılma zərurəti aşağıdakı vaxdan bitmiş hesab edilir:

1. Miras şəriklərinin razılığa gələ bilməməsi səbəbindən dayandırılma – miras şəriklərinin mirası bölüşdürülməsi üçün razılığa gəlməsi, yaxud mübahisənin məhkəmə tərəfindən həll edilməsinə dair məhkəmə qətnaməsinin qanuni qüvvəyə minməsi anından.

2. Doğulmamış vərəsə səbəbindən dayandırılma – vərəsənin sağ doğulması anından

Qeyd edək ki, sağ doğulmayan, yaxud doğum zamanı ölə uşağın (vərəsənin) miras payı digər vərəsələr arasında bərabər surətdə bölünür. Qeyd edək ki, həm hüquq ədəbiyyatında, həm də təcrübədə bu stiuasiya müqayisəli şəkildə tədqiq edilməkdədir. Misal üçün, mirasqoyan A.-dan qalmış miras onun bank hesabında olan 90 manat puldan ibarətdir. A.-nın vərəsələri arvadı 5 yaşlı oğlu və ana bətnində olan uşağı hesab olunur. Diqqət yetirək, göstərilən halda miras əmlakın (90 manatın) vərəsələr arasında bölüşdürülməsi aşağıdakı qaydada həyata keçirilir:

a) mirasqoyanın arvadının payı $50+1/3$ (45 manat+15 manat=60 manat);

b) mirasqoyanın 5 yaşlı oğlunun payı $1/3$ (45 manat :3=15 manat):

c) mirasqoyanın ana bətnində olan uşağının payı $1/3$ (45 manat :3=15 manat).

Beləliklə əgər uşaq sağ doğularsa o zaman mirasın bölüşdürülməsi bu şəkildə həyata keçiriləcək. Yox, əgər uşaq sağ doğulmazsa o zaman onun payı da bərabər şəkildə digər iki vərəsə arasında bölünəcəkdir. Bu zaman həmin mübahisəyə səbəb olan fikir ayrılığı mövcuddur. Lakin biz ölə uşağın payını digər iki vərəsələr arasında bölüşdürsək o zaman belə bir pay hüququ yaranacaqdır:

a) mirasqoyanın arvadının payı $50+1/3+1/2$ (45 manat+15 manat=60 manat+7.5 manat=67.5 manat);

b) mirasqoyanın 5 yaşlı oğlunun payı $1/3+1/2$ (45 manat :3=15 manat+7.5 manat=22.5 manat).

Mülki qanunvericiliyə əsasən kompensasiyanın verilmə müddəti məhkəmə tərəfindən müəyyən edilə bilər. Belə ki, MM-in 1305-ci maddəsinə əsasən, üstünlük hüququnu həyata keçirən vərəsələrin tələbi ilə məhkəmə kompensasiyanın həcmi nəzərə almaqla, ona on ildən çox olmayan müddətə möhlət verə bilər.

Mirasqoyandan qalmış borcun ödənilməsi məsələsini miras şərikləri öz aralarında həll edə bilərlər. Belə ki, onlar borcun ödənilməsini vərəsələrdən birinin və ya bir neçəsinin öhdəsinə qoya bilərlər ki, mirasın bölüşdürülməsi zamanı mirasdan həmin vərəsəyə (vərəsələrə) payından əlavə borc qismində ödədikləri pulun müqabilində pay verilə bilər. Təbii ki, bütün bu prosedurların aparılması üçün miras şəriklərinin qarşılıqlı razılığı tələb olunur. Bu qaydanı mülki qanunvericilikdə nəzarətdə saxlamışdır. Belə ki, MM-in 1288-ci maddəsinə əsasən, miras şəriklərinin razılaşması üzrə bütün borc tələblərinin tam ödənilməsinin vərəsələrdən birinin öhdəsinə qoyulmasına, bunun əvəzində ona mirasdan müvafiq surətdə artırılmış pay verilməsinə yol verilir.

Mirasın bölüşdürülməsinin kim tərəfindən həyata keçirilməsindən asılı olmayaraq bölgü zamanı bölgü ədalətli olmalıdır. Bu göstəriş qanuni norma olub Mülki Məcəllədə öz əksini tapmışdır. Belə ki, MM-in 1299-cu maddəsinə əsasən, miras payının bərabərləşdirilməsi göstərilmiş xidmətlərə və mirasın həcminə uyğun olaraq ədalətlə aparılmalıdır. Əmlak bölgüsü zamanı miras payının bərabərləşdirilməsi məbləği mirasın ümumi məbləğindən çıxılır və bərabərləşdirmə tələbinə hüququ olan miras şərikinin payına əlavə edilir.

Bu bölgü miras qoyan şəxsdən başqa bütün bölgünü həyata keçirən şəxslərə aid edilir.

Mirasın bölüşdürülməsinin ədalətli olmasının bir təzahürü də onun vərəsələrin bir-birinə qarşı hörmət və ehtiram xüsusiyyətinə malik olmasıdır. Bu halı mülki qanunvericilik də nəzərdə tutur. Belə ki, MM-in 1289-cu maddəsinə əsasən, hər bir miras şəriki digər miras şəriklərinin müvafiq payları almasını təmin etməyə borcludur. Miras şəriki bölgü nəticəsində tələb hüququ əldə etdikdə, digər miras şərikləri borclunun ödəniş qabiliyyətinə bölgü məqamında, bu cür öhdəliyin icra müddəti çatmadıqda isə öhdəliyin icrası məqamında öz paylarına uyğun kömək göstərməlidirlər. Həmçinin, MM-in 1290-cı maddəsinə əsasən, əgər vəsiyyətnamə ilə müəyyənləşdirilmiş payların cəminin bütün mirasdan çox olduğu aşkara çıxarsa, hər bir vərəsənin payı mütənəsb surətdə azaldılır.

Əmlakın bölüşdürülməsi zamanı bəzən mübahisələr yaranır ki, bu mübahisələr nəticəsində mirasın

bölüşdürülməsinin həyata keçirmək mümkün olmur. Belə ki, miras şərikləri arasında mirasın bölüşdürülməsi haqqında ixtilaflar olduqda, mübahisəyə məhkəmə baxır. Əmlakın bölüşdürülməsi zamanı məhkəmə bölüşdürülməli əmlakın xarakterini, miras şəriklərindən hər birinin fəaliyyətini və digər konkret halları nəzərə almalıdır (MM-in 1291-ci maddəsi).

Miras şəriki öz payına dair sərəncam vermək hüququna malikdir. Belə ki, hər bir miras şəriki öz miras payına dair sərəncam verə bilər. Miras şəriklərindən birinin öz payına dair sərəncam verməsi barədə müqavilə notarius tərəfindən təsdiqlənməlidir. Miras şəriki öz payından olan ayrı-ayrı predmetlərə dair sərəncam verə bilməz.

Miras şəriki öz payına dair sərəncam verərkən digər miras şəriklərinin satın almaqda üstünlük hüququ vardır. Satın almaqda üstünlük hüququ iki ay ərzində həyata keçirilməlidir. Bu hüquq vərəsəlik üzrə keçir.

Qeyd edək ki, payın özgəninkiləşdirildiyi halda kreditorun tələbini təmin etmək vəzifəsi payı əldə edənə həmin payın miqdarına uyğun olaraq keçir.

Mülki qanunvericilik satın almaqda üstünlük hüququna xitam verilməsi halını da nəzərdə tutur. Belə ki, MM-in 1293-cü maddəsinə əsasən, pay miras şərikinə verildikdən sonra satın almaqda üstünlük hüququna xitam verilir.

Bundan əlavə Mülki qanunvericilik mirasın bölüşdürülməsi zamanı miras payının bərabərləşdirilməsi ilə bağlı müəyyən normalar nəzərdə tutmuşdur ki, bu normalar vasitəsi ilə vərəsə miras payını artırmaq, bərabərləşdirmək hüququ əldə edir.

Beləliklə, vərəsəliyə çağırılmış vərəsələr miras onların arasında bölüşdürülənədək öz paylarını bərabərləşdirmək üçün, əgər miras qoyan ayrı qayda müəyyənləşdirməyibsə, miras qoyanın sağlığında ondan valideynlərin əmlakından ayırma şəklində aldıqlarının hamısını mirasa aid etməlidirlər.

Əgər vərəsə kimi payı bərabərləşdirməyə borclu olan övlad miras açılanadək və ya açıldıqdan sonra sıradan çıxarsa, payı bərabərləşdirmək vəzifəsi onun payını almalı olan vərəsənin öhdəsinə qoyulur. Ailə təsərrüfatında əməyi ilə, miras qoyanın peşə və kommersiya fəaliyyətində iştirakla, özünün çəkdiyi xeyli xərclərlə, yaxud başqa şəkildə miras qoyanın əmlakının qorunmasına və artırılmasına xüsusi töhfə vermiş övlad (ənən xətt üzrə qohum) miras qoyanın əmlakı bölüşdürülərkən onunla birlikdə qanun üzrə vərəsə sayılan və miras tələb edən qohumlarla bərabərləşdirilməsini tələb edə bilər.

Əgər qohum xidmətləri üçün maddə almışdırsa və ya maddə qabaqcadan müəyyənləşdirilmişdirsə və ya qohum göstərdiyi xidmətlər əsasında digər hüquqi əsaslar üzrə hər hansı tələb irəli sürə bilərsə, miras payının bərabərləşdirilməsi tələb edilə bilməz.

Qeyd edək ki, Türkiyə Respublikasının MM-in üçüncü kitabı olan "Miras hüququ"nun ikinci hissəsinin üçüncü bölümü "Mirasın bölüşdürülməsi" adlanır ki, bölüm "Bölüşdürülmədən əvvəl miras ortaqlığı" (Birinci fəsil), "Bölüşdürülmənin necə həyata keçirilməsi" (İkinci fəsil), "Mirasta denkleştirme" (Üçüncü fəsil), "Bölüşdürülmənin başa çatması və sonu" (Dördüncü fəsil) fəsillərini nəzərdə tutmaqla ümumilikdə 640-682-ci maddələri əhatə edir.

Sözgedən Məcəllənin 640-cı maddəsinə (I. Miras ortaqlığı) əsasən, birdən çox vərəsə olduğu halda, mirasın keçməsi ilə birlikdə bölüşməyə qədər, vərəsələr arasında mirasdakı bütün pay və borcları qəbul edən bir ortaqlıq meydana gəlir. Mirasçılar mirasa birlikdə sahib olurlar və sözləşmə və ya qanundan əmələ gələn təmsil ya da idarəedici şəkilində qalmaq şərti ilə, mirasa aid bütün paylar üzərində birlikdə hərəkət edərlər. Mirasçılardan birinin istəyi ilə notarius, miras ortaqlığına bölüşdürülməyə qədər bir təmsilçi ayıra bilər.

Mirasçılardan hər biri, mirasdakı payların qorunmasını istəyə bilər. Qorunmadan mirasçılardan hamısı yararlanı bilər.

Bir mirasçı ödəmədən aciz vəziyyətdədirsə, mirasın açılması üzərində digər mirasçılar, paylarının qorunması üçün gərəkli önləmlərin gecikməsizin alınmasını notariusdan istəyə bilər.

Göstərilənləri nəzərə alaraq miras şəriklərinin hüquq və vəzifələrini aşağıdakı qaydada müəyyən edirik:

A) Miras şərikinin hüquqları:

1) səs hüququ (MM-in 1157-1-ci maddəsi); 2) mirasın mühafizəsi hüququ (MM-in 1157-1-ci maddəsi); 3) miras payının naturada yarılməsini tələb etmək hüququ (MM-in 1276-cı maddəsi); 4) mirasın satılmasına razılıq vermək hüququ (MM-in 1278-ci maddəsi); 5) mirasın bir miras şərikinə keçməsinə razılıq vermək hüququ (MM-in 1279-cu maddəsi); 6) mirasın bölüşdürülməsinin dayandırılmasını tələb etmək hüququ (MM-in 1280-ci maddəsi); 7) kompensasiya almaq hüququ (MM-in 1284-cü maddəsi); 8) borc tələblərinin vərəsələrdən birinin üzərinə qoyula bilməsinə razılıq verilmə hüququ (MM-in 1288-ci maddəsi); 9) məhkəməyə müraciət hüququ (MM-in 1291-ci maddəsi); 10) sərəncam vermək hüququ (MM-in 1292-ci maddəsi); 11) satın almaqda üstünlük hüququ (MM-in 1292-ci maddəsi); 12) tələb hüququ (MM-in 1297-ci maddəsi); 13) ədalətli bölgü hüququ (MM-in 1299-cu maddəsi); 14) vərəsəlikdə üstünlük hüququ (MM-in 1302-ci maddəsi); 15) yaşayış evini almaqda üstünlük hüququ (MM-in 1302-ci maddəsi); 16) üstünlük hüququnu həyata keçirən vərəsələrin kompensasiyaya möhlət verilməsi üçün tələb hüququ (MM-in 1305-ci maddəsi).

B) Miras şərikinin vəzifələri:

1) lazımı xərclərin ödənilməsi vəzifəsi (MM-in 1157-ci maddəsi); 2) miras bölüşdürülənə qədər onun birgə idarə edilməsi vəzifəsi (MM-in 1157-1-ci maddəsi); 3) mirasın idarə edilməsinə çəkilən xərclərin ödənilməsi vəzifəsi (MM-in 1157-1-ci maddəsi); 4) pay almasının təmin edilməsi vəzifəsi (MM-in 1289-cu maddəsi); 5) payın özgəninkiləşdirildiyi halda kreditorun tələbini təmin etmək vəzifəsi (MM-in 1294-cü maddəsi); 6) vərəsələr arasında olduqları yer məlum olmayan şəxslər varsa, onların olduqları yerin müəyyənləşdirilməsi və vərəsəliyə çağırılması üçün aqalabatan tədbirlər görmək vəzifəsi (MM-in 1300-cü maddəsi); 7) üstünlük hüququnun həyata keçirilməsi zamanı miras bölgüsündə iştirak edən digər vərəsələrin əmlak hüquqlarının nəzərdə tutulması vəzifəsi (MM-in 1304-cü maddəsi); 8) üstünlük hüququnu həyata keçirən vərəsələr digər vərəsələrə müvafiq pul və ya əmlak kompensasiyası verməsi vəzifəsi (MM-in 1304-cü maddəsi).

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. S.S.Allahverdiyev. *Azərbaycan Respublikasının vərəsəlik hüququ (Vərəsəlik qanunvericiliyinin kommentariyası. Mühazirə kursu. Dərs vəsaiti). "Nurlan" nəşriyyatı, Bakı, 2004.*
2. Никитюк П.С. *Наследственное право и наследственный процесс. Кишинев, 1973.*
3. Серебровский В.И. *Очерки советского наследственного права. Москва, 1953.*
4. Антимонов Б.С., Граве К.А. *Советское наследственное право. Москва, 1955.*
5. Гущин В.В. *Наследственное право. Учебное пособие. Москва 2003.*
6. Бондарев Н.И. Эйденова Э.Б. *Право на наследство и его оформление. Москва, «Юридическая литература». 1971.*
7. Prof. Dr. M. Kemal Oguzman, *Miras Hukuku. Gözden geçirilmiş 6. bası. "Filiz" kitab evi. İstanbul, 1995.*
8. N.Kocayusufpaşaoğlu, *Miras Hukuku, 3 bası. İstanbul, 1987.*
9. Nüşin Ayiter. *Miras Hukuku. 4 bası. Ankara, 1978.*
10. Esat Şener. *Miras Hukuku. Cilt I. Ankara, 1977.*
11. Paul Piotet. *Traite de Droit Prive Suisse. Tome IV. Droit Successoral. Fribourg, 1975.*

Sadiq Əfəndiyev

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

**CİNAYƏT PROSESİNDƏ ŞƏXSİN ÖLKƏDƏN GETMƏK
HÜQUQUNUN MƏHDUDLAŞDIRILMASI**

Məlumdur ki, müasir beynəlxalq və milli hüquq sistemlərinin qarşısında duran mühüm və aktual məsələlərdən biri insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasıdır. Bu bəşəri missiyanın həlli ilk növbədə insan hüquq və azadlıqlarının qanunvericilik səviyyəsində aydın surətdə təsbitindən və məhkəmə müdafiəsi mexanizminin dəqiq müəyyən edilməsindən keçir. Bu “aydınlıq” və “dəqiqliyi” hər şeydən əvvəl müasir beynəlxalq hüququn mütərəqqi kəşflərindən sayılan və hüquqi sabitliyin təmin edilməsinə yönəlmiş hüquqi müəyyənlik prinsipi tələb edir. Çünki dəqiq ifadə edilməmiş və real müdafiə mexanizminə malik olmayan hüquq son anda realizəsiz qalaraq xəyali bir hüquqa çevrilir. Ona görə də əsas qanun hesab edilən konstitusiyanın müddəaları da daxil olmaqla hər bir qanunun müddəası birmənalı və aydın şəkildə ifadə olunmaqla hər kəs üçün hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə zəruri hüquqi şərait yaradılmalıdır.

İnsan hüquq və azadlıqları mütləq və məhdudiyətsiz deyildir və zəruri hallarda qanunla müəyyən olunmuş məhdudiyətlərə məruz qala bilər. Məhz bu məhdudiyətlər onların hüquqi müdafiəsini zəruri edir.

İnsan hüquq və azadlıqlarına bu cür yanaşma Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin 29-cu maddəsinin ikinci hissəsində belə xülasə edilmişdir: “Hər bir insan öz hüquq və azadlıqlarını həyata keçirərkən yalnız o məhdudiyətlərə məruz qala bilər ki, onlar müstəsna olaraq başqalarının hüquq və azadlıqlarının lazımı qaydada tanınması və onlara hörmət edilməsinin təmin edilməsi və demokratik cəmiyyətdə əxlaq qaydalarının, ictimai asayişin və ümumi rifahın ədalətli tələblərinin ödənilməsi naminə qanunla müəyyən edilmiş olsun”.

Bu müddəa İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi Haqqında Avropa Konvensiyasının 18-ci maddəsində bir daha konkretləşdirilmişdir: “Qeyd olunan hüquq və azadlıqlarla bağlı bu Konvensiyada yol verilən məhdudiyətlər, nəzərdə tutulduğundan başqa, hər hansı digər məqsəd üçün tətbiq olunmamalıdır”.

Öz növbəsində Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 71-ci maddəsinə görə hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır.

Hazırda hüquqi müstəvidə geniş spektirdə məhdudiyətlərə məruz qalan əsas insan hüquq və azadlıqlarından biri də insanın sərbəst hərəkət azadlığıdır. İnsanın sərbəst hərəkət azadlığı ilkin və başlıca insan hüquqlarından biri hesab olunur. Antik dövrün filosofu Epiktet sərbəst hərəkət azadlığını qısaca olaraq belə təsvir edirdi: “hara istəyirəm gedirəm, haradan istəyirəm qayıdıram”. Lakin insanın sərbəst hərəkət azadlığı da digər hüquq və azadlıqlar kimi mütləq deyildir və bu azadlığın reallaşdırılması digər hüquq və azadlıqların gözlənilməsi şərti ilə mümkündür.

İnsanın sərbəst hərəkət azadlığı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci maddəsində ümumi azadlıq hüququnun tərkib hissəsi kimi nəzərdə tutulmuşdur. Maddənin 3-cü hissəsində qeyd edilir: “Qanuni surətdə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər kəs sərbəst hərəkət edə bilər, özünə yaşayış yeri seçə və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilər”. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası sərbəst hərəkət azadlığı çərçivəsində hər kəsə sərbəst surətdə aşağıdakı davranış imkanlarını vermişdir:

- 1) ölkə daxilində sərbəst hərəkət edə bilmək imkanı;
- 2) özünə yaşayış yeri seçə bilmək imkanı;
- 3) Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara gedə bilmək imkanı.

Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin tərkib hissəsi olan İnsan Hüquqlarının və Əsas azadlıqlarının Müdafiəsi Haqqında Avropa Konvensiyasının 2 sayılı Protokolunun “Hərəkət etmək azadlığı” adlanan 2-ci maddəsinə görə qanuni əsaslarla hər hansı dövlətin ərazisində olan hər kəsin həmin ərazidə sərbəst hərəkət etmək və özünə yaşayış yeri seçmək hüququ vardır. Hər kəs öz ölkəsi də daxil olmaqla hər hansı ölkəni tərk etməkdə azaddır. Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş maraqları nəminə, ictimai qaydanın qorunması, cinayətlərin qarşısının alınması, sağlamlığın və mənəviyyatın qorunması və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyyətlər qoyula bilməz. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, sərbəst hərəkət etmək azadlığı adı çəkilən Konvensiyada Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından fərqli olaraq ümumi mənada azadlıq hüququndan bəhs edən maddədə deyil, ayrıca bir maddədə nəzərdə tutulmuşdur.

Fikrimizcə, Konvensiyanın mövqeyi sırf normativ-texniki xarakter daşıyır və sərbəst hərəkət azadlığının ayrıca təsbiti onun ümumi azadlıq hüququnun tərkib elementi kimi mahiyyətinə xələl gətirmir. İstər milli, istərsə də beynəlxalq qanunvericiliyin tələblərinə görə insan və vətəndaşın sərbəst hərəkət etmək azadlığı yalnız Konstitusiya və qanunlarda nəzərdə tutulmuş əsaslarla məhdudlaşdırıla bilər, yəni hər hansı bir şəxsin qeyd olunan azadlığı yalnız qanunamüvafiq tətbiq edilən və demokratik cəmiyyətdə ictimai maraqlarla əsaslandırılmış məhdudiyyətlərə məruz qala bilər. Başqa hər hansı bir hal bu cür məhdudlaşdırma üçün əsas ola bilməz. Ölkəmizdə həyata keçirilən cinayət prosesi zamanı cinayət prosessual tədbir qismində sərbəst hərəkət azadlığının məhdudlaşdırılması ölkə ərazisində olan şəxslərin ölkədən getmək hüquqlarına məhdudiyyətin qoyulması formasında həyata keçirilir. Bu məhdudiyyətin qanuni əsasları bir sıra qanunvericilik aktlarında nəzərdə tutulmuşdur. “Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında” 14 iyun 1994-cü il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci maddəsi cinayət prosesində vətəndaş cinayət işi üzrə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs qismində tanındıqda, məhkum edildikdə və ya barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edildikdə müvafiq olaraq barəsində cinayət təqibi üzrə icraat başa çatanaqədək, cəzasını çəkib qurtaranaqədək və ya cəzadan azad edilənədək, yaxud tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqi ləğv edilənədək onun ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılmasını mümkün hesab etmişdir. Hüquq islahatları çərçivəsində qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının yeni Miqrasiya Məcəlləsində bu məsələ əvvəlki qanundan fərqli olaraq daha aydın və müfəssəl şəkildə öz əksini tapmışdır. Bu Məcəllənin qəbulu ilə əlaqədar “Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında” 14 iyun 1994-cü il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun sözü gedən məhdudiyyətlə bağlı qaydaları artıq öz əhəmiyyətini itirmişdir. Məcəllənin 2-ci bölməsinin 3-cü fəsilə bütövlükdə vətəndaşların ölkədən getməsi və ölkəyə gəlməsi məsələlərinə həsr edilmişdir. Həmin fəsildə yer almış 9-cu maddədə vətəndaşların ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək hüququndan məhrum edilə bilinməzliyi kimi prinsip xarakterli müddəa bir daha vurğulanmaqla, cinayət prosesinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar konkret olaraq dörd halda vətəndaşın ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılmasının hüquqi şərtləri və müddətləri göstərilmişdir. Bunlara aiddir:

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə uyğun olaraq tutulduqda və ya barəsində hər hansı qətimkan tədbiri seçildikdə - azad edilənədək, qətimkan tədbirinin müddəti bitənədək və ya qətimkan tədbiri ləğv edilənədək (9.3.1);
2. məhkum edildikdə – Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş əsas cəzasını çəkib qurtaranaqədək və ya bu Məcəllənin 9.3.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hal istisna olmaqla, cəzadan azad edilənədək (9.3.2);
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə uyğun olaraq barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edildikdə – tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqi ləğv edilənədək (9.3.3);

4. üzərinə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan vəzifələr qoyulmaqla şərti məhkum edildikdə və ya cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edildikdə – müvafiq olaraq sınaq müddəti və ya cəzanın çəkilməmiş hissəsi başa çatanaqədək və ya şərti məhkumətmə, yaxud üzərinə qoyulmuş vəzifələr vaxtından əvvəl tamamilə ləğv edilənədək (9.3.4);

Normanın tətbiqi zamanı maddənin mətnində işlədilən “vətəndaş” anlayışı geniş formada şərh edilməli, vətəndaşlarla yanaşı əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin də barəsində qeyd olunan məhdudiyyətin tətbiq oluna bilməsi nəzərə alınmalıdır.

Göründüyü kimi, miqrasiya qanunvericiliyi cinayət prosesi zamanı şəxsin hərəkət azadlığının məhdudlaşdırılmasını həm prosesual məcburiyyət tədbirləri olan tutulmaya və qətimkan tədbirlərinə əlavə prosesual məcburiyyət tədbiri kimi, həm də cinayət hüquqi xarakterli məsələlərin həlli ilə bağlı məhkəmənin hökm və ya qərarının icrasını təmin etmək vasitəsi kimi nəzərdə tutmaqla, cinayət prosesində müəyyən müddət ərzində hərəkət azadlığı məhdudlaşdırıla bilən şəxslərin dairəsini konkret olaraq müəyyən etmiş və həmin şəxslərə yalnız şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsləri, məhkumları və barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş şəxsləri aid etmişdir.

Bununla belə təcrübədə bəzən ibtidai istintaq zamanı istintaq orqanları tərəfindən “şahid” statuslu şəxslərin də ölkədən getmək hüquqlarının məhdudlaşdırılması hallarına təsadüf edilir. Bu zaman ibtidai istintaq orqanları öz mövqelərini onunla əsaslandırılar ki, həmin şahidlərin gələcəkdə istintaqın gedişi zamanı şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs qismində cinayət prosesinə cəlb edilməsi gözlənilir. Təbii ki, bu mövqenin hər hansı bir hüquqi əsası yoxdur. Hər şeydən əvvəl bu məsələ qanunvericilik səviyyəsində dəqiq tənziqlənmişdir və qanunvericiliyin ifadə etdiyi mənaya görə qanunda göstərilən şəxslərdən başqa digər şəxslərin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması yolverilməzdir. Şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması subyektiv mülahizə və ehtimalların əsasında deyil, yalnız tətbiq ediləcək məhdudiyyətin maddi və prosesual hüquqi əsaslarının mövcudluğu ilə şərtləndirildiyi halda həyata keçirilə bilər.

Hazırda cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar tərəfindən şəxsin ölkədən getməsinə məhdudiyyətin tətbiq edilməsi prosedurası elektron hökumət portalından istifadə edilməklə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 aprel 2008-ci il tarixli, 744 Nöli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Giriş-çıxış və qeydiyyat” idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi haqqında Əsasnaməyə uyğun həyata keçirilir. Hüququ məhdudlaşdırılan şəxslər barədə məlumatlar “Giriş-çıxış və qeydiyyat” idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sisteminin məhdudiyyət siyahılarına daxil edilir və məhdudlaşdırmanın əsasları aradan qalxdıqda məlumatların aktiv statusu dəyişdirilir.

Əsasnamədə sistemin strukturunda nəzərdə tutulmuş altsistemlərdən biri də “Sərhədkeçməyə məhdudiyyət” altsistemidir. Əsasnamə ilə sistem çərçivəsində hüquqmühafizə orqanlarının axtarışda olan, barəsində tutulma haqqında qərar qəbul edilən, cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilən, barəsində qətimkan tədbiri seçilən, Azərbaycan Respublikası hüduqlarından kənara çıxarılan şəxslər haqqında məlumatların “Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı”na daxil edilməsi və müvafiq əsaslar aradan qalxdıqda məlumatların aktiv statusunun dəyişdirilməsi vəzifələri müəyyən edilmişdir.

Fikrimizcə, məhdudiyyətin tətbiq edildiyi şəxslər haqqında məlumatlarla yanaşı məhdudiyyətin tətbiqinin hüquqi əsasları barədə zəruri məlumatların (tutulma haqqında qərarın qəbul edilməsi, barəsində qətimkan tədbirinin seçilməsi və s.) sistemə daxil edilməsinə diqqət artırılmalı və bu məsələ normativ qaydada tənziqlənməlidir.

Əsasnaməyə görə altsistem vasitəsilə aidiyyəti dövlət orqanları tərəfindən sistemin “Sərhədkeçməyə məhdudiyyət siyahısı”na daxil edilmiş məlumatlar sərhədkeçmə zamanı şəxsin saxlanılaraq aidiyyəti dövlət orqanlarına təhvil verilməsi, şəxsin sərhədkeçməsinə icazə verilməməsi və geri qaytarılması və ya şəxsin sərhədkeçməsinə aidiyyəti dövlət orqanı tərəfindən nəzarətin təmin edilməsi məqsədilə istifadə olunur.

Şəxsin saxlanılaraq aidiyyəti dövlət orqanlarına təhvil verilməsi zamanı onun daha çox fiziki məhdudiyətlərə məruz qaldığını nəzərə alaraq hesab edirik ki, bu tədbirin yalnız barəsində axtarış elan olunmuş, tutulma və ya məcburi gətirilmə haqqında qərar qəbul olunmuş təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxslərə tətbiq edilə bilməsi barədə qanunvericilik qaydasında göstəriş təsbit edilməlidir.

Demək olar ki, cinayət təqibi üzrə ölkədən getməsinə məhdudiyət tətbiq edilmiş şəxsə cinayət təqibi orqanı tərəfindən praktiki olaraq şifahi və yazılı formada hər hansı bir məlumat verilmir. Bu cür məlumatsızlığın məhdudiyətə məruz qalmış şəxs üçün maddi, mənəvi və s. cəhətlərdən yaratdığı mənfi nəticələri təsəvvür etmək çətin deyildir. Məhdudiyətə məruz qalan şəxsin tətbiq edilən məhdudiyət barədə məlumatlandırılmamasının da əsas səbəblərindən biri təbii ki, ilk növbədə bu məsələnin normativ tənzimləmədən kənar qalmasıdır.

Şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılmasının hüquqi əsaslarının bir sıra qanunvericilik aktlarında nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, hesab edirik ki, bu sahədə olan hüquqi tənzimləmə qənaətbəxş səviyyədə deyildir. Hüquqi tənzimləmənin kifayətsizliyi təcrübədə müəyyən ziddiyyətlər və çətinliklər yaratmışdır ki, bu da özünü daha çox cinayət prosesual fəaliyyətdə göstərmişdir.

Cinayət prosesində şəxsin ölkədən getmək hüququna məhdudiyətin qoyulması praktiki olaraq geniş surətdə tətbiq olunsada, bu məhdudiyətdən hüquqi müdafiə üçün CPM-də konkret normativ vasitə nəzərdə tutulmamışdır. İlk baxışdan cinayət prosesual fəaliyyətlə əlaqədar olan bu təbirin qanunsuz tətbiq edilməsi ilə bağlı məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət vermək haqqında düşünmək olar.

Lakin məhkəmə nəzarətini tənzim edən normalara nəzər salsaq, qeyd edilən məhdudiyətlə bağlı prosesual-hüquqi müdafiənin tənzimlənməsində olan boşluğun şahidi ola bilərik. Azərbaycan Respublikası CPM-nin 442.2.2-ci maddəsinə görə məhkəmə nəzarəti qaydasında cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosesual hərəkətlərinə və ya qərarlarına dair şikayətlərə baxılır. Həmin Məcəllənin 7.0.37-ci maddəsinə görə prosesual hərəkətlər – cinayət prosesi iştirakçılarının bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş və onun müddəalarına uyğun həyata keçirdikləri hərəkətlərdir. Məcəllənin 7.0.43-cü maddəsinə görə cinayət işi və ya cinayət təqibi ilə bağlı digər material üzrə hakim və ya hakimlərin (hökmlər istisna edilməklə), habelə təhqiqatçının, müstəntiqin, yaxud prokurorun bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada qəbul etdiyi prosesual aktdır.

Bununla yanaşı şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması həmin Məcəllənin 449-cu maddəsində şikayət verilə bilən hərəkətlər və qərarlar siyahısında göstərilməmişdir.

CPM-nin sadalanan normaları belə təsəvvür yaradır ki, sərbəst hərəkət azadlığının məhdudlaşdırılması və ya şəxsin ölkədən getməsinə məhdudiyətin qoyulması adlı tədbir CPM-də nəzərdə tutulmadığı üçün cinayət prosesual qərar və ya hərəkət deyil və bu hərəkətdən məhkəmə nəzarəti qaydasında şikayət verilə bilməz.

Ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması formasında özünün sərbəst hərəkət azadlığının cinayət prosesini həyata keçirən orqan tərəfindən pozulduğunu güman edən şəxs CPM-nin qeyd olunan mövqeyini nəzərə alaraq cinayət prosesini həyata keçirən orqanın qanunsuz hesab etdiyi hərəkətini inzibati hərəkət kimi inzibati məhkəmə icraatında mübahisələndirmək istədikdə, bu növ iddialar praktiki olaraq inzibati məhkəmələr tərəfindən predmet baxımından mümkünsüz hesab edilir və həmin iddialara baxılmır. İnzibati məhkəmələr bu mövqelərini "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 3.2-ci maddəsində qeyd edilmiş "Bu Qanun inzibati orqanların cinayət təqibi üzrə cinayət-prosesual fəaliyyətinə şamil olunmur" müddəası ilə əsaslandırırırlar.

Bununla belə təcrübədə məhkəmələr bu kateqoriya şikayətləri bir qayda olaraq məhkəmə nəzarəti qaydasında icraatlarına götürərək işə baxırlar. Bu cür məhkəmə təcrübəsi hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verən konstitusion müddəalara uyğun olsa da, hesab edirik ki, insanın təməl hüquqlarından hesab olunan azadlıq hüququnun müdafiəsi sahəsində qeyri-müəyyənliyin aradan qaldırılmasına və sahəvi qanunvericiliklə dəqiq tənzimlənməsinə ehtiyac vardır.

Hətta bəzən təcrübədə məhkəmələr şəxsin ölkədən getmək hüququnun 449-cu maddəsində şikayət verilə bilən hərəkətlər və qərarlar siyahısında göstərilmədiyini əsas gətirərək bu kateqoriya şikayətləri məhkəmə nəzarəti qaydasında icraatlarına götürməkdən imtina edirlər.

Lakin nəzərə alınması vacibdir ki, sərbəst hərəkət azadlığının məhdudlaşdırılmasının qanunsuzluğundan şikayət edən şəxsə eyni zamanda inzibati və cinayət mühakimə icraatı qaydasında rədd cavabının verilməsi vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının məhkəmə müdafiəsinə təminat verən milli və beynəlxalq hüququn tələbləri ilə uzlaşır.

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, Əsas Qanunda bəyan edilmiş insan hüquq və azadlıqlarının gerçəkləşdirilməsinin zəruri elementlərindən biri də həmin hüquq və azadlıqların hüquqi müdafiə mexanizminin qanunvericiliklə dəqiq müəyyən edilməsidir. Bu baxımdan insanın sərbəst hərəkət azadlığı hüququnun konstitusion səviyyədə təsbiti ilə yanaşı, qeyd edilən insan azadlığının zəruri hallarda məhdudlaşdırılmasının və müdafiə edilməsinin dəqiq qanunvericilik tənziminə ehtiyac vardır. Bu məqsədə nail olmaq üçün hər şeydən əvvəl mühafizə altına alınmış hüququn qanunvericilik sistemində normativ yeri və pozulma ehtimallarına uyğun hüquqi müdafiə mexanizmi müəyyən edilməlidir.

Fikrimizcə, cinayət prosesində şəxsin ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılmasının əsasları və qaydalarının Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsində nəzərdə tutulması əhatəli tənzimətmə və qanunvericiliyin sistemləşdirilməsi nöqtəyi-nəzərdən daha məqsədemüvafiqdir. Bu məqsədemüvafiqliyi şərtləndirilən hallardan biri cinayət prosesində şəxsin ölkədən getmək hüququnu məhdudlaşdıran tədbirin (şəxsin haqqında məlumatların "Sərhədkeçməyə məhdudiyət siyahısı"na daxil edilməklə onun ölkədən getməsinə məhdudiyətin qoyulması) öz hüquqi mahiyyətinə, təyinatına və məqsədlərinə görə əslində cinayət prosesində tətbiq edilən prosesual məcburiyyət tədbiri olmasıdır.

Digər tərəfdən Azərbaycan Respublikası CPM-nin 12.4-cü maddəsində təsbit edilmiş prinsip mahiyyətli imperativ müddəanın tələblərinə görə prosesual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi ilə əlaqədar şəxsin Konstitusiyaya ilə təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlarının müvəqqəti məhdudlaşdırılması barədə qərar yalnız zərurət olduqda bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada qəbul edilə bilər.

Deməli, cinayət prosesində tətbiq edilən hər hansı prosesual məcburiyyət tədbiri, o cümlədən də Konstitusiyada təsbit edilmiş şəxsin sərbəst surətdə ölkədən getmək hüququnun məhdudlaşdırılması yalnız CPM-də nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada tətbiq edilə və həyata keçirilə bilər. CPM-dən kənar bu kimi halların və qaydaların müəyyən edilməsinə yol verilmir.

Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, şəxsin ölkədən getmək hüququnu məhdudlaşdıran tədbir şəxsin bilavasitə ümumi mənada azadlıq hüququ ilə bağlı olduğundan ciddi prosesual məcburiyyət tədbiri hesab olunmaqla həmin tədbirin tətbiq edilməsinin yalnız məhkəmə qərarı əsasında mümkünlüyü prosesual qanunvericilikdə öz əksini tapmalıdır.

Təsədüfi deyildir ki, sərbəst hərəkət azadlığının önəmliyini nəzərə alan qanunverici Miqrasiya Məcəlləsinin yuxarıda istinad etdiyimiz 9-cu maddəsinin digər yarım bəndində (9.3.6) məhkəmə qərarlarının icrası üzrə icraatda məhkəmə qərarı əsasında verilmiş icra sənədinin könüllü icra üçün müəyyən olunmuş vaxtda üzürsüz səbəbdən icra edilməməsinə görə vətəndaşın ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması üçün qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının vacibliyi barədə göstəriş ifadə etmişdir.

Nəhayət, mövcud təcrübəyə əsaslanaraq apardığımız normativ-hüquqi təhlil onu deməyə əsas verir ki, Konstitusiyada əsas insan hüquq və azadlıqlarından biri kimi nəzərdə tutulmuş sərbəst hərəkət azadlığının məzmununa daxil olan şəxsin ölkədən getmək hüququnun cinayət prosesində qanunsuz məhdudlaşdırılması hallarından müdafiəsinə hüquqi təminat verən əhatəli və sistemli normativ tənzimləməyə ehtiyac vardır. Bu ehtiyacın təmin olunması üçün ilk növbədə cinayət prosesində sərbəst hərəkət azadlığının (ölkədən getmək hüququnun) məhdudlaşdırılması ilə bağlı həyata keçirilən tədbir Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsində ayrıca prosesual məcburiyyət tədbiri kimi nəzərdə tutulmalı, onun tətbiqinin prosesual hüquqi əsasları və qaydaları, eləcə də bu cür məhdudiyətlərə məruz qalan şəxslərin məhkəmə nəzarəti qaydasında hüquqi müdafiə imkanları konkretləşdirilməlidir.

Müzəffər Ağazadə

Respublikanın əməkdar hüquqşünası

**EHTİYATSIZLIQDAN SAĞLAMLIĞA AZ AĞIR
ZƏRƏR VURMA CİNAYƏT MƏSULİYYƏTİNƏ
SƏBƏB OLMALIDIRMI?**

Etiraf etmək lazımdır ki, ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurma ilə nəticələnən əməllərlə bağlı normalar cinayət qanunvericiliyində ən çox mübahisə doğuran normalardandır. Bu fikir həm belə əməllər üçün qanunda cinayət məsuliyyəti müəyyən edilməsi, həm də nəzərdə tutulan cəzaların növləri və hədləri məsələlərinə aiddir.

Məsələn, elə ondan götürək ki, ehtiyatsızlıqdan sağlamlığa az ağır və ya ağır zərər vurmadan bəhs edən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 131-ci maddəsi öz strukturuna görə iki hissədən ibarətdir. CM-nin 131.1-ci maddəsi ehtiyatsızlıqdan sağlamlığa az ağır, 131.2-ci maddəsi isə ehtiyatsızlıqdan sağlamlığa ağır zərər vurmaq üstündə məsuliyyətdən bəhs edir. Buna baxmayaraq həm 131.1-ci, həm də 131.2-ci maddələrin sanksiyalarında eyni cəza - ən çoxu 6 ayadək müddətdə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulur. Belə çıxır ki, ehtiyatsızlıqdan baş verən əməl nəticəsində zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır, yaxud ağır zərər dəyməsinin cəza təyini zamanı heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

Aydın deyildir ki, zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır, yaxud ağır zərər vurulması eyni sanksiya ilə əhatələnəcəkdir, bu cinayətlərin obyektiv cəhəti üçün niyə bir dispoziya deyil, iki dispoziya müəyyən edilmişdir. Halbuki CM-nin bir çox maddələrinin dispoziyasında əməlin zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır və ya ağır zərərə səbəb olması bir yerdə verilir və məhkəmələr cəza təyini zamanı zərərin dərəcəsini nəzərə almalı olurlar. Bu növ əməllərə görə qanundakı başqa bir uyğunsuzluğa diqqət yetirək. Məntiqə və cinayət-hüquq nəzəriyyəsinə görə eyni nəticəli ictimai-təhlükəli əməlin (cinayətin) subyektiv cəhətdən qəsdən törədilməsi belə əməlin ehtiyatsızlıqdan törədilməsinə görə daha ağır məsuliyyətə səbəb olmalıdır. Lakin CM-nin ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurulması ilə bağlı normalarında bu prinsip pozulmuşdur. Belə ki, CM-nin 127-ci maddəsində ağırlaşdırıcı tövsifedici əlamətlər (məsələn, zərərvurmanın xüsusi amansızlıqla, və ya ümumi təhlükəli üsulla, yaxud zərərçəkmişin orqanlarından istifadə edilməsi məqsədilə törədilməsi və.s.) olmadan zərərçəkmişin sağlamlığına qəsdən az ağır zərər yetirilməsi təqsirkarın 2 ilədk müddətdə islah işlərinə və ya 2 ilədk müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məruz qalması ilə nəticələnə bilər. CM-nin 262.1, 263.1, 263-1.1, 266.1, 268.1 və 351.1-ci maddələri ilə nəzərdə tutulan əməllər isə ehtiyatsızlıq üzündən zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurulması ilə əlaqədar məsuliyyətdən bəhs edir. Ehtiyatsızlıqdan törədilməsinə baxmayaraq bu maddələrlə də ya qəsdən törədilən cinayətlər üçün nəzərdə tutulan qədər (2 ilədk müddətə azadlıqdan məhrum etmə), bəzi hallardan isə hətta daha ağır - 3 ilədk müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulur. (Məsələn, 263-1.1, 263-1.2, 351.1-ci maddələr). Nəzərə alınsa ki, eyni əməllərin zərərçəkmişin sağlamlığına ağır zərər yetirməsinə səbəb olması da CM-nin 263.1-1-ci maddəsi ilə ən çoxu 3 il azadlıqdan məhrum etmə ilə nəticələnir, uyğunsuzluq göz qabağındadır. Üstəlik yol hərəkəti və nəqliyyatın istismarı qaydalarının pozulması eyni zamanda təqsirkarın 2 ildən 4 ilədk müddətə nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum edilməsinə də səbəb olur. Həm də bu növ əlavə cəza mütləq tətbiq edilməlidir.

Çünki başqa analoji cinayətlərdən fərqli olaraq belə əməllərə görə əlavə cəzanın verilməsi barədəki sanksiya imperativ xarakter daşıyır.

Maraqlı burasındadır ki, cinayət qanunvericiliyində eyni nəticəyə səbəb olan əməllərin qəsdən, yaxud ehtiyatsızlıq üzündən törədilməsinin təqsirkara təyin olunan cəzaya təsir etməməsi kimi anlaşılmaz normalar yalnız zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır dərəcəli zərər dəyməsi hallarına aiddir. Zərərçəkmişə daha ağır xəsarət yetirilməsi hallarında isə əməlin qəsdən və ya ehtiyatsızlıq üzündən törədilməsindən asılı olaraq qanunvericilikdə biri - digərindən xeyli dərəcədə fərqlənən cəzalar nəzərdə tutulur. Məsələn, zərərçəkmişə ehtiyatsızlıq üzündən ağır xəsarət yetirilməsi 6 ayadək müddətə (CM-nin 131.2-ci maddəsi), eyni əməllərin qəsdən törədilməsi hallarında isə 3 ildən 8 ilədək müddətə (CM-nin 126.1.2-ci maddəsi) azadlıqdan məhrumetmə cəzasına səbəb olur. Yaxud, ehtiyatsızlıqdan adam öldürməyə görə CM-nin 124-cü maddəsi ilə ən çoxu 3 ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutulduğu halda, qəsdən adam öldürməyə görə CM-nin 120.1-ci maddəsi ilə 14 ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutulur. Ehtiyatsızlıqdan törədilən əməllər üçün eyni nəticəli qəsdən törədilən əməllə müqaisədə xeyli dərəcədə yüngül cəza nəzərdə tutulması bu misallarda qabarıq şəkildə öz əksini tapır.

Eyni nəticəli əməlin qəsdən, yaxud ehtiyatsızlıq üzündən törədilməsinə görə fərqli cəzalar müəyyən edilməli olması barədə cinayət qanunvericiliyi ilə müəyyən edilən prinsiplər yol-nəqliyyat hadisələri ilə bağlı sağlamlığa az ağır zərər vurulması hallarında nədənsə öz əhəmiyyətini itirir. Yəni ehtiyatsızlıqdan törədilən başqa əməllərə nisbətən yol-nəqliyyat hadisələri ilə bağlı cinayət əməlləri üçün qanunla daha ağır məsuliyyət müəyyən edilmişdir.

CM-nin Xüsusi Hissəsinin maddələri nəzərdən keçirilərkən məlum olur ki, Məcəllənin 12 maddəsində (131.1, 222.1, 225.1, 262.1, 263.1, 263-1.1, 265.1, 266.1, 267.1, 268.1, 350.1, 351.1-ci maddələr) ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər dəyməsi ilə əlaqədar məsuliyyətdən bəhs edilir. Bu maddələrin də 8-i (262.1, 263.1, 263-1.1, 265.1, 266.1, 267.1, 268.1, 351.1-ci maddələr) yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması üstündə məsuliyyətlə əlaqədardır.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması ilə bağlı əməllər də ehtiyatsızlıqdan törədilən əməllər kateqoriyasına aid edilsə də cinayət qanunvericiliyində həmin əməllərə görə ehtiyatsızlıqdan törədilən başqa əməllərlə müqaisədə kəskin sürətdə fərqlənən daha ağır cəzalar müəyyən edilmişdir. Bunun bariz nümunəsini CM-nin 131.1 və 263-1.1-ci maddələrinin müqayisə edərkən görmək olar.

Bu məsələ uzun illər ərzində hüquq nəzəriyyəçiləri və qanunu tətbiq edən istintaq-məhkəmə orqanlarının işçiləri arasında müzakirə və mübahisə predmeti olsa da eyni nəticəli əməl üçün müxtəlif maddələrdə ağırlığına görə biri digərindən bəzən 5 dəfə ağır olan cəza nəzərdə tutulmasına ağlabatan izahat alınmamışdır. Yalnız belə bir məlum həqiqət vurğulanır ki, yol-nəqliyyat hadisələrinin sayı ildən-ilə artır. Hesab edilir ki, yol-nəqliyyat hadisələrinin baş verməsinin qarşısını almaq, heç olmazsa onların sayını azaltmaq məqsədilə dövlət belə vasitələrə əl atmalı olur.

Məhkəmə statistikasını göstərir ki, doğurdan da hər il məhkəmələrdə CM-nin 263.1 və 261-1.1-ci maddələri ilə baxılan işlər ümumi baxılan işlərin sayı ilə müqayisədə kifayət qədər böyük xüsusi çəkiyə malikdir. Ölümlə, yaxud zərərçəkmişin sağlamlığına müxtəlif dərəcəli zərər vurma ilə nəticələnən yol-nəqliyyat hadisələrinin sayı ildən-ilə azalmağa əvəzinə artır.

Bizim fikrimizcə, hər hansı kateqoriyadan olan cinayət əməllərinin sayının artması, yaxud azalması CM-nin 4-9-cu maddələri ilə müəyyən edilən məsuliyyət, ədalət və humanizm prinsiplərinə təsir etməməlidir. Haqqında söhbət açdığımız məsələyə münasibətdə bu o deməkdir ki, zərərçəkmişin səhhətinə hansı alət və vasitə ilə yetirilməsindən asılı olmayaraq eyni nəticə üçün kəskin fərqli cəzalar müəyyən edilməsi təqdir olunmamalıdır. Həm də eyni nəticəli əməlin qəsdən, yaxud ehtiyatsızlıqdan törədilməsi hallarında qəsdən törədilən əməl üçün qanunla mütləq daha ağır cəza nəzərdə tutulması prinsipinə əməl edilməlidir. Çünki qeyd olunanlar cinayət qanunvericiliyinin təməl prinsiplərindəndir və bu prinsipin pozulması arzu olunmaz nəticələrə gətirib çıxara bilər.

Ehtiyatsızlıqdan sağlamlığa az ağır zərər vurma ilə nəticələnən əməllərə görə cəzaların sərtləşdirilməsinin bu növ hadisələrin aradan qaldırılması, yaxud sayının azaldılmasına xidmət etməsi barədəki fikirlərlə də razılaşmaq olmaz. Belə ki, əvvəla, statistika göstərir ki, son illərdə Respublikamızda yol-nəqliyyat qəzaları zamanı zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurma halları üçün cinayət məsuliyyəti ağırlaşdırılsa da, bu hal həmin növ hadisələrin kökünün kəsilməsinə, yaxud sayının azaldılmasına yol açmamışdır. Tarixi təcrübə göstərir ki, bu üsulla yol-nəqliyyat hadisələrinin sayının azaldılması mümkün də deyildir. Çünki bu faktdır ki, ölkədə həm əhali, həm də nəqliyyat vasitələrinin sayı ildən-ilə artır. Belə vəziyyətdə indi cinayət hadisəsi kimi qiymətləndirilən yol-nəqliyyat hadisələrsiz çətin ki, keçinək. Fikrimizcə texnika əsrində, avtomobil əsrində cəzanı ağırlaşdırmaq yolu ilə belə hadisələrin sayının azalmasına nail olmaq mümkün deyildir. Yol-nəqliyyat hadisələrinin sayının azaldılması üçün görünür başqa üsullardan, məsələn yol-nəqliyyat strukturlarının təkmilləşdirilməsi və optimallaşdırılması, sürücülərin və piyadaların maarifləndirilməsi və bunlara bənzər üsullardan istifadə etmək daha çox fayda verərdi.

Ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurulmasına görə cəza müəyyən edilməsi ilə bağlı bir məqama da diqqəti cəlb etmək istəyirik. 2000-ci ildən qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsi əvvəlki cinayət qanunvericiliyi ilə (1960-cı Cinayət Məcəlləsi) müqayisə edilərkən məlum olur ki, hazırki cinayət qanunvericiliyi ilə bir çox cinayət əməllərinə görə cəzalar yüngülləşdirildiyi halda ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurulması cinayətləri üçün cəza ağırlaşdırılmışdır. Belə ki, əvvəlki cinayət qanunvericiliyində ehtiyatsızlıqdan bədənə az ağır xəsarət yetirməyə görə ən çoxu 6 ayadək müddətə islah işləri cəzası nəzərdə tutulduğu halda, hazırki Cinayət Məcəlləsi ilə bu əməl üçün 6 ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası müəyyən edilmişdir. Nəhayət, ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına zərər vurma ilə əlaqədar qanundakı bir qüsur da diqqət yetirməliyik. CM-nin hərbi cinayətlər əleyhinə olan fəslinin 350.1-ci maddəsində silahla, hərbi sursatla ... davranış qaydalarının pozma ilə əlaqədar zərərçəkmişin sağlamlığına zərər vurma üstündə məsuliyyətdən danışılır.

Məlumdur ki, sağlamlığa vurulan zərər ağırlıq dərəcəsindən asılı olaraq fərqləndirilir (Yüngül, az ağır, ağır). Həmin maddənin mətnində əməl nəticəsində sağlamlığa vurulan zərərin dərəcəsi göstərilməmişdir. Belə çıxır ki, maddədə göstərilən əməl nəticəsində zərərçəkmişin sağlamlığına nəinki az ağır, və ya ağır, hətta yüngül dərəcəli zərər dəyməsi hallarında da təqsirkar cinayət məsuliyyətinə alına bilər. Halbuki, ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına yüngül zərər dəyməsi heç bir halda cinayət məsuliyyəti yarada bilməz.

AR CM-nin 350-ci maddəsinin dispozisiyaları RF CM-nin 349-cu maddəsinin dispozisiyalarının hərfbəhərf tərcüməsidir. Hər iki maddə nəzərdən keçirilərkən aydın oldu ki, burada sadəcə olaraq tərcümə zamanı səhvə yol verilmişdir. Yəni tərcümə zamanı CM-nin 350.1-ci maddəsinin dispozisiyasındakı "ağır" sözü ya çıxarılmış, ya da unudulmuşdur. RF CM-də zərərçəkmişin həmin əməllərə görə yalnız ağır xəsarət alması cinayət məsuliyyəti yaradır. Qanundakı bu qüsurun tezliklə aradan qaldırılmaması hərbi qulluqçuların əsassız cinayət məsuliyyətinə alınmasına səbəb ola bilər. Bura qədər qeyd etdiklərimiz zərərçəkmişin sağlamlığına ehtiyatsızlıqdan az ağır zərər vurma cinayətlərinə görə cəza müəyyən edən normaların anlaşılmaqlığı, bir sıra hallarda isə hətta məntiqsizliyi ilə əlaqədar idi. Məsələn burasındadır ki, təsnifatına görə böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər üçün cinayət qanunvericiliyində müəyyən edilən humanist normalar da istintaq-məhkəmə təcrübəsində ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurma hallarında tətbiq edilmir, əslində həmin normaların mövcudluğuna etinasızlıq göstərilir.

Belə ki, AR CM-nin 73-cü maddəsinə əsasən ilk dəfə böyük ictimai təhlükə törətməyən şəxs zərərçəkmiş şəxslə barışdıqda və ona dəymiş ziyanı ödədikdə və ya vurulmuş zərəri aradan qaldırdıqda cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilər.

Qanunun bu norması nəinki ehtiyatsızlıqdan, hətta qəsdən törədilən cinayət hadisələrinə də aiddir. 73-cü maddənin tətbiq edilməsi üçün əsas əməl törədilən cinayət hadisəsinin qanunla böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər sırasına aid edilməsi, yəni konkret cinayət hadisəsi üçün qanunda 2 ildən çox olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulmasıdır.

Zərərçəkmişin sağlamlığına ehtiyatsızlıqdan az ağır zərər vurulması ilə bağlı əməl üçün CM-nin 263.1-ci maddəsində ən çoxu 2 ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutulur. Yəni bu maddə ilə nəzərdə tutulan əməl böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər sırasına aiddir. Deməli CM-nin 73-cü maddəsinə görə CM-nin 263.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan yol-nəqliyyat hadisəsi törətmiş şəxs zərərçəkmişlə barışdıqda və ona dəymiş ziyanı aradan qaldırıqda cinayət məsuliyyətindən azad edilməklə haqqındakı cinayət işinin icraatına xitam verilə bilər. CM-nin 73-cü maddəsinin mahiyyətindən görünür ki, zərərçəkmişlə barışqıla əlaqədar işin icraatına xitam verilməsi nəinki işə məhkəmədə baxılma mərhələsində, həm də işin ibtidai araşdırma mərhələsində də həyata keçirilə bilər.

Araşdırmalar göstərir ki, həm ibtidai araşdırma orqanları, həm də məhkəmələr yol-nəqliyyat hadisələrinin araşdırılması ilə bağlı icraat zamanı əsaslar olduqda qanunun həmin normalarını tətbiq etməkdən yayınırlar. Həm də bu zaman nəinki öz qərarlarını əsaslandırmırlar, hətta müraciəti müzakirə etməkdən imtina edirlər. Belə hərəkətləri isə qanun pozuntusundan başqa cür adlandırmaq mümkün deyil.

Yazının hazırlanması zamanı bir neçə hakimdən yol-nəqliyyat hadisələri ilə bağlı işlərə baxılarkən zərərçəkmişlə barışıq əldə edilməsi hallarında nə üçün CM-nin 73-cü maddəsinin tətbiq edilməməsinin səbəbini soruşduqda, onlar belə prosessual sənəd qəbul edilməsini yuxarı instansiya məhkəmələrinin təqdir etməyəcəkləri, yəni xətm qərarını ləğv edəcəkləri ilə izah etdilər. Qəribədir, görəsən qanunun tələblərinə uyğun qəbul edilən qərar hansı əsasla yuxarı instansiya məhkəmələri tərəfindən ləğv oluna bilər?

Ehtiyatsızlıqdan baş verə biləcək hadisələrdən heç kəs sığortalanmamışdır. Hər kəs, hətta professional sürücülər də konkret situasiyalarda zərərçəkmişə xəsarət yetirilməsi ilə bağlı yol-nəqliyyat hadisəsi törədə bilər. Təsəvvür edək ki, cavan bir elmi işçi, yaxud tələbə avtomobili idarə edərkən cüzi ehtiyatsızlıq səbəbindən zərərçəkmişin az ağır xəsarət alması, məsələn ayağının baş barmağının sınması ilə nəticələnən əməl törətmişdir. Bundan sonra o, zərərçəkmişə xəstəxanaya aparmış, ona sağalması ilə bağlı maddi kömək göstərmiş, nəhayət onunla barışıq əldə etmişdir. Belə hallarda nə üçün ilk dəfə böyük ictimai təhlükə törədən şəxs CM-nin 73-cü maddəsi tətbiq olunmaqla cinayət məsuliyyətindən azad olunmamalıdır? Nəzərə almaq lazımdır ki, işə xitam veriləcəyi təqdirdə belə hadisə törətmiş tələbə əslində yalnız azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilməlidir. Ona islah işləri cəzası təyin edilə bilməz, çünki CM-nin 49-cu maddəsinə görə islah işləri cəzası yalnız işləyən şəxslərə tətbiq olunur. Tələbənin cərimə edilməsi də əslində mümkün deyil, ona görə ki, CM-nin 263.1-ci hissəsində nə az, nə çox 5000 manatdan 7000 manatadək cərimə cəzası nəzərdə tutulur. (Müqayisə üçün qeyd edək ki, şəxs ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişə az ağır dərəcəli xəsarəti nəqliyyat vasitəsi ilə deyil, başqa alət ilə yetirmiş olsaydı CM-nin 131.1-ci maddəsi ilə ona təyin olunan cərimənin məbləği 300 manatdan yuxarı ola bilməzdi). Deməli ən optimal variant tələbəyə azadlıqdan məhrumetmə etmə cəzası verilməsidir. Bu isə təsadüfən cüzi xəyata yol vermiş şəxsin ümüd və arzularının puç olmasına gətirib çıxara bilər.

Belə hadisələr üstündə vətəndaşlara azadlıqdan məhrumetmə cəzası verilməsində dövlət maraqlı deyildir. İstintaq-məhkəmə orqanlarının qanunun tələblərini düzgün tətbiq etməmələri səbəbindən məhkumluq "qazanan" şəxs həyatda irəliləmək, öz yerini tapmaq imkanından məhrum olur. Nəzərdən qaçırmaq olmaz ki, məhkumun cəzaçəkmə müəssisəsində saxlanılması da dövlətin heç də az olmayan xərcləri hesabına başa gəlir.

Ona görə də hesab edirik ki, həm ibtidai araşdırma orqanları, həm də məhkəmələr bu kateqoriyadan olan işlər üzrə qanunu əsaslar olduqda CM-nin 73-cü maddəsi ilə müəyyən olunan normaları tətbiq etməkdən çəkinməməlidirlər.

Haqqında söhbət açdığımız əməllə bağlı qüvvədə olan qanun normalarında və istintaq-məhkəmə təcrübəsində anlaşılmazlıqlar olduğunu qeyd etdikdən sonra hesab edirik ki, yazının başlığında qoyulan suala cavab vermək vaxtı çatmışdır. Doğurdan da ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurulması cinayət məsuliyyətinə səbəb olmalıdırmı?

Yazı müəllifinin fikrincə belə əməllərə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən etməyə ehtiyac yoxdur.

Sözsüz bu fikirlə razılaşmayanlar da az deyildir. Onlar öz etirazlarının argumenti kimi insanların sağlamlığına zərər dəyməsi ilə nəticələnən hadisələrin, xüsusilə də yol-nəqliyyat hadisələrinin çoxluğunu əsas gətirməklə bu əməllərin dekriminallaşdırılmasının əhali tərəfindən birmənalı qarşılanmamasında israr edə bilirlər.

Gözlənilən etirazlarla bağlı öz mövqeyimizi əsaslandırmaq məqsədilə əvvəlcə tarixə ekskurs etmək istəyirik. Respublikamızın 1960-cı il Cinayət Məcəlləsində döymə, üsulundan asılı olmayaraq böhtan və təhqir üstündə də cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulurdu. 2000-ci ildə qəbul edilmiş yeni Cinayət Məcəlləsi ilə kütləvi informasiya vasitələrində yayılma ilə əlaqədar olmayan böhtan və təhqir kimi əməllər dekriminallaşdırıldı. Azərbaycan Respublikasının 2012-ci il 29 iyul tarixli Qanunu ilə isə döymə, yəni CM-nin 132-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan əməl də dekriminallaşdırılaraq bu hərəkətlər inzibati xətalara sırasına aid edildi. Cinayət qanunvericiliyindəki bu dəyişikliklər cəmiyyət tərəfindən təbii qarşılandı, yəni cəmiyyət içərisində hər hansı silkələnməyə gətirib çıxarmadı. (Hərçənd bizim fikirimizcə kütləvi informasiya vasitələrində yayılma ilə bağlı olmayan təhqir və böhtanla bağlı əməllər üstündə inzibati məsuliyyət müəyyən edilməsi məntiqi və məqsədə müvafiq olardı. Çünki hazırda həmin əməlləri törədən vətəndaşlar qüvvədə olan nə cinayət, nə də inzibati qanunvericiliklə heç bir halda məsuliyyətə cəlb edilə bilməzlər).

Təhqir, böhtan və döymə kimi əməllər təqsirkar tərəfindən qəsdən törədildiyi halda, ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş az ağır zərər vurma kimi əməllər adından göründüyü kimi ehtiyatsızlıqdan, yəni hadisə törədənin iradəsindən asılı olmayaraq, bir çox hallarda açıq-aşkar təsadüf nəticəsində baş verir. Deməli əslində mahiyyət etibarilə ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş az ağır dərəcəli xəsarət yetirilməsi, ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə görə qəsdən törədilən təhqir, böhtan və döymə kimi əməllərdən ağır hesab edilə bilməz. Axırınıc əməllər üçün cinayət məsuliyyətinin aradan qaldırılması cəmiyyət tərəfindən təbii qarşılanıbsa, ümüd etmək olar ki, ehtiyatsızlıqdan az ağır xəsarət yetirməyə görə əməllərin dekriminallaşdırılması da problem yaratmayacaq.

Digər tərəfdən biz bilirik ki, başqa postsovet ölkələrində olduğu kimi, Respublikamızın Cinayət Məcəlləsi qəbul edilərkən RF Cinayət Məcəlləsindən baza kimi istifadə edilmişdir. Ehtiyatsızlıqdan törədilən və sağlamlığa az ağır zərər vurma ilə nəticələnən əməllər üçün cinayət məsuliyyəti müəyyən edən normalar Rusiya qanunvericiliyində də olmuş və yəqin ki, başqa ölkələrin qanunvericiliyinə də elə oradan keçmişdir. Lakin Rusiya Federasiyasının 2003-cü il 8 dekabr tarixli Qanunu ilə Məcəlləyə dəyişikliklər edilərkən ehtiyatsızlıq üzündən sağlamlığa az ağır zərər vurmaqla əlaqədar bütün normalar cinayət qanunvericiliyindən xaric edilmişdir. Hazırda qüvvədə olan RF Cinayət Məcəlləsinin heç bir maddəsində ehtiyatsızlıqdan törədilən əməllərin zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurmaya səbəb olması üçün məsuliyyət nəzərdə tutulmur. Bu, yol-nəqliyyat hadisələri ilə əlaqədar əməllərə də aiddir. Yəni RF CM-də yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulmasının zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər dəyməsinə səbəb olması cinayət məsuliyyəti yaratmır.

Mənbə kimi götürülən RF Cinayət Məcəlləsindən fərqli olaraq AR Cinayət Məcəlləsində bu məsələ ilə bağlı normalar nəinki qanunvericilikdən çıxarılmamış, əksinə son illərdə qanuna edilən dəyişikliklərlə bu xarakterli əməllərlə cəzalar daha da ağırlaşdırılmışdır. Bu yazı başlandıqdan sonra məlum oldu ki, ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər dəyməsi hallarında cinayət məsuliyyətinin sərtləşdirilməsi istiqamətində 20 oktyabr 2015-ci ildə daha bir Qanun qəbul edilmişdir. Doğrudur, postsovet ölkələrinin bir çoxunda sağlamlığa az ağır zərər dəyməsi ilə nəticələnən yol-nəqliyyat hadisələrinə görə cinayət məsuliyyəti indi də mövcuddur. Lakin, həmin ölkələrin heç birində belə əməllər üçün bizim CM-də olduğu qədər sərt cəzalar müəyyən edilməmişdir. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, yol-nəqliyyat hadisələri ilə bağlı əlavə cəza qismində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum etmə cəzasının mütləq tətbiq edilməli olmasına həmin ölkələrin Cinayət Məcəllələrinin heç birində təsadüf edilmədi. Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, AR CM-nin yol-nəqliyyat hadisələrindən bəhs edən on dörd maddəsində 2 ildən 5 ilədək müddətə nəqliyyat vasitələrinin idarə etmək hüququndan məhrum edilməsi qismində əlavə cəza nəzərdə tutulur və bunların hamısı da imperativ xarakter daşıyır.

Qeyd edildiyi kimi son illərdə AR Milli Məclisinin Cinayət Məcəlləsinə etdiyi dəyişikliklərlə yol-nəqliyyat hadisələri ilə bağlı əməllərə görə cinayət tərkiblərinin dairəsi genişləndirilmiş, yaxud bu əməllərə görə cəzalar ağırlaşdırılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə dəyişikliklər edilməsi haqqında 2015-ci il 20 oktyabr tarixli Qanunla CM-nin 263.1.2-ci maddəsi yeni redaksiyada verilməklə "ağır" sözünün qarşısında "az ağır" sözü də artırılmışdır. Eyni zamanda Qanuna ümumi istifadədə olan nəqliyyat vasitələrinin istismara verilməsi qaydalarının pozulmasına görə məsuliyyətdən bəhs edən yeni, 265-1-ci maddə əlavə edilmişdir. Yeni qanun normaları 01 dekabr 2015-ci ildən qüvvəyə minmişdir.

Cinayət qanunvericiliyinə edilən dəyişikliyə görə bundan sonra məsələn, nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs tərəfindən yol hərəkəti və ya nəqliyyatın istismarı qaydalarının pozulması zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır və ya ağır zərər yetirdiyi hallarda təqsirkar 4 ilədək müddətə nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum olunmaqla 4 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum oluna bilər. Nəzərə alsaq ki, ehtiyatsızlıqdan adam öldürmə üstündə CM-nin 124-cü maddəsi ilə qanunla ən çoxu 3 ilədək, ölümlə nəticələnən yol-nəqliyyat hadisəsi üstündə 2 ildən 6 ilədək (CM-nin 263.2-ci maddəsi) müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulur, ehtiyatsızlıqdan törədilən və zərərçəkmişin sağlamlığına yalnız az ağır zərər vurma ilə nəticələnən əmələ görə hansı səbəbdən 4 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulmasının məntiqini tapmaq çətindir.

Bir məsələni də qeyd etmək lazımdır ki, CM-nin 263-1-cü maddəsində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs tərəfindən yol-hərəkəti və nəqliyyatın istismarı qaydalarının pozulması ağırlaşdırıcı tövsifediciləşdirici əlamət kimi verilmişdir. Başqa ölkələrin cinayət qanunvericiliyində isə belə normaya təsadüf etmədik.

Sadalanarlardan belə nəticə çıxarmaq olar ki, cinayət qanunvericiliyində ehtiyatsızlıqdan sağlamlığa az ağır zərər yetirilməsi ilə bağlı əməllərə görə məsuliyyət ildən-ilə sərtləşdirilir və bu proses davam etməkdədir. Belə tendensiyanın mövcud olduğu indiki şəraitdə ehtiyatsızlıqdan az ağır zərər vurma ilə əlaqədar əməllərin dekriminallaşdırılması ilə əlaqədar təkliflərin müsbət qarşılacağına ümid azdır.

Bununla yanaşı yuxarıda şərh edilənlərdən aydın olur ki, ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmişin sağlamlığına az ağır zərər vurulması ilə əlaqədar cinayət qanunvericiliyində həddən artıq uyğunsuzluqlar, anlaşılmaqlar və ziddiyyətlər vardır. Həmin normaların bundan sonra da indi mövcud olan məzmununda saxlanması ədalət mühakiməsinin məqsədlərinə ziddir. Haqqında söhbət gedən əməlin dekriminalizasiyası baş tutmasa da qanunda müvafiq düzəlişlər etməklə onların nisbətən ağırsız tətbiqinə nail olmaq olar.

Hüquqşünasların bu məsələyə münasibəti bizim üçün maraqlı olardı.

д.ф.ю.н Кёнуль Гусейнова
магистрант Нихад Халилов

ДОМАШНИЙ АРЕСТ КАК АЛЬТЕРНАТИВНАЯ АРЕСТУ МЕРА ПЕРЕСЕЧЕНИЯ

Альтернативные аресту меры пресечения применены законодателем для обеспечения права каждого на свободу и личную неприкосновенность.

Уголовно – процессуальное законодательство в целях сужения сферы применения ареста, когда в ходе производства по делу это не вызывается необходимостью предусмотрел применение такой меры пресечения как домашний арест.

Домашний арест в качестве меры пресечения состоит в наложении ограничений свободы и установленного постановлением суда ряда прав обвиняемого без содержания его под арестом и полной изоляции от общества (ст.163.1 УПК).

Арест возможен при наличии материальных и процессуальных основания для его избрания. Это значит, что для избрания домашнего ареста также должны быть материальные и процессуальные основания (1, 349).

Вопрос об избрании домашнего ареста в качестве меры пресечения может быть рассмотрен судом только по ходатайству стороны защиты в виде замены принятого постановления об избрании ареста в качестве меры пресечения.

Домашний арест как мера пресечения может быть применена только в отношении следующих обвиняемых при установлении возможности обеспечить его надлежащее поведение без полной изоляции от общества:

- 1) лица, обвиняемого в совершении преступления, за которое может быть назначено наказание в виде лишения свободы на срок более 2 лет;
- 2) лица, обвиняемого в совершении преступления, за которое может быть назначено наказание в виде лишения свободы на срок до двух лет, когда есть достаточные основания, что оно может скрыться от органа, осуществляющего уголовный процесс, воспрепятствовать нормальному ходу предварительного расследования или судебного разбирательства, повторно совершить преступление, не являясь без уважительных причин по вызову органа осуществляющего уголовный процесс, воспрепятствовать исполнению приговора.

Домашний арест может сопровождаться следующими мерами, применяемыми в отдельности или в порядке допустимой совокупности (ст.163.3 УПК):

- 1) запрет полностью или в определенное время выходить из жилища;
- 2) запрет на телефонные переговоры, почтовую корреспонденцию и использование других средств связи;
- 3) запрет общаться с определенными лицами и принимать какое-либо лицо в своем доме;
- 4) применение электронных средств контроля, возложение обязанности носить при себе эти средства и обслуживать их работу;
- 5) возложение обязанности отвечать на контрольные телефонные звонки или иные контрольные сигналы, звонить по телефону или лично являться в определенное время в орган дознания или другой орган, осуществляющий надзор за поведением обвиняемого;
- 6) установление наблюдения за обвиняемым или местом его жительства, а также охрана полицией его дома, квартиры или отведенного ему для жилища другого места;
- 7) принятием других мер, обеспечивающих надлежащее поведение обвиняемого и его неполную изоляцию от общества.

Не могут быть ограничены процессуальные права обвиняемого на участие в судебных заседаниях; следственных и иных процессуальных действиях (например, в допросе свидетеля, производимом по ходатайству обвиняемого); отправке письменных жалоб, получении по почте повесток и других процессуальных документов, ведение переговоров с

защитником и т.д.) (2, с.12).

При домашнем аресте свобода передвижения обвиняемого ограничивается больше, чем при подписке о невыезде. Ему может быть запрещено постоянно или в определенное время: покидать жилое помещение, здание, участок территории (дачи, пансионата, санатория, больницы, гостиницы); посещать определенные места (район населенного пункта, увеселительные заведения, место работы, место жительства соучастников, свидетелей, потерпевших); выходить из жилого помещения без сопровождения.

В силу отличия домашнего ареста от просто – ареста, обвиняемый не может быть принудительно помещен в специализированное помещение (закрытого типа).

При домашнем аресте обвиняемый не изолируется от совместно проживающих с ним лиц. Ограничения общаться с определенными лицами могут заключаться в запрете на встречи и разговоры с участниками судопроизводства по этому делу (обвиняемыми, потерпевшими и их представителями, свидетелями экспертами, понятыми), с их родственниками и друзьями, со своими товарищами по работе, подчиненными, приятелями (через которых можно воспрепятствовать производству по делу) (3, с.35).

При домашнем аресте, как правило, не запрещается общаться с совместно проживающими лицами.

Запрет получать и отправлять корреспонденцию требует расширительного толкования. Как правило, к корреспонденции относятся только простые и регистрируемые письма, почтовые карточки, бандероли и мелкие пакеты. При домашнем аресте дополнительно может быть ограничено получение и отправление всех почтовых и телеграфных отправлений (корреспонденции, посылок, прямого контейнера, телеграмм), а также ограничение на пользование иными услугами связи (кроме осуществления почтовых переводов денежных средств).

В целях воспрепятствования производству, по делу обвиняемому может быть запрещено, общаться с журналистами, делать заявления через средства массовой информации.

Ограничения по ведению переговоров устанавливаются путем указания лиц, с которыми запрещено или разрешено вести переговоры, а также определенных средств связи (интернета, электронной почты, телефона, телетайпа, факса, радио и др.).

Для избрания домашнего ареста необходимо наличие оснований, условий, мотивов и вынесение судом соответствующего постановления. Закон в качестве специального условия предусматривает, что домашний арест применяется при наличии оснований и условий для содержания под арестом (163 УПК). Однако в литературе высказано мнение, что закон должен предусмотреть специальные основания для применения данной меры пресечения, то есть основания, когда содержание под стражей обвиняемого (помещение в следственный изолятор) не целесообразно в силу ряда обстоятельств:

- старческого возраста, тяжелого состояния здоровья, беременности или кормления грудью;
- особого социального или должностного статуса;
- наличия места жительства или пребывания;
- наличия нормативной, организационной и материально-технической базы для исполнения домашнего ареста. На сегодняшний день отсутствие этого условия практически исключает использование данной меры пресечения в практике (4,62).

Домашний арест избирается в таком же порядке, как и заключение под стражу (163.4 УПК). Устанавливаемые судом ограничения при применении домашнего ареста должны обеспечивать цели данной меры пресечения, а не ущемление прав обвиняемого. Поэтому указание конкретных ограничений суд должен мотивировать.

Токийские правила, утвержденные резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН от 14.12.90 № 45/110, предусматривают принцип минимального вмешательства при применении мер, не связанных с тюремным заключением. Конкретные ограничения для обвиняемого (подозреваемого) формулируются в практичной и четкой форме, и их число по возможности

сводится к минимуму (п. 2.6; 12.2). В процессе применения не связанных с тюремным заключением мер соблюдается право обвиняемого на личную жизнь, а также право на личную жизнь его семьи (п. 3.11.). Суд в своем постановлении должен указать тот орган или должностное лицо, на которые возлагается надзор за соблюдением установленных ограничений (5, с.72). При этом редакция статьи 163 подчеркивает некоторую «добровольность» домашнего ареста по сравнению с арестом. Пункт 3.4. Минимальных стандартных правил ООН в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (Токийские правила) (резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 14.12.90 № 45/110) предусматривает, что не связанные с тюремным заключением меры, которые накладывают какое-либо обязательство на обвиняемого и которые применяются до формального разбирательства или суда, требуют согласия обвиняемого. Однако вывод об обязательности согласия обвиняемого для его домашнего ареста (действительно не связанного с тюремным заключением) является не верным. Во-первых, при домашнем аресте устанавливаются не обязательства, а ограничения. Во-вторых, домашний арест избирается при наличии оснований для ареста, которое в данном случае нецелесообразно. Поэтому отказ обвиняемого от домашнего ареста «автоматически» влечет арест. Время домашнего ареста засчитывается в срок заключения под стражу. Соответственно этому время домашнего ареста (в качестве части срока заключения под стражу) должно быть засчитано в срок уголовного наказания в виде лишения свободы из расчета один день за один день (несмотря на то, что в ст. 163 УК АР это прямо не предусмотрено). Все вышеперечисленные обстоятельства, содержание запретов при домашнем аресте, а также процедура его применения свидетельствуют о высокой степени принудительности домашнего ареста, которая приближается к заключению под стражу. Закон не устанавливает специальный срок применения домашнего ареста.

Каждое арестованное лицо имеет право на судебное разбирательство в течение разумного срока или на освобождение (ст. 9 Пакта о гражданских и политических правах, ст. 5 Римской Конвенции). Срок действия меры, не связанной с тюремным заключением, не превышает срока, установленного компетентным органом в соответствии с законом (п. 11.1 Токийских правил).

Если суд при избрании домашнего ареста не установит его срок, то фактически домашний арест будет действовать пока ведется предварительное расследование и судебное разбирательство, то есть до истечения срока давности уголовного преследования (до 15 лет по особо тяжким преступлениям – ст. 75.1 УК АР). Это грубо и неоправданно, нарушает международные стандарты и Конституционное право на свободу и личную неприкосновенность (ст.ст.28 и 32 Конституции АР). Если суд не установит срок домашнего ареста, то обвиняемый фактически теряет возможность обжаловать неограниченное продление срока содержания под домашним арестом (6, с.121).

Представляется, что суд в постановлении об избрании домашнего ареста должен установить срок ограничений по правилам ст. 158 УПК АР. По сходным правилам срок домашнего ареста должен продляться.

Постановление суда об избрании домашнего ареста в качестве меры пресечения может быть обжаловано или опротестовано в суд апелляционной инстанции.

В случае несогласия прокурора, осуществляющего процессуальное руководство предварительным расследованием, с постановлением суда о применении к обвиняемому домашнего ареста вместо ареста:

- постановление суда об избрании домашнего ареста в качестве меры пресечения вступает в законную силу только после его утверждения судом апелляционной инстанции (ст.163.5.1УПК);

- до рассмотрения законности и обоснованности этого постановления судом апелляционной инстанции постановление суда первой инстанции об избрании ареста в качестве меры пресечения остается в силе до разрешения вопроса о домашнем аресте (ст.163.5.2 УПК).

При нарушении ограничений и запретов обвиняемым, содержащимся под домашним арестом, мера пресечения может быть изменена на арест.

Мера пресечения – домашний арест стала промежуточной между арестом и мерами пресечения, не связанными с лишением свободы. Таким образом, мера пресечения, не связанная с заключением под стражу – домашний арест – ликвидировала образовавшийся между этими мерами пресечения большой разрыв (2, 14).

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

- 1) *Abbasova F.M. Cinayət prosesində (ütümü hissə). Zərdabi LTD MMC, Bakı, 2015, s.349*
 - 2) *Кабилова С. А., Заман Ш. Х. Домашний арест как мера пресечения в отечественном и зарубежном законодательстве Российский следователь, №2, 2004, с.12-18*
 - 3) *Овчинников Ю. Г. Особенности избрания и применения мер пресечения в виде домашнего ареста. Следователь, № 3, 2004, с.34-41*
 - 4) *Овчинников Ю. Г., Загвоздкин Н. Н. Обстоятельства, учитываемые при избрании домашнего ареста в уголовном судопроизводстве России Следователь, № 2, 2004, с.59-65*
 - 5) *Савчук Т.А. Домашний арест как мера пресечения. В кн.: Эффективность уголовной юстиции в контексте верховенства права. М, 2004*
- Ткачёва Н. В. [Меры пресечения, не связанные с заключением под стражу, в уголовном процессе России](#). Челябинск, изд-во ЮУрГУ, 2004.*

Toğrul Quluzadə

Hüquqşünas

**AZƏRBAYCANIN VYANA BEYNƏLXALQ ALĞI-SATQI
MÜQAVİLƏSİ KOVENSİYASINA (CISG) ÜZV
OLMASININ ÜSTÜNLÜKLƏRİ**

Bildiyiniz kimi, Vyana Beynəlxalq Alğı-Satqı Müqaviləsi Konvensiyası 1980-ci ildə BMT-nin Beynəlxalq Ticarət Hüququ Komissiyası (UNCITRAL) tərəfindən hazırlanıb qəbul edilmişdir. Bu məqalədə yuxarıda adıçəkilən Konvensiyaya üzv olmanın üstünlüklərindən danışılacaq. İlk öncə bu Konvensiyanın qəbul edilməsinin tarixinə və onun əhatə etdiyi predmetə qısaca nəzər yetirək.

Tarix və predmet

Bu Konvensiyanın ilk hazırlanma tarixi 1930-cu ilə təsadüf edir. Vyana Konvensiyasının ilk versiyası Romada Millətlər Cəmiyyətinin Yığıncağında hazırlanmışdır. Lakin, ikinci dünya müharibəsinin baş qaldırması bu lahiyənin uğurla başa çatmasına imkan verməmişdir.

İkinci dünya müharibəsindən sonra holland hökuməti 21 ölkənin iclasını çağıraraq Beynəlxalq Alğı-Satqı Müqaviləsi üzrə hüquq normalarını vahid bir Konvensiyada birləşdirməyə cəhd etmişdir. Lakin, kifayət sayda ölkələr tərəfindən ratifikasiya olunmadığı üçün bu Konvensiya qəbul edilməmişdir.

Nəhayət ki, 1980-ci ildə BMT-nin Beynəlxalq Ticarət Komissiyası bu konvensiyanın tam və dolğun variantını hazırlamışdır və bu Konvensiya tələb olunan sayda ratifikasiya olunduqdan sonra qəbul edilərək qüvvəyə minmişdir.

Bu Konvensiyanın predmetinə gəldikdə isə, Konvensiya Beynəlxalq Alğı-Satqı Müqavilələrindən irəli gələn münasibətləri daha dolğun tənzimlənməsi üçün bütün lazımı hüquq normalarını özündə cəmləyir. Konvensiyada müxtəlif hüquq normalarına; beynəlxalq xüsusi hüquq, beynəlxalq ümumi hüquq, müqavilə hüququ, prosessual hüquq normaları müddəalarına rast gəlinir. Bu Konvensiyanın qəbulu beynəlxalq ticarətdə, beynəlxalq alğı-satqı münasibətlərində bir çox hüquqi və ticari müstəvidə rast gəlinən problemləri aradan qaldırmışdır.

Konvensiyaya üzv olmağın üstünlükləri

Bu Konvensiya beynəlxalq ticarət aləmində sadələşdirilmiş hüquq normalarının yaradılması üçün çox uğurlu bir addımdır. Birmənalı olaraq Konvensiyada öz əksini tapmış hüquq normalarının sadə dildə yazılmasını ön plana çəkmək lazımdır. Hüquq normalarının sadə dildə yazılması sahibkarlar və ya işgüzar adamlar üçün beynəlxalq sahibkarlıq fəaliyyəti ilə daha asan və səmərəli məşğul olmağa imkan verir. Çünki, Konvensiya hüquq normaları beynəlxalq ticarətdə istifadə olunan işgüzar adətlərə uyğun hazırlanmışdır (Məsələn, İNCOTERMS və s.). Həmçinin, müqavilə tərəfləri üçün vahid beynəlxalq ticarətdə rast gəlinən terminalogiyadan istifadə olunması da müqavilə şərtlərinin daha tez və düzgün tərtib olunmasına imkan yaradır.

Beynəlxalq ticarətdə tərəflər arasında hüquq münasibətləri birbaşa olaraq bu Konvensiyada öz əksini tapmış hüquq normaları vasitəsilə tənzimlənməsi bir sıra hüquqi problemləri, xüsusilə beynəlxalq xüsusi hüquq sahəsində əmələ gələn problemləri aradan qaldırır. Yəni, bildiyimiz kimi, tərəflər beynəlxalq alqı-satqı müqaviləsi bağlayarkən hər tərəf müqaviləyə öz ölkəsinin qanunvericiliyin tətbiq olunmasını üstün tutur və təbii ki, bu tərəflər arasında mübahisələrə səbəb olur. Lakin, artıq bu Konvensiya normalarının tətbiqi bu cür müqavilələrdə neytral hüquq normaların (bu Konvensiya) razılaşdırılması üçün imkan yaradır ki, bu da öz növbəsində bu cür yaranmış problemləri aradan qaldırır. Bu və digər səbəblərdən tərəflər üçün müqavilədən irəli gələn hüquqlarını hər hansı digər bilmədikləri ölkənin qanunvericiliyinin deyil, bu Konvensiyanın tətbiqi ilə daha aydın şəkildə başa düşüb şərh etmək imkanı verir. Bundan başqa, Konvensiyanın 6-cı maddəsinə görə tərəflərə müqavilədə bu Konvensiyanın hüquq normalarını istisna etmək hüququ da verilir ki, bu Konvensiyanın üzv olan ölkələrin tərəfləri üçün daha bir üstünlükdür. Deməli, Konvensiyaya üzv olan ölkələr Konvensiya hüquq normalarının onların bağladığı müqavilələrə tətbiq olunub-olunmamasını seçə bilirlər. Bu Konvensiya beynəlxalq ticarət aləmində tez-tez rast gəlinən praktik problemlərin aradan qaldırılması üçün də çox faydalıdır. Məsələn, Konvensiyaya görə öhdəliklər yerinə yetirilmədikdə bir tərəf digər tərəfə onlara məxsus olan malların saxlanılmasını tələb edə bilər ki, bir çox ölkələrin qanunvericiliyində bu məsələyə heç toxunulmur və tərəflər arasında belə bir mübahisə yarandıqda həmin seçilmiş ölkənin qanunvericiliyi susur və ya qeyri-bərabər şərtlər təklif edir. Beynəlxalq ticarətdə arbitraj hüququnun da rolu danılmazdır. Yəni, tərəflər beynəlxalq alqı-satqı müqaviləsi üzrə öhdəliklər götürdükdə, bu öhdəliklərin yerinə yetirilməməsi üçün və ya hər hansı mübahisə zamanı neytral arbitraj məhkəməsinə müraciət etməyi qərarlaşırlar. Təbii ki, beynəlxalq arbitraj məhkəməsi üçün bu konvensiya normalarını tətbiq etməklə beynəlxalq alqı-satqı müqaviləsindən irəli gələn mübahisəni həll etmək daha asan və məqsədəuyğundur. Konvensiya 6 rəsmi dildə yazılmışdır (İngilis, Fransız, Rus, Ərəb və İspan) ki, razılaşdırılmış müqavilə müddəalarının həm tərəflər, həm beynəlxalq arbitraj məhkəməsi, həm də müvafiq yerli məhkəmələr tərəfindən daha dolğun və tam şərh edilməsi üçün çox əlverişli imkan yaradır.

Nəticə

Beləliklə, bu Konvensiyaya üzv olan ölkələrin sahibkarları üçün lazımsız ticari xərclərin azaldılmasına və hüquqi problemlərin aradan qaldırılmasına əhəmiyyətli dərəcədə təkan vermiş olur. Bu Konvensiya artıq dünyanın 83 ölkəsi tərəfindən ratifikasiya edilib müvafiq yerli qanunvericiliyə inkorporasiya olunmuşdur. Azərbaycan da bu konvensiyaya üzv olmaqla digər ölkələrdən bu hüquq sahəsi üzrə geri qalmadığını nümayiş etdirə bilər. Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, bu Konvensiyaya üzv olmaqla Azərbaycan sahibkarların beynəlxalq sakibkarlıq fəaliyyəti ilə daha səmərəli məşğul olmasında və bu tip münasibətlərdən irəli gələn mübahisələrdə özlərini hüquqi çərçivədə daha dolğun beynəlxalq hüquq normaları ilə sığortalamasında, həm də bu sahə üzrə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsində əhəmiyyətli addım atmış olardı.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

- 1) CISG 1980 http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG.html
- 2) Baasch A. C. 'Uniform Application of the International Sales Law: Understanding Uniformity, the Global Jurisconsultorium and Examination and Notification Provisions of the CISG', Kluwer Law International, 2007 pp.1-30
- 3) Cook, V.S., 1997. CISG: From the Perspective of the Practitioner. *JL & Com.*, 17, p.343.
- 4) Schwenger, I. and Hachem, P. The CISG—successes and pitfalls. *The American Journal of Comparative Law*, pp. 457-478.

Şəhriyar Həbilov

Hüquqşünas

AZƏRBAYCANDA VƏ DÜNYADA SUBROQASIYA HÜQUQUNUN MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ

Subroqasiya “subroqat” sözündən götürülməklə yerini almaq, yerini vermək və ya əvəz etmək kimi mənaları ifadə edir. Türkiyə qanunvericiliyində subroqasiya hüququ “rücu” hüququ kimi işlədilir. Ümumiyyətlə, subroqasiya hüququ bir şəxsə başqasına məxsus olan tələb hüququnun keçməsi kimi də başa düşülə bilər. Mülki hüquqda Subroqasiya hüququna oxşar formalardan tələbin güzəştini və reqress hüququnu da göstərə bilərik.

Yuxarıdakıları daha da yaxından nəzərdən keçirdikdə görə bilərik ki, Subroqasiya bu barədə razılığa gələn tərəflər arasında bağlanmış müqavilə əsasında yaranan hüquqdur. Müqavilə ilə əlaqədar olaraq bir şəxs (sığortaçı) digər şəxsə (sığortalıya) üçüncü şəxs (zərərvuran) tərəfindən vurulmuş zərəri ödəyir və dəymiş zərəre müvafiq olaraq da zərərvurandan ödənməmiş sığorta ödənişi miqdarında borcu geri tələb etmə hüququ əldə edir. Qanunvericilikdə Subroqasiya Sığorta münasibətləri sferasında yaranan hüquq olaraq göstərilmişdir.

Tələbin güzəştinə bənzəsə də subroqasiyada yalnızca sığortalıya ödənilmiş məbləğ həddində zərərvurandan tələb hüququ yaranır. Tələbin güzəştində isə göstərilir ki, kreditor borcludan ala bilmədiyi borcu müəyyən xidmət haqqı çıxılmaqla da üçüncü şəxsə güzəşt edə bilər. Həmçinin subroqasiya zərər vurulması ilə əlaqədar sığorta münasibətlərində yarandığı halda tələbin güzəşti istənilən borc-kredit münasibətlərində tətbiq edilir.

Bunu biz Faktoring münasibətləri ilə də eyniləşdirə bilərik. Belə ki, beynəlxalq bank praktikasında da hal-hazırda bir çox fərqli növlərdə tətbiq edilən faktoringə görə bank öz müştərisinin üçüncü şəxs qarşısında yaranan borc öhdəliyinə cavabdeh olaraq dayanır ki, əvəzində ödədiyi məbləğ həddində müştəridən faktoring qaydasında tələb etmək hüququ qazanır. Faktoring münasibətlərində də bank yalnızca ödədiyi məbləği deyil, həmçinin əlavə xidmət haqqını da müştəridən tələb etmək hüququ əldə etmiş olur.

Reqress hüquqla da Subroqasiyanın oxşar xüsusiyyətlərə malik olmasını söyləmək mümkündür. Belə ki, Mülki Məcəlləyə görə (1114-cü maddə) bir şəxs (işəgötürən, Azərbaycan Respublikası və s) barəsində cavabdehlik daşdığı şəxsin (işçinin, adından fəaliyyət göstərmək səlahiyyəti verilmiş şəxsin və s) vurduğu zərəri aradan qaldırmaq öhdəliyini daşıyır ki, buna münasib olaraq da həmin şəxs yenidən reqress qaydasında barəsində cavabdehlik daşdığı şəxsdən aradan qaldırılmış zərər həcmində tələb hüququna malikdir. Reqres hüququ işəgötürənlə işçi arasında, Azərbaycan Respublikası ilə onun hüquq mühafizə orqanları və ya onun adından çıxış etmək hüququna malik şəxslər arasında və digər bu növ münasibətlərə uyğun olaraq yaranır.

Subroqasiya zamanı bir tərəf digər tərəfə üçüncü şəxslərin vurduğu zərəri ödəməyi və bu zərəri zərərvurandan almağı öhdəsinə götürür. Reqres zamanı isə bir tərəf öz işçisinin (tabeliyində olan şəxsin) vurduğu zərəri ödəməyi və sonra isə zərəri işçisindən (tabeliyində olandan) almağı öhdəsinə götürmüş olur.

Subroqasiya hüququ beynəlxalq praktikada da geniş tətbiq olunan institutlardandır. Rusiya

Federasiyası Mülki Məcəlləsinin 965-ci, Türkiyə Cumhuriyyəti Ticarət Qanununun 1472-ci maddəsi, 01.01.2006-cı il tarixdə qanuni qüvvəyə minmiş Almaniya Sığorta Müqavilələri Qanununun (Versicherungsvertragsgesetz) 88-ci paragrafı, 1908-ci il tarixli İsveçrə Sığorta Müqavilələri Qanununun 72-ci maddəsi, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 936-cı maddəsi və digər qanunvericilik aktlarında subroqasiya hüququ öz əksini tapmışdır.

Göstərilən normativ sənədlərin hər biri subroqasiyaya yuxarıda göstəriləni kimi izah verir. Əlbəttə ki, bunlar arasında oxşar cəhətlərlə yanaşı fərqli cəhətlər də mövcuddur. Belə ki, Almaniyanın adı çəkilən müvafiq qanununda o da göstərilmişdir ki, üçüncü şəxs qismində çıxış edən zərərvuran kimi əgər sığortalının ailə üzvlərindən biri iştirak edərsə, onda sığortaçının subroqasiya hüququ istisna edilir.

İsveçrə Qanununa görə isə həm ailə üzvlərinin vurduğu qəsdən edilən yüngül və ağır zərər, həm də sığortalının zərərvurmada yaranan öhdəliklərinə görə cavabdehlik daşdığı şəxslərin (fəaliyyət qabiliyyətsiz övlad və s) yetirdiyi xəsarətlərdən əmələ gələn zərərlər subroqasiya hüququ ilə istisna edilir. Göründüyü kimi İsveçrə hüququ bu münasibətlərin tənzimlənməsində daha da mütərəqqi addım atmışdır. Yalnızca qanunsuz olaraq edilən hərəkətlər nəticəsində yaranan qalan hallarda subroqasiya hüququ meydana çıxır. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində bu kimi konkret istisnalar nəzərdə tutulmamışdır.

Türkiyə Ticarət Qanununa görə isə subroqasiya rücu hüququ kimi adlandırılır. Qanuna müvafiq olaraq rücu hüququndan meydana gələn münasibətlər isə halefiyyət və ya xələfiyyət kimi göstərilmişdir. Ərəb dilindən tərcümədə xələfiyyət əvəz etmək, yerini tutmaq deməkdir. Rücu hüququ əslində eynilə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində göstəriləni kimi subroqasiya ilə eyni məna kəsb edir. Onu da qeyd edək ki, Rusiya Federasiyası Mülki Məcəlləsində də subroqasiya münasibətləri eyni qaydada tənzimlənməmişdir.

Azərbaycanda sığorta münasibətləri sferasında subroqasiya münasibətləri heç də yeni deyildir. Belə ki, 11 sentyabr 1964-cü il tarixli Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin 35-ci fəslə Dövlət Sığortası adlandırılırdı ki, burada da 387-ci maddə Vurulan zərərə görə məsuliyyət daşıyan şəxs barəsində sığorta etdirənin hüquqlarının sığorta təşkilatına keçməsi kimi qeyd edilmişdi. Maddəyə görə Sığorta etdirənin (və ya sığorta ödəməsinə almış sair şəxsin) vurulmuş zərərə görə məs'ul şəxsə tələb hüququ bu məbləğ dairəsində əmlak sığortası üzrə sığorta ödəməsinə ödəmiş olan sığorta təşkilatına keçir. Bu müddəalar eynilə subroqasiya hüququnun nəzərdə tutulduğu müddəalarla oxşarlıq təşkil edir.

Azərbaycan Respublikası qanunvericilik sistemində subroqasiya münasibətləri tək Mülki Məcəllə ilə tənzimlənmir. Həmçinin İcbari Sığorta haqqında qanunda və bir sıra ayrı-ayrı qaydalarda subroqasiya barəsində də göstərilmişdir. Qanunun 25. Maddəsi "İcbari sığorta üzrə subroqasiya hüququnun yaranmasının əsasları" adlandırılır ki, burada da subroqasiya ilə bağlı əsas məsələlər öz əksini tapmışdır. Maddənin 2-ci bəndində göstərilmişdir ki, 25.1-ci maddədə nəzərdə tutulmuş hallarda subroqasiya hüququ sığorta hadisəsinin baş verməsində təqsirli olan şəxsə qarşı yaranır. Müvafiq aktın 63-cü maddəsi isə "Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə subroqasiya hüququ" adlanır. 63.1-ci maddədə qeyd edilir ki, qanunun 63.2-ci maddəsi nəzərə alınmaqla, 25-ci maddəsinə əlavə olaraq avtonəqliyyat vasitələrinin sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə baş vermiş sığorta hadisəsi zamanı sürücü hadisə yerindən yayınmış olduqda da sığorta ödənişi vermiş sığortaçının hadisəni törətmiş şəxsə qarşı verilmiş sığorta ödənişi məbləğində subroqasiya hüququ yaranır.

Həmçinin "Yük Sığortası" Qaydalarının 40. maddəsi də Subroqasiya hüququ adlanır. Burada göstərilir ki, Subroqasiya hüququ, sığorta ödənişi almış şəxsin ona dəymiş zərərə görə məsuliyyət daşıyan üçüncü şəxsə qarşı malik olduğu hüquqlardan və vasitələrdən həmin ödənişi vermiş Sığortaçının istifadə etmək hüququdur. Faydalanan şəxsin zərərvuran şəxsə qarşı zərərin əvəzini ödəmək tələbi (iddiası) ilə bağlı hüquq sığorta ödənişini vermiş Sığortaçıya subroqasiya qaydasında onun verdiyi sığorta ödənişi məbləğində keçir.

Sığortalı sığorta ödənişini aldıqda subroqasiya hüququnun həyata keçirilməsi üçün özündə olan bütün lazımi sənədlərlə Sığortaçıyı təmin etməlidir. Sığortalı zərərvuran şəxsə qarşı iddiadan və ya tələbi təmin edən hüquqlardan, yaxud lazımi sənədləri Sığortaçıya verməkdən imtina etdikdə Sığortaçı sığorta ödənişi verməkdən zərərvuran şəxsdən subroqasiya qaydasında ala biləcəyi məbləğ həcmində azad edilir. Sığortaçı subroqasiya hüququndan zərərvuran şəxsin özünə və (və ya) müvafiq sığorta hadisəsi ilə bağlı risklər üzrə həmin şəxsin məsuliyyətini sığortalamış digər sığortaçıya, həmçinin qanunvericiliyə əsasən dəyən zərəre görə Sığortalı qarşısında maddi məsuliyyət daşıya bilən digər şəxsə qarşı istifadə edə bilər. Əgər Sığortalı vurulmuş zərəre görə üçüncü şəxsdən (şəxslərdən) zərərin əvəzini almışdırsa, Sığortaçı yalnız verilməli olan sığorta ödənişi məbləği ilə Sığortalının üçüncü şəxsdən (şəxslərdən) aldığı məbləğ arasındakı fərqi ödəyir. Göründüyü kimi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi subroqasiya hüquq münasibətlərini ətraflı şəkildə tənzimləmişdir. Sadəcə olaraq əhali arasında hüquqi savadlanmanın zəifliyi sığorta münasibətləri ilə əlaqədar müəyyən problemlərin meydana çıxmasına gətirir. Misal olaraq göstərə bilərik ki, sürücüyə dəymiş zərəre kasko sığortası zamanı, məhz onun sığorta şirkəti tərəfindən ödənilir və subroqasiya qaydasında zərərvurandan və ya onun sığortaçısından geri alınır. Bu halda sürücünün yenidən zərərvurandan sığorta ödənişi tələb etməsi əlbəttə ki, əsassızdır. Bu baxımdan zənnimizcə əhəlinin müvafiq sahədə maariflənməsinə ehtiyac vardır.

Məhkəmə aktları

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsi Plenumunun

QƏRARI

*Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 271.1-ci maddəsinin
həmin Məcəllənin 158.2 və 158.4-cü maddələri baxımından
şərh edilməsinə dair*

3 noyabr 2015-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Elməddin Hüseynovun, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Səyyad Qafarinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin Mülki hüquq üzrə qanunvericilik sektorunun baş məsləhətçisi Vasif Əmiraslanovun, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Mülki hüquq kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru Azad Talıbovun, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi İlqar Dəmirovun, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İlham Əsədovun iştirakı ilə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyə icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 271.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 158.2 və 158.4-cü maddələri baxımından şərh edilməsinə dair Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiyə işinə baxdı. İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyə Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyə Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 271.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 158.2 və 158.4-cü maddələri baxımından şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilir ki, H.Əhmədova və digərləri A.Əhmədova və “Nikoyl” İnvestisiya Kommersiya Bankı (bundan sonra – “Nikoyl” İKB) arasında bağlanmış ipoteka müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi üçün Xaçmaz rayon Məhkəməsinə müraciət etmişlər. İddia onunla əsaslandırılmışdır ki, ev ipotekaya qoyularkən onların razılığı alınmamışdır.

Xaçmaz rayon Məhkəməsinin 16 oktyabr 2014-cü il tarixli qətnaməsi ilə iddia tələbi təmin edilmişdir.

“Nikoyl” İKB apellyasiya şikayəti verərək bildirmişdir ki, birinci instansiya məhkəməsi ipoteka müqaviləsi bağlanan zaman ipoteka qoyanla birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə

üzlərinin və digər şəxslərin razılığının alınmamasına Mülki Məcəllə ilə müəyyən edilmiş şərtlərin pozulması kimi qiymət vermişdir. Halbuki, mülkiyyətçinin ailə üzvləri və digər şəxslərin razılığının alınması Mülki Məcəllə ilə deyil, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 11 sentyabr tarixli 167 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında notariat hərəkətlərinin aparılması qaydaları haqqında Təlimat”la tənzimlənir və həmin Təlimatın tələblərinin pozulması Mülki Məcəllənin şərtlərinin pozuntusu kimi qiymətləndirilməməlidir.

Bununla əlaqədar olaraq, müraciətdən ipoteka müqaviləsinin bağlanması zamanı həmin əmlakdan istifadə hüququ olan şəxslərin razılığının alınmamasının ipoteka müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsinə əsas olub-olmamasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən şərh edilməsini xahiş etmişdir. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə bağlı aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur. Konstitusiya hər kəsin mülkiyyət hüququnu, mülkiyyətçinin təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarını nəzərdə tutur, habelə mülkiyyət hüququnun, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququnun qanunla müdafiəsinə təminat verir. Heç kəs məhkəmənin qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz (Konstitusiyanın 13 və 29-cu maddələri).

Mülkiyyət hüququ hamılıqla tanınan əsas hüquqdur və ali insani dəyərləri özündə əks etdirən demokratik cəmiyyətin, hüquqi dövlətin təməl prinsiplərindən biri hesab olunur. Mülkiyyət hüququ “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində öz əksini tapmışdır.

Mülki Məcəllənin 271.1-ci maddəsinə əsasən əşyanı girov qoyan (ipoteka qoyan) yalnız onun mülkiyyətçisi ola bilər.

Mülkiyyət hüququ hər kəsin qanunla müəyyən olunmuş qaydada və üsullarla əmlaka sahib olmaq, əmlakdan istifadə etmək və onun barəsində sərəncam vermək hüquqlarından ibarətdir. Mülkiyyət hüququnun tərkib hissəsi olan sərəncam hüququnun həyata keçirilməsi əmlakın mənsubluğunun, vəziyyətinin və ya təyinatının dəyişdirilməsinə yönələn hüquqi fakt kimi çıxış edir. Sərəncam vermək hüququ mülkiyyətçiyə öz əmlakı barəsində qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada istənilən mülki-hüquqi əqd, o cümlədən girov və ya ipoteka müqaviləsi bağlamaq imkanı verir.

Bu baxımdan, əşyanın girov və ya ipotekaya qoyulması mülkiyyətçinin sərəncam vermək səlahiyyətinin həyata keçirilməsi deməkdir. Buna görə də, Mülki Məcəllənin 271.1-ci maddəsində əşyanı girov qoyanın yalnız onun mülkiyyətçisi ola biləcəyi nəzərdə tutulmuşdur.

Mülki Məcəllənin 269.1-ci maddəsinə əsasən girov və ipoteka hüququ girov qoyanın əşyası barəsində girov saxlayanın əşya hüququdur və eyni zamanda borclunun girov saxlayan qarşısında pul və ya başqa öhdəliyinin icrasının təmin edilməsi üsuludur.

Mülki hüquq müqavilələrindən irəli gələn öhdəliklərin icrasının təmin edilməsi ilə bağlı ipotekanın yaranması əsasları, onun dövlət qeydiyyatı, təmin olunmuş borcun və digər mülki hüquqi öhdəliyin ipoteka hesabına ödənilməsi qaydaları, tərəflərin hüquq və vəzifələri “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (bundan sonra – “İpoteka haqqında” Qanun) ilə tənzimlənir.

“İpoteka haqqında” Qanunun 10.1-ci maddəsinə əsasən ipoteka müqaviləsi müstəqil xarakter daşımır və əsas öhdəliklərin icrasını təmin etmək məqsədilə bağlanır.

İpoteka müqavilə üzrə əmələ gəlir. İpoteka müqaviləsinə görə bir tərəf (ipoteka qoyan) əsas öhdəliyin icrasını təmin etmək məqsədilə öz mülkiyyətində olan daşınmaz və ya daşınar əşyanı ipoteka qoyur, digər tərəf (ipoteka saxlayan) isə borclunun həmin öhdəliyi icra etmədiyi halda ipoteka ilə yüklü edilmiş əşyanın dəyərindən digər kreditrlərə nisbətən üstün qaydada hüquqi təminat almaq hüququ əldə edir.

Göründüyü kimi, ipoteka müqaviləsində iki tərəf iştirak edir: ipoteka qoyan və ipoteka saxlayan. Əşyanı ipoteka qoyan yalnız onun mülkiyyətçisi ola bilər və o adətən əsas öhdəlik üzrə borclu şəxs qismində çıxış edir. İkinci tərəf – ipoteka saxlayan ipoteka hüququ olan şəxsdir və ona kreditor da deyilir. İpoteka saxlayan dedikdə, borclunun onun qarşısında pul və ya başqa öhdəliyinin icrasının

təmin edilməsi üçün ipoteka predmeti olan əşyaya tələb yönəltmək, həmin tələbi göstərilən əşya hesabına təmin etmək ixtiyarına malik olan şəxs başa düşülür. Bütün hallarda kreditor və ipoteka saxlayan eyni şəxs olur, yəni ipoteka saxlayan rolunda yalnız kreditor çıxış edə bilər.

Girov və ipoteka hüququnun əsas təyinatı ondan ibarətdir ki, borclu (girov və ya ipoteka qoyan) öz öhdəliyini icra etmədikdə, kreditor (girov və ya ipoteka saxlayan) girov qoyulmuş və ya ipoteka ilə yüklü edilmiş əşyanın dəyərindən öz borcunun ödənilməsində başqa kreditora nisbətən üstünlük hüququna malikdir.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, əmlak hüquqları həmin əmlakın mülkiyyətçisi olmayan şəxslərə də mənsub ola bilər. Mülkiyyətçi olmayan şəxsin əmlak hüquqları istənilən şəxs, o cümlədən mülkiyyətçi tərəfindən pozulmaqdan müdafiə edilir (Mülki Məcəllənin 158.2 və 158.4-cü maddələri).

Mülkiyyət hüququ ilə yanaşı servitutlar, girov və əmlakdan istifadə hüquqları da əmlak hüquqlarına aid edilmişdir. Bu hüquqların xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar mülkiyyətçi olmayan şəxslərə də məxsus ola bilər. Belə halda həmin hüquqlar başqa şəxs, o cümlədən mülkiyyətçi tərəfindən pozulmaqdan müdafiə olunur. Belə ki, Mülki Məcəllənin 288-ci maddəsinə əsasən girov qoyulmuş əşyanı saxlayan və ya saxlamalı olan girov saxlayan onu özgəsinin qanunsuz sahibliyindən, o cümlədən girov qoyanın sahibliyindən tələb edə bilər. Müqavilə şərtlərinə görə girov saxlayana ona verilmiş girov predmetindən istifadə hüququ verildikdə o digər şəxslərdən, o cümlədən girov qoyandan onun hüququnun hər cür pozuntularını aradan qaldırmağı, bu pozuntular sahiblikdən məhrum etmə ilə birləşdirilmədikdə belə, tələb edə bilər. İpoteka müqaviləsinin bağlanması zamanı sərəncam hüququnun həyata keçirilməsi "İpoteka haqqında" Qanunun 8-ci maddəsi ilə tənzimlənir. Həmin Qanunun 8.1-ci maddəsinə əsasən ümumi birgə mülkiyyətdə olan əşyanın ipoteka ilə yüklü edilməsi zamanı bütün mülkiyyətçilərin hüquqlarının və qanuni maraqlarının qorunması məqsədilə həmin mülkiyyətçilərin notariat qaydasında təsdiq olunmuş razılığının olması tələb edilir. Birgə mülkiyyətdə olan əşyaya dair sərəncamçılıq bütün mülkiyyətçilərin razılığı ilə həyata keçirilir və əmlaka dair sərəncam verilməsi haqqında əqdi mülkiyyətçilərdən hansının bağlamasından asılı olmayaraq bu razılıq ehtimal edilir (Mülki Məcəllənin 222.2-ci maddəsi).

Belə ki, ümumi mülkiyyətdə olan əmlaka bütün mülkiyyətçilər birlikdə sahiblik edir və onun barəsində sərəncam verirlər.

"İpoteka haqqında" Qanunun 8.2-ci maddəsinə əsasən isə ümumi paylı mülkiyyətin iştirakçılarının hər biri öz paylarını digər mülkiyyətçilərin razılığı olmadan ipoteka qoya bilər.

Hər bir mülkiyyətçi qalan mülkiyyətçilərin hüquqları ilə bir araya sığan dərəcədə əşyaya sahiblik, ondan istifadə və ona dair sərəncam vermək ixtiyarına malikdir. Əşyanı özgəninkiləşdirmək və ya yüklü etmək, habelə onun təyinatını dəyişmək üçün bütün iştirakçıların razılığı tələb olunur, bu şərtlə ki, onlar yekdilliklə ayrı qayda barədə razılaşsınlar. Əgər ümumi mülkiyyətdəki paylar üzrə ipotekalar və ya torpaq sahələrinə yüklülük varsa, daha iştirakçılar əşyanın özünü həmin hüquqlarla yüklü edə bilməzlər. Paylı mülkiyyətdə olan əşyaya dair sərəncam verilməsi əşyanın bütün mülkiyyətçilərinin razılaşması əsasında həyata keçirilir (Mülki Məcəllənin 215.4 və 215.5-ci maddələri).

Mülki Məcəllənin 225.1 və 225.2-ci maddələrinə əsasən ərlə arvadın nikah dövründə qazandıqları əmlak, əgər nikah kontraktında və ya onlar arasındakı razılaşmada ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, onların ümumi mülkiyyətidir. Nikaha girənədək ər-arvaddan hər birinə mənsub olmuş əmlak, habelə onlardan birinin nikah dövründə hədiyyə kimi və ya vərəsəlik qaydasında aldığı əmlak onun mülkiyyətidir.

Ər-arvadın ümumi əmlak üzərində mülkiyyət hüququnun həyata keçirilməsi Ailə Məcəlləsinin 33-cü maddəsi ilə də tənzimlənir. Bu maddəyə müvafiq olaraq ər-arvadın ümumi əmlakı üzərində sahiblik, istifadə və sərəncam hüququ onların qarşılıqlı razılığı əsasında həyata keçirilir.

Ər-arvaddan birinin daşınmaz əmlak üzərində sərəncam vermək barədə notariat qaydasında təsdiq edilən və (və ya) qeydiyyatata alınan əqdlər bağlanması üçün digər tərəfin notariat qaydasında

təsdiq edilmiş razılığı lazımdır. Ərin (arvadın) bu barədə notariat qaydasında təsdiq olunmuş razılığı olmadıqda, bu əqd Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş müddətdə mübahisələndirilə bilər (Ailə Məcəlləsinin 33.4-cü maddəsi).

Girov (ipoteka) müqaviləsinin bağlanması zamanı mülkiyyətçi tərəfindən digər şəxslərin razılıqlarının alınması tələbi mülkiyyət hüququnun tərkib hissəsi olan sərəncam vermək hüququ baxımından təhlil olunmalıdır.

Mülkiyyət hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci, 5-ci və 12-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair" 21 dekabr 2012-ci il tarixli Qərarında əks olunan hüquqi mövqeyinə əsasən mülkiyyət hüququnun məhdudlaşdırılması qanunçuluğun tələbinə cavab verməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi məqsədilə tətbiq edilməli, mütənasib olmalı və bu konstitusiya hüququn mahiyyətini dəyişməməlidir. Bu cür məhdudlamanın mümkünlüyü və onun xarakteri layiqli həyat səviyyəsi də daxil olmaqla konstitusiya əhəmiyyətli dəyərlərin müdafiəsi ilə şərtləndirilməlidir.

Həmin Qərarla həmçinin qeyd olunmuşdur ki, mülkiyyətçi tərəfindən sərəncam səlahiyyətinin həyata keçirilməsinin mülkiyyətçi olmayan şəxslərin iradəsi ilə istənilən halda şərtləndirilməsi faktiki olaraq bu səlahiyyətin mülkiyyətçi olmayan şəxslərə mənsub olduğunu göstərir. Halbuki, bunun yolverilməzliyi həm Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin III hissəsində, həm də onu inkişaf etdirən Mülki Məcəllənin 152.1-ci maddəsində ifadə olunmuşdur. Həmin normaya əsasən mülkiyyət hüququ – subyektin ona mənsub əmlaka (əşyaya) öz istədiyi kimi sahib olmaq, ondan istifadə etmək və ona dair sərəncam vermək üzrə dövlət tərəfindən tanınan və qorunan hüququdur.

Bunun əksinə olaraq, sərəncam vermək səlahiyyətinin mülkiyyətçi olmayan şəxslərə verilməsi faktiki olaraq bir əmlak üzərində eyni zamanda ikinci eyni həcmli mülkiyyət hüququnun mövcudluğu deməkdir. Bu isə yalnız həmin əmlak üzərində bir neçə şəxsin birgə mülkiyyət hüquqları olduqda mümkündür.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Ə.Ə.İbrahimovun şikayəti üzrə 12 aprel 2004-cü il tarixli Qərarında bu məsələ ilə bağlı hüquqi mövqeyi ondan ibarət olmuşdur ki, hər hansı əqdin (o cümlədən alqı-satqı müqaviləsinin) etibarlılığı üçün onun bağlanmasında lazımi subyektlərin (səlahiyyətli şəxslərin) iştirakı, onların arasında iradə və onun bildirilməsi vahidliyinin mövcudluğu, əqdin forma və məzmununun qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olması vacibdir. Alqı-satqı müqaviləsinin notariat qaydasında rəsmiləşdirilməsi üçün mənzildə yaşayan şəxslər barəsində arayışın tələb olunmaması və onların mənzilin satılmasına razılığının olub-olmadığının müəyyənəndirilməməsi "Azərbaycan Respublikasında notariat hərəkətlərinin aparılması qaydaları haqqında Təlimat"da nəzərdə tutulmuş vəzifələrin notarius tərəfindən icra olunmadığını təsdiq edə bilər. Bu hal isə əqdin etibarsız hesab edilməsi üçün o vaxt əhəmiyyətli ola bilər ki, mənzil ümumi mülkiyyətdə olsun, habelə ər-arvaddan başqa orada yaşayan digər şəxslərin həmin mənzilə mülkiyyət və onunla bağlı digər hüquqları pozulsun. 2000-ci il sentyabrın 1-dən sonra mənzildən istifadə edilməsi ilə əlaqədar yaranmış hüquq münasibətlərinin mövcudluğunda notarius tərəfindən özgəninkiləşdirilən yaşayış mənzilində kimlərin yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olması barədə arayışın tələb edilməməsi və daimi qeydiyyatda olan yetkinlik yaşına çatmış bütün ailə üzvlərinin razılığının alınmaması alqı-satqı müqaviləsinin aldatma yolu ilə bağlanması və Mülki Məcəllənin 339.2 və 339.3-cü maddələrinə istinadən bu əqdin etibarsız hesab edilməsi üçün səbəb ola bilməz. Eyni zamanda qanunvericiliyin tələblərini pozmadığına görə aldatmanın olmadığını və əqdin etibarlı olduğunu sübut etmək cəhdləri də əsassızdır. Mülki Məcəllənin 271.1-ci maddəsinə əsasən əşyanı girov qoyan (ipoteka qoyan) yalnız onun mülkiyyətçisi ola bilər. Mülki Məcəllədə girov (ipoteka) müqavilələrinin bağlanması zamanı mülkiyyətçi ilə birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin və digər şəxslərin razılıqlarının alınması zəruri şərt kimi göstərilməmişdir. Belə razılığın alınması mülkiyyətçinin sərəncam hüququnun həyata keçirilməsini digər (mülkiyyətçi olmayan) şəxslərin iradəsindən asılı edə bilər. Bu isə öz növbəsində mülkiyyətçinin hüquqlarının qeyri-mütənasib məhdudlaşdırılması ilə nəticələnə bilər. Buna görə mülkiyyətçi olmayan şəxslərin

razılıqlarının alınmaması girov (ipoteka) müqavilələrinin etibarsız hesab edilməsi üçün əsas hesab edilə bilməz. Əks yanaşma mülkiyyətçinin Konstitusiyanın 29-cu maddəsində təsbit olunmuş mülkiyyət hüququnun pozulmasına gətirib çıxara bilər.

Bununla yanaşı qeyd olunmalıdır ki, Mülki Məcəllənin 152.5-ci maddəsinə görə mülkiyyətçi qanunda və ya müqavilədə müəyyən edilən məhdudiyətlər nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilmiş hədlərdə əmlaka (əşyaya) sərbəst surətdə sahib ola bilər, ondan istifadə edə bilər və ona dair sərəncam verə bilər, həmin əmlaka başqa şəxslərin sahibliyinə yol verməyə bilər, ona mənsub əmlak barəsində öz mülahizəsi ilə istənilən hərəkətləri edə bilər, bir şərtlə ki, həmin hərəkətlər qonşuların və ya üçüncü şəxslərin hüquqlarını pozmasın, yaxud hüquqdan sui-istifadə olmasın.

Göründüyü kimi, Mülki Məcəllənin mülkiyyət hüququnu tənzimləyən müddəaları mülkiyyətçinin öz hüquqlarını sərbəst və maneəsiz istifadə etməsinin hüquqi əsaslarını müəyyən etməklə, mülki əşya hüquq münasibətlərinin iştirakçısı kimi çıxış edən mülkiyyətçiyə münasibətdə öz hüquqlarının həyata keçirilməsində lazımi davranış həddlərini müəyyən edir.

Qeyd olunanlara uyğun olaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Mülki Məcəllədə və "İpoteka haqqında" Qanunda normativ qaydada tələb olunmasa da, ipoteka qoyan onunla birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərini və digər şəxsləri yaşayış evinin və ya mənzilin ipoteka qoyulduğu barədə məlumatlandırmalı, həmçinin ipoteka müqaviləsinin bağlanması zamanı həmin şəxslər barədə notariusa məlumat verməlidir.

Müraciətdən "İpoteka haqqında" Qanunun 59-cu maddəsinə istinad edərək ipoteka müqaviləsinin bağlanması zamanı həmin əmlakdan istifadə hüququ olan şəxslərin razılığının alınmamasının ipoteka müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsinə əsas olub-olmamasının müəyyən edilməsini xahiş etmişdir.

Bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, Mülki Məcəllənin 271.1-ci maddəsində əşyanın kim tərəfindən girov (ipoteka) qoyulması müəyyən edilir. Mülki Məcəllənin 271.1-ci maddəsindən fərqli olaraq, "İpoteka haqqında" Qanunun 59-cu maddəsi ipoteka predmeti olan yaşayış evinə və mənzilə tutmanın yönəldilməsi qaydalarını tənzimləyir.

"İpoteka haqqında" Qanunun 59.1-ci maddəsinə görə yaşayış evi və ya mənzil ipoteka qoyulduğu halda, ona tutma yönəldildikdə və o satıldıqda bu Qanunun 59.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, həmin evdə və ya mənzildə qeydiyyatda olan şəxslərin çıxarılması üçün əsas deyildir. Həmin Qanunun 59.3-cü maddəsində ipoteka qoyulmuş yaşayış evinə və ya mənzilə tutma yönəldildikdə və o satıldıqda ipoteka qoyan və onunla birlikdə yaşayan ailə üzvlərinin və digər şəxslərin tutduqları yaşayış sahəsini ən gec bir ay ərzində tərk etmələri üçün iki əsas şərt göstərilmişdir. Bunlardan birincisi yaşayış evi və ya mənzilin ipoteka müqaviləsi üzrə kreditin qaytarılması üçün ipoteka qoyulmuş olması, ikinci şərt isə ipoteka qoyanla birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvləri və digər şəxslərin ipoteka müqaviləsi bağlanarkən həmin evə (mənzilə) tutma yönəldildikdə və o satıldıqda onu tərk etmək barədə notariat qaydasında təsdiq edilmiş öhdəlik götürmüş olmalarıdır.

Göründüyü kimi, Mülki Məcəllənin 271.1-ci və "İpoteka haqqında" Qanunun 59-cu maddələri fərqli məsələləri tənzimləyirlər.

Bununla əlaqədar olaraq qeyd edilməlidir ki, evə (mənzilə) tutma yönəldildikdə ailə üzvlərinin və digər şəxslərin evi tərk etməsi ilə bağlı yaranan mübahisələrə məhkəmələr tərəfindən müvafiq qanunvericiliyə uyğun baxılır.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, Mülki Məcəllənin 271.1-ci maddəsinə əsasən girov (ipoteka) müqaviləsinin bağlanması zamanı mülkiyyətçi ilə birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin və digər şəxslərin razılıqlarının alınmaması girov (ipoteka) müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi üçün əsas ola bilməz.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 271.1-ci maddəsinə əsasən girov (ipoteka) müqaviləsinin bağlanması zamanı mülkiyyətçi ilə birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin və digər şəxslərin razılıqlarının alınmaması girov (ipoteka) müqaviləsinin etibarsız hesab edilməsi üçün əsas ola bilməz.
2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.
3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.
4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və yaxud rəsmi təfsir oluna bilməz.

Sədr**Fərhad Abdullayev**

İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA MƏHKƏMƏSİ
İQBAL HƏSƏNOV AZƏRBAYCANA QARŞI
(46505/08 nömrəli ərizə)
QƏRAR

15 yanvar 2015-ci il

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində təsbit edilmiş qaydada qəti qüvvəyə minəcəkdir. Qərarda redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

İqbal Həsənov Azərbaycana qarşı işi üzrə,

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (Birinci Bölmə):

Sədr – İzabel Berro-Lefevr,

Hakimlər –

Elizabet Ştayner,

Xanlar Hacıyev,

Miryana Lazarova Traykovska,

Julia Laffranq,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Linos-Aleksandr Sisilianos,

və *Bölmə katibi* – Soren Nilsendən ibarət tərkibdə,

2 dekabr 2014-cü ildə şikayətə qapalı məhkəmə iclasında baxaraq,

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ:

PROSEDUR MƏSƏLƏLƏRİ

1. Bu iş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı cənab İlqar Bəhmən oğlu Həsənovun (“ərizəçi”) İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanın (“Konvensiya”) 34-cü maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasına qarşı 22 sentyabr 2008-ci ildə təqdim etdiyi ərizə ilə (46505/08 nömrəli) başlanmışdır.
2. Ərizəçi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən hüquqşünas cənab V.Mahmudov tərəfindən təmsil olunmuşdur. Azərbaycan Hökumətini (“Hökumət”) səlahiyyətli nümayəndəsi cənab Ç.Əsgərov təmsil etmişdir.
3. Ərizəçi polisdə saxlandığı vaxt onunla pis rəftar edildiyini və ölkənin dövlət orqanlarının bununla bağlı şikayətlərini araşdırmadıqlarını iddia etmişdir.
4. 2011-ci ilin 31 avqust tarixində ərizə mövqeyini bildirməsi üçün Hökumətə göndərilmişdir.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçi 1974-cü ildə anadan olmuş və həbs olunmasına qədər Cəlilabad rayonunda yaşamışdır.

A. Ərizəçinin həbsi, iddia edilən pis rəftar və prokurorluq orqanlarının hərəkətləri

6. 2008-ci il 8 iyunda əvvəllər həbs edilmiş iki şəxsin ərizəçinin narkotik alverçisi olduğu və onlara narkotik vasitə satdığı barədə verdikləri ifadə əsasında Daxili İşlər Nazirliyinin Mütəşəkkil Cinayətkarlığa Qarşı Mübarizə İdarəsi (bundan sonra “MCMİ”) tərəfindən əməliyyat həyata keçirilmişdir.

7. 2008-ci il 9 iyunda axşam saat 2.30 radələrində ərizəçi və onun tanışı sonuncunun maşını ilə Bakı istiqamətində hərəkət edən zaman polis tərəfindən saxlanılmış və onların üzərində axtarış aparılmışdır. Onların hər birinin üzərindən heroin paketi aşkarlanmışdır. Maşının içərisindən bəzi başqa narkotik vasitələr də tapılmışdır. Ərizəçi və onun tanışı axtarışdan dərhal sonra həbs edilmiş və Daxili İşlər Nazirliyinin narkotiklərlə mübarizə şöbəsinə aparılmışlar. Onlar 2008-ci il 9 iyun səhər saat 9.00-a qədər burada saxlanılmışlar.

8. 2008-ci il 9 iyunda səhər saat 9.00-da müstəntiq ərizəçi barədə şübhəli şəxs qismində tutma protokolu tərtib etmişdir. Sonra ərizəçi MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerinə aparılmışdır.

9. Səhəri gün, 2008-ci il 10 iyunda ərizəçi dindirilmək üçün müstəntiqin yanına gətirilmişdir. Lakin tərtib edilmiş protokola görə ərizəçi vəkili olmadan hər hansı suala cavab verməkdən imtina etmişdir.

10. Ərizəçinin ailəsi 2008-ci il 10 iyunda onun üçün vəkil tutmuşdur. Vəkil müstəntiq və ərizəçi ilə görüş təşkil etməyə çalışmış və bu görüş 2008-ci il 11 iyun tarixinə təyin edilmişdir.

11. Ərizəçinin sözlərinə görə 2008-ci il iyunun 10-dan 11-nə keçən gecə o, MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerində dörd polis əməkdaşının pis rəftarına məruz qalmışdır.

12. 2008-ci il 11 iyunda ərizəçi dindirmənin davam etdirilməsi üçün müstəntiqin yanına gətirilmiş və onun otağında vəkilinin iştirakı ilə dindirilmişdir. Ərizəçinin sözlərinə görə bu vaxt o artıq axsayırdı və ayaqları xəsarətlərdən şişmiş və göyərmişdi. 2008-ci il 11 iyun tarixli dindirmə protokolundan görüldüyü kimi ərizəçi əvvəlki gecə MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerində mülki geyimli dörd polis əməkdaşı tərəfindən narkotik alverçisi olmasını etiraf etməsi ilə bağlı ifadə alınması məqsədilə pis rəftara məruz qoyulmuşdur. Onun dabanına dəyənəklə zərbələr vurulmuş və bu, təxminən bir saat davam etmişdir. Ərizəçi həmçinin etiraf etməyəcəyi təqdirdə elektrik cərəyanı ilə vurulacağı ilə bağlı hədələndiyini demişdir. Bunu törəyənlərin kimliyi məsələsinə gəlincə, o, bu şəxsləri tanımadığını, lakin yenidən görəcəyi təqdirdə tanıyacağını bildirmişdir. Ərizəçi və onun vəkili ərizəçinin üzərində məhkəmə-tibb ekspertizasının keçirilməsini və başqa saxlanma yerinə keçirilməsini müstəntiqdən xahiş etmişlər. 2008-ci il 11 iyun tarixli dindirmə protokolu ərizəçi, vəkil və müstəntiq tərəfindən imzalanmışdır.

13. Belə görünür ki, müstəntiq ərizəçinin pis rəftarla bağlı iddiası ilə əlaqədar dərhal tədbir görməmişdir. 2008-ci il 21 iyunda ərizəçinin MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerindən 1 nömrəli İstintaq Təcridxanasına keçirilməsindən sonra 2008-ci il 12 iyulda müstəntiq ərizəçinin təcridxanaya çatdırılan zaman səhhətinin vəziyyəti barədə məlumat almaq üçün müraciət etmişdir. 1 nömrəli İstintaq Təcridxanasının rəisi 2008-ci il 16 iyulda yazdığı məktubda ərizəçinin İstintaq Təcridxanasına gətirilən zaman həkim tərəfindən müayinə edildiyini və bədənində hər hansı xəsarət izinin aşkar edilmədiyini bildirmişdir.

14. 2008-ci il 29 iyulda keçirilmiş növbəti dindirmə zamanı ərizəçi müstəntiqə şikayət edərək bildirmişdir ki, 2008-ci il 11 iyunda dindirilən zaman pis rəftara dair şikayət etməsinə və məhkəmə-tibb ekspertizasının keçirilməsini baxmayaraq bununla bağlı hər hansı istintaq hərəkəti həyata keçirilməmişdir. 2008-ci il 29 iyul tarixli dindirmə protokolu ərizəçi, onun vəkili və müstəntiq tərəfindən imzalanmışdır. Bununla belə, belə görünür ki, müstəntiq ərizəçinin pis rəftara dair konkret şikayəti ilə bağlı hər hansı tədbir görməmişdir.

15. 2008-ci il 14 avqustda ərizəçi onun işi üzrə nəzarət funksiyasını həyata keçirən Baş prokurorunun müavininə şikayətlə müraciət etmişdir. O, pis rəftara məruz qalması barədə müstəntiqə məlumat verdiyi 2008-ci il 11 iyun tarixindən iki ay keçməsinə baxmayaraq bununla bağlı hər hansı istintaq hərəkətinin həyata keçirilmədiyini bildirmişdir. Ərizəçinin şikayətinə cavab verilməmişdir.

B. Ərizəçi barədə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi

16. 2008-ci il 11 iyunda Cinayət Məcəlləsinin 234.4.1-ci və 234.4.3-cü maddələri (mütəşəkkil qrup tərəfindən qanunsuz olaraq külli miqdarda narkotik vasitənin satışı) ilə ərizəçiyə qarşı rəsmi ittiham irəli sürülmüşdür. Həmin gün Nərimanov Rayon Məhkəməsi ərizəçi barədə üç ay

müddətinə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə qərar qəbul etmişdir. İşə məhkəmədə baxılan zaman ərizəçi MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerində dörd polis əməkdaşının pis rəftarına məruz qaldığını bildirmişdir. Lakin məhkəmə öz qərarında həmin məsələyə münasibət bildirməmişdir.

17. Bununla belə, işin hallarından görüldüyü kimi 2008-ci il 12 iyunda ərizəçi barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə qərar qəbul etmiş Nərimanov Rayon Məhkəməsinin hakimi MCMİ-nin rəisinə məktub yazaraq ondan ərizəçinin pis rəftarla bağlı şikayətinə dair məlumat verilməsini xahiş etmişdir. İşdə olan materialdan belə görünür ki, hakimin bu məktubuna cavab verilməmişdir.

18. 2008-ci il 12 iyunda ərizəçi birinci instansiya məhkəməsinin 2008-ci il 11 iyun tarixli qərarından apellyasiya şikayəti verərək *inter alia*, MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerində pis rəftara məruz qalması barədə şikayətini təkrarlamışdır.

19. 2008-ci il 20 iyunda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçi barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə qərarı qüvvəsində saxlamışdır. Bununla belə, apellyasiya məhkəməsi ərizəçinin pis rəftara dair şikayəti məsələsinə toxunmamışdır.

C. Pis rəftarla bağlı məhkəməyə təqdim edilmiş ayrıca şikayət

20. 2008-ci il 11 iyunda ərizəçi Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin prokurorluq orqanlarının hərəkət və qərarlarından şikayət verilməsini nəzərdə tutan 449-451-ci maddələrində təsbit edilmiş qaydada pis rəftara məruz qalması ilə bağlı Nərimanov Rayon Məhkəməsinə ayrıca şikayətlə müraciət etmişdir. O, şikayətini təkrar edərək bildirmişdir ki, 2008-ci il 10 iyunda MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerində dörd polis əməkdaşı tərəfindən dəyənəklə döyülmüş və cinayəti etiraf etməyəcəyi təqdirdə elektrik cərəyanı ilə vurulacağı ilə hədələnmişdir. O, məhkəmədən işgəncəyə məruz qalması faktının təsdiq edilməsini xahiş etmişdir.

21. 2008-ci il 18 iyunda Nərimanov Rayon Məhkəməsi şikayətə ərizəçinin iştirakı olmadan, lakin onun vəkilinin iştirakı ilə baxmışdır. Məhkəmə işgəncə barədə şikayəti təmin etməyərək ərizəçinin şikayətini sübut edə bilmədiyini qət etmişdir. Qərarın müvafiq hissəsində aşağıdakılar qeyd edilmişdir:

“Məhkəmə iclasında ərizəçinin vəkili V.H. İ.Həsənovun (ərizəçi) işgəncəyə məruz qaldığını bildirsə də, bununla bağlı məhkəməyə hər hansı sübut təqdim edə bilməmişdir.

Məhkəmə iclasında ərizəçinin vəkili V.H. sadəcə bildirmişdir ki, İ.Həsənov tanımadığı dörd şəxs tərəfindən işgəncəyə məruz qoyulmuşdur.

İ.Həsənovun işgəncəyə məruz qalması məhkəmədə sübut edilməmişdir. Bu səbəbdən şikayət İ.Həsənovun işgəncəyə məruz qalmasının qanunsuz hesab edilməsinin xahiş olunması hissəsində təmin edilməməlidir”.

22. 2008-ci il 20 iyunda ərizəçi birinci instansiya məhkəməsinin qərarından apellyasiya şikayəti vermişdir. O, ilk növbədə birinci instansiya məhkəməsinin pis rəftarla bağlı şikayətini lazımı qaydada araşdırmamasından, şikayətinə onun iştirakı olmadan baxılmasından, pis rəftara yol verənlərin məhkəmədə dindirilməməsindən və məhkəmənin onun pis rəftara məruz qalması faktı ilə bağlı hər hansı istintaq aparmamasından şikayət etmişdir.

23. 2008-ci il 3 iyulda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçinin şikayətini təmin etməmişdir. Qərarın müvafiq hissələrində aşağıdakılar qeyd edilmişdir:

“İşdə olan materiallardan görüldüyü kimi təqsirləndirilən şəxs və onun vəkili İ.Həsənovun pis rəftara məruz qalması barədə müstəntiqə və ya Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna şikayət etməmişlər. Bu səbəbdən vəkilin bununla bağlı məhkəməyə şikayəti araşdırılmadan saxlanılmış və məhkəmə bununla bağlı hər hansı qərar qəbul etməmişdir. Buna görə də apellyasiya şikayətinin dəlilləri əsassızdır”.

D. Ərizəçinin məhkəmə işi və məhkum edilməsi

24. 2008-ci il 6 avqustda prokuror ittiham aktını Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəməyə göndərmişdir.

25. 2008-ci il 10 noyabrda Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə bütün ittihamlar üzrə ərizəçini təqsirli hesab edərək on iki il azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum etmişdir.

26. 2009-cu il 15 yanvarda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçi barəsində çıxarılmış ittiham hökmünü qüvvədə saxlamış, lakin onun cəzasını doqquz il müddətinə qədər azaltmışdır.

27. 2009-cu il 19 mayda Ali Məhkəmə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hökmünü qüvvədə saxlamışdır.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

A. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

28. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 46-cı maddəsinin 3-cü hissəsində qeyd olunmuşdur: "Heç kəs işgəncəyə və ya pis rəftara məruz qala bilməz. Heç kəs alçaldıcı rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz..."

B. İşgəncəyə və qeyri-insani və alçaldıcı rəftara görə cinayət məsuliyyəti

29. Cinayət Məcəlləsinin müvafiq vaxtda qüvvədə olmuş redaksiyasına görə saxlanılan və ya başqa formada azadlıqdan məhrum edilmiş şəxsə işgəncə verilməsi yeddi ildən on ilədək azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılan cinayətdir (Maddə 113). Vəzifəli şəxsin səlahiyyətlərini icra edərkən müntəzəm döymə və ya başqa zorakı hərəkətlərlə şəxsə fiziki və ya psixoloji əziyyətlər verməsi beş ildən on ilə qədər müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılan cinayətdir (Maddə 133). Prokuror və ya müstəntiq tərəfindən şübhəli şəxsin, təqsirləndirilən şəxsin, zərərçəkmişin, şahidin ifadə verməyə və ya ekspertin rəy verməyə məcbur edilməsi üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə cəzalandırılan cinayətdir (Maddə 293.1). Eyni əməllər işgəncə verməklə edildikdə bu əməlləri törədənələr beş ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılırlar (Maddə 293.2).

C. Cinayət Prosesual Məcəlləsi ("CPM")

30. CPM-nin 37-ci maddəsinə görə cinayət işinə törədilməsi iddia olunan cinayət əməlinə zərər çəkmiş şəxsin şikayəti əsasında başlanılır. CPM-nin LII fəslində cinayət prosesinin iştirakçılarının prokurorluq orqanlarının hərəkət və qərarlarından məhkəməyə şikayət vermə qaydası təsbit edilmişdir. 449-cu maddəyə görə zərərçəkmiş və ya onun vəkili, *inter alia*, cinayət işinin başlanmasının rədd edilməsi və ya cinayət işinə xitam verilməsi ilə bağlı hərəkət və ya qərarlarından şikayət verə bilirlər. Prokurorluq orqanlarının hərəkət və ya qərarlarının qanuniliyini araşdıran hakim bu hərəkət və ya qərarların qanunsuz olduğu nəticəsinə gələrsə, onları ləğv edə bilər (Maddə 451). Hakimin qərarından CPM-nin 452-ci və 453-cü maddələrində təsbit edilmiş qaydada apellyasiya məhkəməsinə şikayət verilə bilər.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. KONVENSIYANIN 3-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA OLUNAN POZUNTUSU

31. Ərizəçi MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerində pis rəftara məruz qalmasından və dövlət orqanlarının onun bununla bağlı müraciətlərini araşdırmamasından şikayət etmişdir. Konvensiyanın 3-cü maddəsində qeyd edilir:

"Heç kəs işgəncəyə və ya qeyri-insani, yaxud alçaldıcı rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz".

A. Ərizənin mümkünlüyü

32. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin a) yarım bəndinin mənasında əsassız deyil. Bundan əlavə o qeyd edir ki, şikayət istənilən digər əsaslara görə də mümkünsüz hesab edilə bilməz. Buna görə də o, mümkün elan olunmalıdır.

B. Ərizənin mahiyyəti

1. Səmərəli istintaqın aparılmadığı iddiası

(a) Tərəflərin izahatları

33. Hökumət ərizəçinin pis rəftarla bağlı şikayətlərinin ölkə məhkəmələri tərəfindən qanuni şəkildə araşdırıldığını bildirmişdir.

34. Ərizəçi şikayətini təkrar edərək dəfələrlə şikayət etməsinə baxmayaraq pis rəftarla bağlı dövlət orqanları tərəfindən istintaqın aparılmadığını bildirmişdir.

(b) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

35. Şəxs 3-cü maddənin tələblərinə zidd olaraq polis tərəfindən pis rəftara məruz qaldığı ilə bağlı tələb qaldırdıqda qeyd olunan maddə dövlətin Konvensiyanın 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş ümumi vəzifəsi olan “yurisdiksiyası altında olan hər bir kəsin Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlardan yararlanmasını təmin etmək” vəzifəsi ilə birlikdə səmərəli rəsmi araşdırmanın aparılmasını tələb edir. Bu araşdırma bu əməli törətməkdə məsuliyyət daşıyan şəxslərin müəyyən edilərək cəzalandırılmalarına imkan yaratmalıdır. Əks halda işgəncənin və qeyri-insani və alçaldıcı rəftarın və cəzanın ümumi şəkildə hüquqi baxımdan qadağan edilməsi fundamental əhəmiyyət kəsb etsə də təcrübədə səmərəsiz olacaq və bəzi işlərdə dövlətin nümayəndələrinin virtual cəzasızlıqdan istifadə edərək nəzarətləri altında olan şəxslərin hüquqlarını tapdalamaları mümkün olacaqdır (bax: “*Assenov və Digərləri Bolqarıstana qarşı*” (*Assenov and Others v. Bulgaria*, 28 October 1998, § 102, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII) və “*Labita İtaliyaya qarşı*” (*Labita v. Italy* [GC], no. [26772/95](#), § 131, ECHR 2000-IV)).

36. Pis rəftarla bağlı araşdırma hərtərəfli aparılmalıdır. Bu o deməkdir ki, dövlət orqanları daim nə baş verdiyini müəyyənləşdirmək üçün ciddi səy göstərməli və araşdırmaya xitam vermək üçün və ya qərarlarının əsası kimi tələsik, yaxud əsassız nəticələrə əsaslanmamalıdırlar (bax: yuxarıda qeyd edilmiş “*Assenov və Digərləri*” işi, 103-cü bənd və digərləri). Onlar hadisə ilə bağlı sübutları toplanması, o cümlədən, *inter alia*, hadisəni görmüş şahidlərin dindirilməsi və məhkəmə-tibb ekspertizasının keçirilməsi üçün bütün zəruri addımları atmalıdırlar (bax: “*Tanrıkulu Türkiyəyə qarşı*” (*Tanrıkulu v. Turkey* [GC], no. [23763/94](#), ECHR 1999-IV, § 104 et seq.) və “*Gül Türkiyəyə qarşı*” (*Gül v. Turkey*, no. [22676/93](#), § 89, 14 December 2000)). Araşdırmanın xəsarətin səbəblərini və ya məsuliyyət daşıyacaq şəxslərin şəxsiyyətini müəyyənləşdirməyə imkan verməyən hər hansı çatışmazlığı onun bu standartta cavab verməməsi riskini yaradır (bax: “*Batı və Digərləri Türkiyəyə qarşı*” (*Batı and Others v. Turkey*, nos. [33097/96](#) and [57834/00](#), § 134, ECHR 2004-IV)).

37. Məhkəmə hazırkı işin hallarını nəzərə alaraq qeyd edir ki, ərizəçi 2008-ci il 11 iyunda vəkilin iştirakı ilə müstəntiq tərəfindən birinci dəfə dindirilərək pis rəftara məruz qalması ilə bağlı müstəntiqə məlumat vermiş və ondan məhkəmə-tibb ekspertizasının keçirilməsi barədə göstəriş verməsini xahiş etmişdir. Ərizəçinin şikayəti müstəntiq tərəfindən 2008-ci il 11 iyunda tərtib edilmiş dindirmə protokolunda qeyd edilmişdir. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin müstəntiqə etdiyi şikayətdə kifayət qədər konkret məlumat – iddia olunan pis rəftar faktının baş vermə vaxtı, yeri və xarakteri - əks olunmuşdu (yuxarıda 12-ci bəndə bax) və müstəntiqin səmərəli istintaq aparması vəzifəsini yaradan əsaslı iddia idi.

38. Ərizəçi 2008-ci il 29 iyulda müstəntiq tərəfindən dindirilərək pis rəftarla bağlı iddiasını təkrar etmişdir. O, həmçinin pis rəftar barədə 2008-ci il 14 avqustda Baş prokurorun müavininə də şikayət etmişdir (yuxarıda 14-15-ci bəndlərə bax). Bununla belə cinayət işi başlanmamışdır.

39. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, ərizəçi eyni şikayətini barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsinə dair qərar qəbul etmiş məhkəmələr qarşısında da qaldırmışdır.

Lakin onlar pis rəftarla bağlı iddialara məhəl qoymamış və qərarlarında bu məsələyə toxunmamışlar (yuxarıda 16-19-cu bəndlərə bax). Ərizəçinin pis rəftara dair verdiyi ayrıca şikayətlərlə bağlı başlanmış proseslərə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, bu proseslərdə ölkə məhkəmələri səmərəli məhkəmə istintaqı aparmadan sadəcə ərizəçinin pis rəftarla bağlı şikayətini əsassız olduğu üçün rədd etmişlər. Xüsusilə, ölkə məhkəmələri ərizəçi barəsində məhkəmə-tibb ekspertizasının keçirilməsi barədə qərar qəbul etməmiş, ərizəçini, əməli törətməkdə şübhəli şəxsləri, ərizəçinin kamera yoldaşlarını və istənilən digər mümkün şahidləri dindirməmişlər. Yuxarıdakılar Məhkəmənin ərizəçinin pis rəftara dair şikayəti ilə bağlı səmərəli istintaqın aparılmadığı nəticəsinə gəlməsi üçün kifayət edir.

40. Beləliklə, bu işdə Konvensiyanın 3-cü maddəsinin prosessual aspektinin pozuntusuna yol verilmişdir.

2. Ərizəçinin polisə pis rəftarına məruz qalması ilə bağlı iddiası

(a) Tərəflərin izahatları

41. Hökumət ərizəçinin iddialarının əsassız olduğunu və pis rəftarla bağlı iddiasını sübut etmək üçün hər hansı dəlil təqdim etmədiyini bildirmişdir. Hökumət xüsusilə bildirmişdir ki, 2008-ci il 16 iyul tarixli məktub ərizəçi 2008-ci il 21 iyunda 1 nömrəli İstintaq Təcridxanasına gətirilən zaman onun bədənində hər hansı xəsarətin olmadığını təsdiq etmişdir.

42. Ərizəçi şikayətini təkrar edərək 2008-ci il 10 iyunda MCMİ-nin müvəqqəti saxlanma yerində etiraf edici ifadə alınması üçün onunla pis rəftar edildiyini bildirmişdir. 1 nömrəli İstintaq Təcridxanasının rəisinin 2008-ci il 16 iyul tarixli məktubuna gəlincə, ərizəçi 2008-ci il 21 iyunda 1 nömrəli İstintaq Təcridxanasına gətirilən zaman onu müayinə etmiş həkimin məhkəmə-tibb eksperti olmadığını və onun ayağına yetirilmiş xəsarətlərin izlərinin 2008-ci il 21 iyunda artıq görünmədiyini bildirmişdir.

(b) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

43. Məhkəmə təkrar edir ki, 3-cü maddə demokratik cəmiyyətlərin ən əsas dəyərlərindən birini təsbit edir. Hətta terrorçuluq və mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə kimi ən çətin şəraitdə belə Konvensiya işgəncəni və qeyri-insani və ya alçalıcı rəftarı, yaxud cəzanı qəti şəkildə qadağan edir. Konvensiyanın və onun 1 və 4 sayılı Protokollarının müddəalarından fərqli olaraq 3-cü maddə hər hansı istisnani nəzərdə tutmamışdır və hətta insanların həyatı üçün təhlükə doğuran fəvqəladə vəziyyətin olması halında belə 15-ci maddənin 2-ci bəndi ondan hər hansı formada kənara çıxmağa imkan vermir (bax: *"Selmuni Fransaya qarşı"* (*Selmouni v. France* [GC], no. [25803/94](#), § 95, ECHR 1999-V) və yuxarıda qeyd edilmiş *"Assenov və Digərləri"* işi, 93-cü bənd).

44. Məhkəmə təkrar edir ki, pis rəftara dair iddialar müvafiq sübutlarla təsdiq olunmalıdır. Məhkəmə sübutları qiymətləndirən zaman "əsaslı şübhələr yaratmayan" sübut standartını əsas kimi götürür. Belə sübut kifayət qədər güclü, aydın və ziddiyyət təşkil etməyən mülahizələrdən və ya faktların eyni dərəcədə təkzib olunmayan ehtimallarından irəli gələ bilər (digər qərarlarla yanaşı bax: *"Avşar Türkiyəyə qarşı"* (*Avşar v. Turkey*, no. [25657/94](#), § 282, ECHR 2001-VII)). Bununla bağlı Məhkəmə ərizəçinin bədənində xəsarətlərin olduğunu təsdiq edən məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyi, xəstəliyin tarixçəsi və digər tibbi xarakterli sənədlər kimi tibbi sübutlara xüsusi önəm verir (digər qərarlarla yanaşı bax: *"Məmmədov Azərbaycanaya qarşı"* (*Mammadov v. Azerbaijan*, no. 34445/04, § 61, 11 January 2007); *"Tahirova Azərbaycanaya qarşı"* (*Tahirova v. Azerbaijan*, no. 47137/07, § 40, 3 October 2013) və *"Layicov Azərbaycanaya qarşı"* (*Layijov v. Azerbaijan*, no. 22062/07, § 44, 10 April 2014)). Bundan əlavə, şahid ifadəsi, video yazı, səs yazısı və ya foto kimi geniş çeşidli digər sübutlar da pis rəftarla bağlı iddianın təsdiq edilməsi üçün təqdim edilə bilər (digər qərarlarla yanaşı bax: *"Muradova Azərbaycanaya qarşı"* (*Muradova v. Azerbaijan*, no. 22684/05, § 108, 2 April 2009); *"Rizvanov Azərbaycanaya qarşı"* və *"Nəcəfli Azərbaycanaya qarşı"* (*Najafli v. Azerbaijan*, no. 2594/07, § 37, 2 October 2012)).

45. Həbs yerində dövlət orqanlarının nəzarəti altında olan şəxslərin işlərində olduğu kimi baxılan məsələlər barəsində məlumatın tam və ya böyük qisimdə dövlət orqanlarında olduğu işlərdə belə saxlama yerində baş vermiş xəsarətlə bağlı faktlara dair güclü ehtimallar ortaya çıxır. Əlbəttə, burada hesab etmək olar ki, sübut etmə vəzifəsi dövlət orqanlarının üzərinə qənaətbəxş və inandırıcı izahatın verilməsi vəzifəsini qoyur (bax: “*Ribits Avstriyaya qarşı*” (*Ribitsch v. Austria*, 4 December 1995, § 34, Series A no. 336) və “*Salman Türkiyəyə qarşı*” (*Salman v. Turkey* [GC], no. 21986/93, § 100, ECHR 2000-VII)). Xüsusilə, polis təcridxanasına gətirilən zaman şəxsin səhhəti yaxşı idisə, lakin azad olunan zaman onun üzərində xəsarətlər müəyyən edilərsə, bu xəsarətlərin necə yarandığına dair əsaslı izahın verilməsi vəzifəsi dövlətin üzərinə düşür və o, bunu edə bilmədikdə Konvensiyanın 3-cü maddəsi ilə bağlı açıq məsələ ortaya çıxır (bax: “*Tomasi Fransaya qarşı*” (*Tomasi v. France*, 27 August 1992, §§ 108-11, Series A no. 241-A) və yuxarıda qeyd edilmiş “*Selmuni*” işi, 87-ci bənd).

46. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə ərizəçi polis təcridxanasında pis rəftara məruz qalması ilə bağlı ətraflı məlumat vermişdir. Ərizəçinin təsvirinə görə pis rəftar *falakaya* (ayaq dabanlarına zərbələr vurulması) və elektrik cərəyanı ilə vurulmaqla hədələnməyə məruz qalmaqdan ibarət olmuşdur (yuxarıda 12-ci bəndə bax). Ərizəçi və onun vəkili eyni məsələləri ölkənin prokurorluq orqanları və məhkəmələri qarşısında qaldırmışlar.

47. Lakin ərizəçi pis rəftara məruz qalması ilə bağlı iddiasını sübut etmək üçün hər hansı tibbi dəlil təqdim etməmişdir. O, eyni zamanda Məhkəməyə üzərində izi görünən hər hansı xəsarətin olduğunu təsdiq edən başqa sübut da göstərməmişdir (müqayisə üçün bax: yuxarıda qeyd edilmiş “*Rizvanov*” işi, 48-ci bənd və yuxarıda qeyd edilmiş “*Nəcəfli*” işi, 37-ci bənd). Bundan əlavə, 1 nömrəli istintaq Təcridxanasının rəisinin 2008-ci il 16 iyul tarixli məktubunda göstərilmişdir ki, ərizəçi 2008-ci il 21 iyunda təcridxanaya daxil olan zaman bədənində heç bir xəsarət izi olmamışdır. Faktiki olaraq iş materiallarında ərizəçinin iddialarını təsdiq edə biləcək hər hansı sənəd və ya digər material yoxdur.

48. Belə halda Məhkəmə tərəflərin izahatlarını və işdə olan bütün materialları nəzərə alaraq hesab edir ki, mövcud sübutlar ərizəçinin iddia etdiyi kimi 3-cü maddənin tələblərinə zidd olan rəftara məruz qaldığını əsaslı şübhələr olmadan müəyyən etməyə imkan vermir (bax: “*Cənnətov Azərbaycana qarşı*” (*Jannatov v. Azerbaijan*, no. 32132/07, §§ 59-60, 31 July 2014)).

49. Bununla belə Məhkəmə vurğulayır ki, onun mahiyyəti üzrə Konvensiyanın 3-cü maddəsi ilə qadağan edilmiş rəftarın baş verib-vermədiyi ilə bağlı hər hansı nəticəyə gələ bilməməsi əsas etibarlı ilə yerli dövlət orqanlarının müvafiq vaxtda səmərəli istintaq aparmamasından irəli gəlir (“*Lopata Rusiyaya qarşı*” (*Lopata v. Russia*, no. 72250/01, § 125, 13 July 2010) və “*Qaribaşvili Gürcüstana qarşı*” (*Gharibashvili v. Georgia*, no. 11830/03, § 57, 29 July 2008)).

50. Beləliklə, Məhkəmə ərizəçinin polis təcridxanasında pis rəftara məruz qalması ilə bağlı Konvensiyanın 3-cü maddəsinin maddi-hüquqi aspektinin pozulduğunu qəet edə bilməz.

II. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

51. Konvensiyanın 41-ci maddəsində bildirilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona əlavə Protokolların pozulduğunu müəyyən edərsə və əgər Yüksək Razılığa Gələn Tərəfin daxili hüququ kompensasiyanın yalnız qismən ödənilməsini mümkün hesab edərsə, Məhkəmə, zəruri olduğu təqdirdə, zərərçəkmiş tərəfə ədalətli təzminatın ödənilməsi barədə qərar çıxarır”.

A. Ziyan

52. Ərizəçi vurulmuş mənəvi ziyana görə 100 000 avro kompensasiya ödənilməsini tələb etmişdir.

53. Hökumət tələb olunan məbləğin həddindən çox və əsassız olduğunu bildirmişdir.

54. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi mənəvi ziyana məruz qalmışdır və yalnız pozuntu faktının müəyyən edilməsi ilə bu ziyana görə kompensasiyanın təmin edilməsi mümkün deyil.

Buna görə də kompensasiya ödənilməlidir. Lakin tələb olunan məbləğ həddindən çoxdur. Məhkəmə Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq ədalətli şəkildə qiymətləndirmə apararaq ərizəçiyə mənəvi ziyana görə ödənilməli olan vergilər də daxil olmaqla 10 000 avro məbləğində kompensasiya ödənilməsini qət edir.

B. Məhkəmə xərcləri

55. Ərizəçi həmçinin ölkə məhkəmələri və Avropa Məhkəməsində işə baxılması ilə bağlı çəkdiyi xərc və məsrəflərə görə 3000 avro məbləğində kompensasiyanın verilməsini tələb etmişdir. Tələb konkretləşdirilməmiş və ya hər hansı sənədlə təsdiq edilməmişdir.

56. Hökumət ərizəçinin tələbini əsaslandırmadığını bildirmişdir.

57. Məhkəmənin presedent hüququna görə ərizəçinin çəkdiyi xərc və məsrəflər yalnız o zaman ona ödənilir ki, bu xərc və məsrəflərin həqiqətən də və zəruri olaraq çəkildiyi müəyyən edilsin və məbləği ağılabatan olsun. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi işinə Avropa Məhkəməsində baxılması zamanı vəkillə təmsil olunmuşdur və vəkilin Məhkəmə tərəfindən xahiş olunduğu kimi müvafiq sənədlər və qeydlər təqdim etdiyi mübahisə doğurmur. Belə olan halda Məhkəmə xərc və məsrəflərə görə ərizəçiyə 2000 avro məbləğində kompensasiya verilməsini münasib hesab edir (bax: “*Rzaxanov Azərbaycan qarşı*” (*Rzakhanov v. Azerbaijan*, no. 4242/07, § 92, 4 July 2013)).

C. Faizlərin ödənilməsi

58. Məhkəmə ödənilməyən məbləğə görə faiz dərəcəsinin Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq hesablanmasını və bura üç faiz əlavə edilməsini münasib hesab edir.

YUXARIDAKILARI NƏZƏRƏ ALARAQ, MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Ərizəni mümkün *elan edir*;
2. Konvensiyanın 3-cü maddəsinin prosessual-hüquqi aspektinin pozulduğunu *qət edir*;
3. Konvensiyanın 3-cü maddəsinin maddi-hüquqi aspektinin pozulmadığını *qət edir*;
4. *Qərara alır ki*,
 - (a) Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq cavabdeh dövlət qərarın qüvvəyə minməsindən sonra üç ay ərzində tutulacaq faiz də daxil olmaqla aşağıdakı məbləğlərdə vəsaiti ödəmənin həyata keçirilməsi zamanı mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq Azərbaycan manatı ilə ödəməlidir:
 - (i) tutulacaq vergi də nəzərə alınmaqla mənəvi ziyana görə 10 000 (on min) avro;
 - (ii) tutulacaq vergi də daxil olmaqla xərc və məsrəflərə görə 2000 (iki min) avro;
 - (b) yuxarıda qeyd edilən üç ayın keçməsindən sonra ödəmənin həyata keçirilməsinə qədər gecikdirilən müddət üçün yuxarıda göstərilən məbləğdən Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq faizlər ödənilməli və buna üç faiz də əlavə edilməlidir.
5. Ərizəçinin ədalətli kompensasiya tələbinin digər hissələrdə rədd edilməsini *qət edir*.
Qərar Məhkəmənin Prosedur Qaydalarının 77-ci Qaydasının 2 və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq 15 yanvar 2015-ci ildə ingilis dilində və yazılı şəkildə tərtib edilmişdir.

Soren Nilsen
Bölmə katibi

İzabel Berro-Lefevr
Sədr

Yerli mətbuat səhifələrindən

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin ərizə forması dəyişikliyə uğramışdır

Cari ilin oktyabrında Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə təqdim olunacaq ərizələrin məzmununda əhəmiyyətli dəyişikliklər qəbul olunmuşdur.

Məhkəmənin Plenumu tərəfindən qəbul olunmuş bu dəyişikliklər forma mahiyyətli olduğundan ərizələrin baxılma proseduruna əhəmiyyətli heç bir təsir göstərməyəcəkdir. Bununla belə dəyişikliklərə riayət olunmaması ərizənin qəbulundan imtina olunmasına əsas verəcəkdir.

Dəyişikliklərin məzmununun nədən ibarət olması barədə Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin üzvü, vəkil Anar Bağirov qeyd edib ki, "Hüquqi şəxs olan ərizəçilər adından ərizəni imzalayan şəxslər onların imza səlahiyyətini təsdiq edən sənədləri (hüquqi şəxsin təsis sənədini və ya digər növ etibarnaməni) ərizəyə əlavə etməlidirlər. Təmsilçilik hüquqi verən bu sənədlərin formasına dair xüsusi tələb yoxdur, sadəcə üzv ölkənin yerli qanunvericiliyinə, hüquq praktikasına əsasən tərtib olunmalıdır. Ümumiyyətlə isə, adı çəkilən dəyişikliyin səbəbi Məhkəməyə müraciətlərin konkretləşdirilməsi, ərizəçilərin niyyətlərinin əsaslığının müəyyən edilməsi, habelə Məhkəmənin iş yükünün azaldılmasıdır."

Məsələnin fərdi ərizəçilərə münasibətdə hansı qaydada tətbiq olunacağına dair Anar Bağirov "Əgər ərizəçi vəkil tərəfindən təmsil olunursa, həmin vəkilin kimliyinin identifikasiyası mümkün olmalıdır. Belə olan halda, ərizəçi ilə vəkil ərizə formasında xüsusi bölməyə imza atacaqlar. Bu vaxta kimi vəkil heç vaxt ərizəyə imza çəkmirdi. Lakin 1 yanvardan sonra isə çəkəcəkdir və bununla faktiki olaraq öz təmsilçiliyini təsdiq etmiş olacaqdır. Eyni zamanda yeni ərizə formasına əsasən, ərizəçi öz doğum yerini də qeyd edəcəkdir" deyib.

Qeyd olunmalıdır ki, AİHM-nə təqdim olunan ərizənin formasına sonuncu dəyişiklik 1 yanvar 2014-cü ildə edilmişdir və 1 yanvar 2016-cı ilədək göndəriləcək ərizələr əvvəlki qaydalara əsasən tərtib olunacaqdır.

ekstremizmə qarşı mübarizə haqqında" yeni qanun qəbul olunmuşdur. Qeyd olunan dəyişikliklər aşağıdakılardan ibarətdir:

Dini radikalizmə qarşı qanunvericilik sərtləşdirilmişdir

Son dövrlər ölkəmizdə dini ekstremizm hallarının yaygınlaşması, bir sıra ölkə vətəndaşlarının xaricə gedərək radikal dini qurplamalara qoşulmaları, habelə xarici dini dairələrin maraqlarının ölkəmizdə təbliğatı ölkəmizdə oturuşmuş ictimai münasibətlərin təməlini sarsıtmaqla onun stabilliyini təhlükə altına qoymuşdur. Qeyd olunanlar ilə əlaqədar, bu günlərdə ölkə qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi üzrə bir sıra qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər edilmiş, "Dini

1. Azərbaycan Respublikasında dini ekstremizmə qarşı mübarizənin hüquqi və təşkilati əsaslarını müəyyən edən, dini ekstremizm əleyhinə mübarizəni həyata keçirən dövlət orqanlarının və vətəndaşların hüquq və vəzifələrini təsbit edən "Dini ekstremizmə qarşı mübarizə haqqında" Qanun qəbul olunmuş. 2. "Dini etiqad azadlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa aşağıdakı müddəalar əlavə olunmuşdur: "İslam dininə aid ayin və mərasimlərin aparılması yalnız Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları tərəfindən həyata keçirilə bilər. Xaricdə dini təhsil almış Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına islam dininə aid ayin və mərasimlərin aparılması qadağandır."; 3. "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa vətəndaşlığın itirilməsi əsasları ilə bağlı yeni müddəalar əlavə olunmuşdur: "3-1) Azərbaycan Respublikası vətəndaşının terror fəaliyyətində iştirakı və ya Azərbaycan Respublikasının konstitusiyaya quruluşunun zorla dəyişdirilməsinə yönələn hərəkətləri həyata keçirməsi; 3-2) Azərbaycan Respublikası vətəndaşının dini ekstremist fəaliyyətdə iştirakı, o cümlədən dini düşmənçilik zəminində dini məzhəblərin yayılması və ya dini ayinlərin icrası adı altında xarici dövlətdə silahlı münaqişədə iştirak etməsi və ya həmin münaqişəyə digər şəxsi cəlb etməsi, yaxud bu məqsədlə sabit qrup yaratması, habelə Azərbaycan Respublikası vətəndaşının dini təhsil adı altında xarici dövlətdə hərbi təlim keçməsi;". 4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə isə aşağıdakı yeni maddə əlavə edilmişdir: "Maddə 168-1. Dini təbliğat, dini ayin və mərasimlərin aparılması tələblərini pozma

168-1.1. İslam dininə aid ayin və mərasimlərin xaricdə dini təhsil almış Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı tərəfindən aparılması -

iki min manatdan beş min manatadək miqdarda cərimə və ya bir ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

168-1.2. Əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs tərəfindən dini təbliğat aparılması - bir ildən iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

168-1.3. Bu Məcəllənin 168-1.1-ci və 168-1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllər:

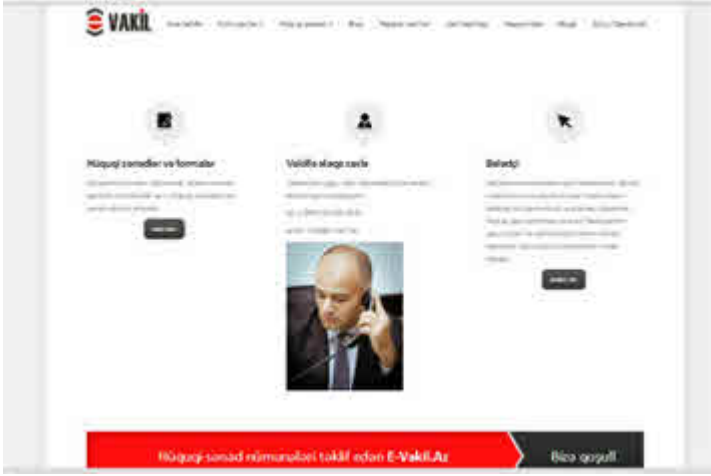
168-1.3.1. təkrar törədildikdə;

168-1.3.2. qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə - iki ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır."

Hakimliyə sənəd qəbulu başlamışdır

Məhkəmə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üzrə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin tapşırıqlarının icrası çərçivəsində hakim vəzifəsinə namizədlərin şəffaf üsullarla, müasir beynəlxalq tələblər səviyyəsində seçilməsinə xüsusi əhəmiyyət verilir. Bununla əlaqədar ölkəmizdə hakimlərin seçiminin Avropada örnək kimi dəyərləndirilən mütərəqqi qaydaları hazırlanmış, son illər ərzində 2600 namizəd sırasından 307 nəfər yüksək hazırlıqlı hüquqşünas seçilərək uzunmüddətli təlimlər, məhkəmələrdə, o cümlədən xarici dövlətlərdə təcrübə keçdikdən sonra hakim vəzifələrinə təyin edilmişlər. Hakimlərin Seçki Komitəsinin dekabr ayının 14-də keçirilən iclasında mövcud vakansiya və hakim kadrlarına ehtiyaclarla bağlı məsələ müzakirə edilmiş və hakimliyə namizədlərin sənədlərinin növbəti qəbulunun başlanılması qərara alınmışdır. Hakimliyə namizədlərin sənədləri 15 dekabr 2015-ci il tarixdən Hakimlərin Seçki Komitəsi tərəfindən qəbul ediləcəkdir (ünvan: Bakı şəhəri, Z.Xəlilov küçəsi, 540-cı məhəllə). Hakimliyə namizədlər üçün əlverişli şərait yaradılması məqsədilə "Hakimliyə Namizədin Yaddaş Kitabçası", tələb edilən sənədlərin siyahısı, hakim vakansiyaları barədə və digər məlumatlar Məhkəmə-Hüquq Şurasının internet sahifəsində yerləşdirilmişdir (www.jlc.gov.az). İmtahanların keçirilməsi ilə bağlı digər aidiyyəti məsələlər barədə əlavə məlumat veriləcəkdir.

Əlaqə telefonu: (012) 510-22-97; (051) 510-22-97

Vəkillərin könüllü reyestri aparılır

Azərbaycan Respublikasında peşəkar hüquqi müdafiə - vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvlərinin qeyri-peşəkar hüquqi xidmət göstərən təmsilçi nümayəndələrdən fərqləndirmək üçün www.e-vakil.az internet sahifəsində vəkillərin könüllü elektron reyestri aparılır.

Qeyd edilən internet resursu hüquqi yardım axtaran şəxslərə vəkillər haqqında əlavə məlumat toplamaq imkanı verəcəkdir.

www.e-vakil.az internet sahifəsində profil məlumatlarınızın daxil edilməsi üçün aşağıdakı əlaqə vasitələri ilə əlaqə saxlayaraq tələb edilən məlumatları təqdim edə bilərsiniz.

Ünvan: Bakı şəhəri, Tbilisi prospekti 47/49

Tel. 012 538 6820

Mob. 050 250 3575

Email: nihad@hgn.az; info@e-vakil.az

Beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

Oskar mükafatı ilə hüquqşünaslıq peşəsi arasında ümumi nə var?

Bu yazıda oxucularımıza ABŞ-da hüquq peşəsinin vəziyyəti ilə Oskar Kino Akademiyasının nominantlarının seçilməsinin ümumi vəziyyətinə dair məlumat verilmişdir. Sual oluna bilər ki, qeyd olunanlar arasında hansı əlaqə var. Bunun üçün yazıya sürətlə göz gəzdirməyiniz yetərli olar.

Hər birinin illik dövriyyələri 750 milyon ABŞ dollarından artıq olan 450 beynəlxalq amerikalı şirkətləri arasında aparılmış sorğuya əsasən, şirkətlərində irqi, gender və s. müxtəliflik siyasəti tətbiq edən müəssisələr digər rəqiblərindən 2,3 dəfə daha çox mənfəətlə işləyirlər. Eyni zamanda, tədqiqat

nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, müəssisədə gender məsələsində 1%-lik dəyişiklik edilərsə (qadınların kişilərə olan nisbəti 1% dəyişdirilərsə) şirkətin dövriyyəsi 3% artmış olar. Habelə digər irqdən olan işçilərin sayı 1% artırılırsa, dövriyyə 9% artmış olar.

Ümumiyyətlə, irqi müxtəliflik səviyyəsi yüksək olan şirkətlərin cəmiyyətdə nüfuzu daha yüksək olur. Belə şirkətlər innovasiyalara daha açıq olurlar.

Artıq bu məsələ ABŞ-da elə bir rezonansa səbəb olmuşdur ki, iri şirkətlərdə müxtəliflik məsələsi kadrlar şöbəsinin marağından çıxaraq şirkət rəhbərlərinin maraq dairəsinə daxil olmuşdur.

Oskar Kino Akademiyasına gəldikdə isə, qeyd olunmalıdır ki, bu il Oskara təqdim olunmuş 20 nəfər namizədin (aktroyun) hamısı ağdərili amerikalılardır ki, bu da ABŞ əhlisinin irqi say tərkibini faiz nisbətində uyğun deyildir. Artıq bu hal ikinci ildir ki davam etməkdədir.

ABŞ əhlisinin Siyahıya Alınması Bürosunun 2000, 2010 və 2020-ci il üçün proqnoz hesabatına əsasən, eyni tendensiya hüquq şirkətlərində də davam etməkdədir.

Əslində bu cür vəziyyət neçə-neçə qeyri-irqdən olan bacarıqlı hüquqşünasların peşədən kənar qalmalarına səbəb olur. Hesabatda etiraf olunur ki, ABŞ-da fəaliyyət göstərən hüquq şirkətlərində işə götürülmə namizədin göstəriciləri (meritokratiya) ilə deyil, əsas etibarilə ağdərili şirkət rəhbərlərinin öz irqlərindən olanlara (mirrorokratiya) üstünlük vermələri ilə bağlıdır.

BMT-nin kitabxanası və beynəlxalq cinayət törətmiş dövlət başçılarının toxunulmazlığı barədə qısaca

Beləliklə, BMT-nin sayca ikinci katibi məşhur diplomat Daq Hammarsköldün adını daşıyan və Nyu-Yorkda yerləşən məşhur kitabxanası haqqında sizlərlə bir xəbəri bölüşmək istərdik. Bu kitabxana əsasən, BMT-nin işçilərinin istifadəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Kitabxananın kartotekasını zənginləşdirən kitablar isə əsasən beynəlxalq hüquq və

münasibətlər, iqtisadiyyat və digər bənzər mövzulara həsr olunmuşdur.

Kitabxana bu yaxınlarda 2015-ci ildəki fəaliyyətinə dair hesabatla çıxış etmiş və hesabata əsasən, ən çox sorğu olunan kitabın adı isə “Beynəlxalq cinayətlərə münasibətdə dövlət başçıları və rəsmilərinin toxunulmazlığı”dır.

Əslində bu kitab elmi işdir və Lokarno Universitetinin elmlər doktoru Romana Pedretti tərəfindən yazılmışdır. Kitabda beynəlxalq cinayət törətmiş dövlət başçılarının başqa ölkələrin məhkəmələrində mühakimə oluna bilmələri barədə beynəlxalq hüquqi təhlil öz əksini tapmışdır. Romananın fikrinə əsasən, qeyd olunan dövlət başçıları beynəlxalq hüquqda iki cür toxunulmazlıqdan yararlı bilirlər:

1) “*Ratione personae* toxunulmazlığı” beynəlxalq hüquq prinsipinə əsasən, sabiq dövlət və hökumət başçılarını törətdikləri cinayətlərə görə xarici ölkələrin məhkəmələrində mühakimə olunmaqdan qoruyur.

2) “*Ratione materiae* toxunulmazlığı” beynəlxalq hüquq prinsipinə görə, hakimiyyət funksiyaları həyata keçirən vəzifə şəxslərin xarici ölkələrin məhkəmələrində mühakimə olunması qadağan edilir. Bu, əsasən müəyyən ölkənin başqa ölkənin ərazisində diplomatik funksiyalarını icra edən vəzifəli şəxslərinə aiddir.

Eyni zamanda tədqiqatçının gəldiyi nəticəyə əsasən, *ratione personae* sabiq dövlət başçısına mütləq toxunulmazlıq təmin etsə də, “*ratione materiae*”nin müəyyən etdiyi toxunulmazlıq məhdud xarakter daşıyır. Belə ki, *ratione materiae* prinsipinə uyğun olaraq tutduğu vəzifədən uzaqlaşdırılan vəzifəli şəxs xarici ölkədə məhkəmə təqibinə məruz qala bilər. Misal olaraq çilili diktator Avqusto Pinoçetin İspaniyada mühakimə olunması kimi. Lakin dünya tarixində ilk dəfə Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi ölkə başçısına – Sudanın prezidenti Ömər Əl-Bəşirə qarşı qərar çıxarmışdır.

Təəssüf doğuran hal ondan ibarətdir ki, sayca ən çox oxunulmasına baxmayaraq, BMT-nin kitabxanasında Romana Pedrettinin kitabı il ərzində yalnız 2 dəfə evə aparılması üçün və 4 dəfə kitabxanada nəzərdən keçirilməsi üçün götürülmüşdür.

“Facebook”a münasibətdə hansı öhdəliklərinizin olduğunu bilirsiniz?

7,4 milyard... Yəqin ki, bu rəqəm sizə hardansa tanışdır. Bəli, hazırda dünya əhalisinin sayı məhz bu qədərdir. Təsəvvür edin ki, bu 7,4 milyard nəfərdən 1,5 milyardı – 20%-i “Facebook” sosial şəbəkəsinin aktiv istifadəçiləridir. Milyard rəqəmini gün ərzində dəfələrlə eşitməyimizə baxmayaraq 1,5 milyardın nə demək olduğunu anlamaq üçün bir misal çəkək. Əgər siz 1-dən 1,5 milyardadək saymağa başlasanız və hər bir rəqəmin sayılmasına 1 saniyə vaxt sərf

etsəniz, bu işin öhdəsindən 48 ilə gəlmiş olarsınız.

Gündəlik istifadə etdiyimiz “Facebook” sosial şəbəkəsinin gücünü, onun gün ərzində hansı həcmdə informasiya ötürməsi barədə təsəvvürlərimizin nə qədər kiçik olduğunu fərqi nə varmalıyıq. Lakin bu böyüklükdə məlumatların istifadəsi xaotik deyil, müəyyən qanunauyğun şəkildə həyata keçirilir. Bunun üçün Facebook Inc. şirkəti zəruri hüquqi çərçivələr müəyyən etmişdir ki, hər bir istifadəçi həmin qaydalara riayət etməlidir.

Beləliklə, oxucularımızın nəzərinə “Facebook”un öz istifadəçilərinə münasibətdə tətbiq etdiyi və istifadəçilərin də riayət etməli olduğu aşağıdakı əsas hüquqi məqamları çatdırmaq istərdik:

1. “Facebook”da birbaşa sizə aid olan paylaştığınız bütün şəkil, yazı və videolar sizin intellektual mülkiyyətinizdir. Lakin qaydalara əsasən, siz “Facebook”a qeyd olunan məlumatlardan qeyri-hüquqi məqsədlərə aid olmayan istifadəsinə, onu üçüncü şəxslərə ötürməsinə və bunun qarşılığında sizə hər hansı ödənişin edilməməsinə razılıq verirsiniz.

2. Əgər siz şəxsi profilinizdə məlumatları "Həmiyə açıqdır" rejimində paylaşırınsınızsa, siz "Facebook" istifadəçilərinə, habelə istifadəçi olmayan digər şəxslərə paylaştığınız məlumatdan istifadə etməyə razılıq vermiş olursunuz. İstifadəçilər həmin məlumatların şəxsən sizə aid olduğunu ictimailəşdirə bilərlər.
3. Siz "Facebook" səhifəsinin texniki baxımdan təkmilləşdirilməsi ilə bağlı adı çəkilən şirkətə təkliflər göndərsəniz və "Facebook" bu təklifdən yararlanaraq proqram təminatını təkmilləşdirsə, bunun qarşılığında hər hansı ödənişin edilməsini tələb edə bilməzsiniz.
4. İstifadəçi olaraq siz öz profilinizdən qeyri-qanuni şəbəkə marketinqi (maliyyə piramidaları) ilə məşğul ola və ümumiyyətlə profilinizdən kommersiya məqsədləri üçün istifadə edə bilməzsiniz.
5. "Facebook" istifadəçiləri profilində öz əsl adı və soyadlarından istifadə etməlidirlər və özünə aid birdən çox hesab açma bilməzlər.
6. "Facebook" sizin profilinizdən onun ümumi fəaliyyət prinsiplərinə zidd olan istənilən paylaşımı silmək hüququna sahibdir.
7. ABŞ-da yaşayıb yaşamadığınızdan asılı olmayaraq "Facebook" şirkətinə qarşı istənilən məhkəmə iddiası və mübahisə ilə bağlı yalnız və yalnız Kaliforniya ştatının Şimal Dairə Məhkəməsinə və San-Mateo Federal Məhkəməsinə müraciət etməlisiniz. Bu halda tətbiq olunan hüquq Kaliforniya ştatının hüququ olacaqdır.
8. ABŞ rezidenti olmayan şəxslərə münasibətdə "Facebook" və istifadəçi arasındakı müqavilə "Facebook"un İrlandiyada yerləşən şirkəti "Facebook Ireland Limited" ilə bağlanmış hesab olunur.

2015-ci ilin qalmaqallı məhkəmə prosesləri

1. FİFA-nın qalmaqalı

Beynəlxalq Futbol Federasiyası tarixində ən böyük korrupsiya qalmaqalı ötən ilin may ayına təsadüf etmişdir. Belə ki, ABŞ-ın sorğusu əsasında Federasiyanın 7 yüksəkçinli məmuru İsveçrə orqanları tərəfindən həbs olunmuşdular. ABŞ ədliyyəsi Dünya Çempionatı üçün şəhərlərin seçilməsi zamanı rüşvət alınması barədə qeyd olunan şəxslər haqqında şübhələnirdi. Araşdırmaya əsasən, 20 il ərzində bu məmurlar 100 milyon ABŞ dollarından artıq məbləğdə rüşvət almışlar.

Eyni zamanda ötən dekabr ayında ABŞ prokurorluğu FİFA-nın digər 16 məmuru

barədə dələduzluq, çirkli pulların yuyulması faktı üzrə ittihamla çıxış etmişdir. Həmin şəxslər də Zürixdə həbs olunmuşlar. Qeyd olunan şəxslər Cənubi Amerikada keçirilən turnirlərə və Dünya Çempionatının seçim turlarına dair marketinq hüquqlarının satılması zamanı çoxmilyonlu rüşvətlərin alınmasında şübhəli bilinirlər.

1998-ci ildən FİFA-ya rəhbərlik edən Yozef Blatter ötən ilin iyun ayının 2-də öz vəzifəsindən getdiyini bildirmişdir. Sentyabr ayında isə İsveçrə prokurorluğu onun barəsində araşdırma aparmağa başlamışdır. Hətta təşkilatın qərargahında və Blatterin iş otağında axtarış aparılmışdır.

FİFA-nın etika məsələləri üzrə Arbitraj Palatası dekabrın sonunda Blatter və onun müavini Mişel Platininin 8 il ərzində futbol fəaliyyəti ilə məşğul olmaqdan uzaqlaşdırılması barədə qərar qəbul etmişdir. Buna səbəb Blatterin 2 milyon İsveçrə frankını heç bir hüquqi əsas olmadan Platinin bank hesabına köçürməsi olmuşdur.

2. Feysbuk qalmaqlı

2015-ci ilin fevralında avstriyalı fəal Maks Şrems Feysbuku həmin şirkətin Avropa üzrə qərargahının yerləşdiyi İrlandiyada məhkəməyə vermişdir. İddia tələbi onunla bağlı idi ki, feysbuk resursunun onunun istifadəçilərinin fərdi məlumatlarını ABŞ serverlərinə dolayısılə ABŞ xidmət orqanlarına göndərilməsi hüquqi cəhətdən düzgün deyildir. Bundan sonra işlə bağlı Avropa Ədalət Məhkəməsinə müraciət edilmişdir. Sentyabr ayında qəbul olunmuş Məhkəmənin qərarına əsasən, ABŞ-ın xidmət orqanlarına sosial şəbəkə vasitəsilə məlumatların ötürülməsi qanunsuz hesab olunmuşdur. Qərarda deyilir ki, ABŞ qanunvericiliyi avropalıların fərdi məlumatlarının mühafizəsini lazımi səviyyədə təmin edə bilmir.

Eyni zamanda Avropa Ədalət Məhkəməsi Aİ ilə ABŞ arasında kommersiya məqsədləri ilə məlumatların mübadiləsi haqqında sazişin (Safe Harbour) qeyri-qanuni olması barədə qənaətə gəlmişdir.

3. Volkswagen qalmaqlı

ABŞ-ın Ədliyyə Nazirliyi bu yaxınlarda Volkswagen şirkətinə qarşı cinayət işi qaldırmışdır. Belə ki, bu şirkətin istehsal etdiyi yeni avtomobillərdə ekoloji normaları yan keçə bilən proqram təminatı quraşdırılmışdır. Həmin proqram təminatı sayəsində avtomobil yüksək sürətdə idarə olunarkən çölə buraxılan karbondioksid qazının miqdarını normadan artıq olurmuş. Məsələ ilə bağlı, ABŞ-da ekoloji məsələlərə nəzarət edən dövlət qurumu 482000 avtomobilin geri çağırılaraq texniki nazsazlığın aradan qaldırılması tapşırığını vermişdir. Eyni zamanda, yoxlamalar ərzində müəyyən olunmuşdur ki, sınaq zamanı avtomobillər hava filtirləri normal işləsə də, adi yol şəraitində qeyd olunan normalara avtomobil texniki baxımdan riayət edə bilmir. Nəticədə havaya buraxılan tullantıların miqdarı normadan artıq olur. Burada söhbət 2009-2015-ci illər ərzində istehsal olunmuş dizel mühərrikli avtomobillərdən gedir.

Ümumiyyətlə, şirkətə tətbiq olunacaq cərimənin həcmi 18 milyard ABŞ dolları olacağı gözlənilir. Dünya üzrə bu cür avtomobillərinin təxmini sayı isə 11 milyon ədəddir.

Nəticədə bir sıra digər ölkələr də alman avtokonserni barədə araşdırmalara başlamış və Koreya, Avstraliya və s. ölkələrin vətəndaşları "Volkswagen"ə qarşı məhkəmələrə müraciət etmişlər.

4. Roman Polanski qalmaqlı

Polşanın Krakovo şəhərinin apellyasiya məhkəməsi artıq bir ildən artıqdır ki, davam edən mübahisəyə son nöqtəsini qoymuşdur. Belə ki, yetkinlik yaşına çatmayan şəxsi zorlamaqda şübhəli bilinən məşhur rejissor Roman Polanskinin ABŞ hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən ABŞ-a ekstradisiya olunması Polşa dövlətindən tələb olunurdu. Polşa məhkəməsi isə Vaşinqtonun bu müraciətini rədd etmişdir. Polanski 1977-ci ildə ABŞ-da Samanta Qeyli adlı 13 yaşlı qızı zorlamaqda təqsirli bilinir. İş materiallarından belə məlum olur ki, Polanski model biznesində çalışan 13 yaşla Samantanı görüşə dəvət

etmiş, daha sonra Samanta şampan və narkotik vasitənin istifadəsinə təhrik edilərək intim əlaqəyə məcbur edilmişdir. Polşaya qaçmadan öncə Polanski özünü ittihamda təqsirli bilmişdir. 2009-cu ildə ABŞ məhkəməsinin orderi əsasında Polanski İsveçrənin Sürix şəhərində tutulmuş və ev dustaqlığında saxlanılmışdır. 2010-cu ildə İsveçrə hökuməti rejissorun ABŞ-a ekstradisiyasından imtina etmiş. Eynilə Polşa hökuməti də isveçrəli hakimlərlə həmrəylik nümayiş etdimişdir.

Məlumat üçün qeyd edək ki, Roman Polanski hamımızın yaxşı tanıdığı "Pianist" filminin rejissorudur.

Son 10 il ərzində Britaniyada 505 məhbus səhvən azadlığa buraxılıb

Britaniyada ötən 10 il ərzində cəzaçəkmə müəssisələrinin əməkdaşlarının səhvləri ucbatından qətlədə və digər ağır növ cinayətlər üzrə cəza çəkən şəxslər yanlışlıqla həbsdən azad edilmişlər. Təkcə 2014-2015-ci illərdə bu qaydada azad edilmiş şəxslərin sayı 48 idi.

Təsəvvür edin ki, ötən 10 il ərzində səhvən buraxılmış 505 nəfər məhkum həftəyə 1 nəfərin azadlığa çıxması deməkdir ki, bu da istənilən

ölkənin penitensiar sisteminin nüfuzu üçün qəbul edilməz statistikadır. Halbuki Britaniyanın rəsmi penitensiar orqanı belə halların çox nadir hallarda baş verdiyi qənaətindədir.

Bu ilin avqust ayında qətl törətmiş məhkumlardan Martinas Kupstis səhvən azadlığa buraxılır və təxminən 3 saatdan sonra yaxınlıqdakı avtobus dayanacağına tutlaraq kamerasına qaytarılmışdır. Bu şəxs 24 yaşlı bir gəncin qətli ilə bağlı məhkumluq həyatı sürürdü.

Digər bir epizodda Hevel Həbsxanasında bir kamerada yaşayan iki eyni soyadlı məhkumdan birisi yanlışlıqla azadlığa buraxılmışdır. Həmin şəxs bir gündən sonra geri qaytarılmışdır.

Ümumiyyətlə isə, qeyd olunan 505 məhkumdan 6-sı hələ də tutularaq geri qaytarılmamışdır.

“Sualınıza vəkil cavab versin!” rubrikası*

Sual 1. “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi”nin 7.1-ci maddəsində deyilir: “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsində nəzərdə tutulanlar istisna olmaqla, mülki qanunvericilik müddələrinin geriyə qüvvəsi yoxdur və onlar qüvvəyə mindikdən sonra əmələ gəlmiş münasibətlərə tətbiq edilir”. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsində isə deyilir: “Fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran, hüquq məsuliyyətini aradan qaldıran və ya yüngülləşdirən normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriyə şamil edilir”. “Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi”nin 178.6-cı maddəsində deyilir: “Əgər şəxs daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydə alınmamış daşınmaz əmlaka faktiki mülkiyyətçi hüququ ilə 30 il ərzində fasiləsiz və etirazsız sahiblik etmişsə, o, mülkiyyətçi kimi qeydə alınmasını tələb edə bilər”. Bu maddə ölkə Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsində nəzərdə tutulan hal kimi qiymətləndirilə bilərmi?

Cavab. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 7.1-ci (“Mülki qanunvericiliyin zamana görə qüvvəsi”) maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsində nəzərdə tutulanlar istisna olmaqla, mülki qanunvericilik müddələrinin geriyə qüvvəsi yoxdur və onlar qüvvəyə mindikdən sonra əmələ gəlmiş münasibətlərə tətbiq edilir. Həmin Məcəllənin 7.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq, qanunla birbaşa nəzərdə tutulmuş hallarda mülki qanunvericiliyin geriyə qüvvəsi ola bilər. “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında” qanun və Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində həmin Məcəllənin 178.6-cı maddəsinin hüquqi qüvvəsinin 2000-ci il sentyabrın 1-dən əvvəlki müddətlərə şamil edilməsi ilə bağlı hər hansı müddəə nəzərdə tutulmamışdır. Digər tərəfdən, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi eyni (yuxarıda qeyd edilən) əsaslardan çıxış edərək “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 179-cu maddəsinin şərh edilməsinə dair” 28 yanvar 2002-ci il tarixli Qərarında göstərmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin daşınmaz əmlaka mülkiyyət hüququnu əldə etmə müddətini müəyyənləşdirən 179-cu maddəsinin hüquqi qüvvəsi 2000-ci il sentyabrın 1-dən sonra yaranan hüquq münasibətlərinə tətbiq olunmalıdır.

Sual 2. Qardaşım ailəsi ilə birlikdə 5 il yaxındır valideynlərimlə birlikdə yaşayır. Mənzil özəlləşdirilməmişdir, mənzilə dair order atamın adınadır və orderdə yalnız anam, qardaşım və mənim adım vardır. Mənzili özəlləşdirmək istəyirik, lakin qardaşımın arvadı da həmin mənzildə payı olduğunu iddia edir. Bu tələb nə qədər haqlıdır?

Cavab. “Azərbaycan Respublikasında mənzil fondunun özəlləşdirilməsi haqqında” Qanunun 1-ci maddəsinə görə dövlət və ya ictimai mənzil fondunun mülkiyyətçisi ilə mənzil kirayə müqaviləsi bağlamış Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının, habelə vətəndaşlığı olmayan şəxslərin yaşadıkları mənzilləri (evləri) bu Qanunla müəyyən edilmiş şərtlərlə və qaydada əvəzsiz olaraq şəxsi mülkiyyətinə keçirmək hüququ vardır. Həmin Qanunun 5-ci maddəsinin birinci hissəsinə əsasən mənzillər (evlər), özəlləşdirilməsi üçün müraciət edilən anda mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan, onun yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin

razılığı ilə onlardan birinin mülkiyyətinə və ya bir neçəsinin və yaxud bütün ailə üzvlərinin ümumi (paylı, birgə) mülkiyyətinə verilə bilər.

Göründüyü kimi, Qanunun 5-ci maddəsi anlamında mənzili özəlləşdirmək hüququna müraciət edilən anda adı mənzil kirayə müqaviləsində göstərilmiş və kirayəçi ilə birlikdə faktiki yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvləri malikdirlər. Qardaşınızın arvadının adı orderdə göstərilmədiyindən o, sözügedən mənzili özəlləşdirmək hüququna malik deyildir.

Sual 3. Yeni mənzil almışam. Mən və ailə üzvlərim həmin mənzilə qeydiyyatda düşməliyikmi?

Cavab. Əgər Siz mənzil aldıqdan sonra da əvvəlki yaşayış sahənizdə yaşamağa davam edirsinizsə, onda yaşayış yerinizi dəyişmədiyinizə görə yeni mənziliniz üzrə qeydiyyatda düşməyiniz tələb edilmir. Əgər ailə üzvlərinizlə birlikdə daima yaşamaq üçün yeni mənzilə köçərsinizsə, onda həmin mənzilə gəldikdən sonra 10 gündən gec olmayaraq qeydiyyatda düşməlisiniz. Çünki “Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında” qanunun 5-ci maddəsinə görə, yaşayış yerini dəyişdirmiş vətəndaş yeni yaşayış yerinə gəldikdən sonra 10 gündən gec olmayaraq qeydiyyatda alınması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanına (Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi) müraciət edərək forması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən, yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda alınma haqqında ərizə-anketlə birlikdə aşağıdakı sənədləri təqdim etməlidir: 1) şəxsiyyət vəsiqəsi; 2) yaşayış sahəsinə köçmək üçün əsas verən sənəd (mülkiyyət hüququnun dövlət qeydiyyatına alınması haqqında daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarış, order, icarə və ya kirayə müqaviləsi, yaxud Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş başqa sənəd) və ya vətəndaşa yaşayış sahəsi verən şəxsin ərizəsi.

Sual 4. Boşanma barədə işə baxılarkən notariusda uşağın saxlanması görə aliment sazişi bağladıq. Keçmiş həyat yoldaşım bir müddət saziş üzrə aliment ödəsə də, hazırda bir neçə aydır ödənişlərdən yayınır. Bu halda, mən nə etməliyəm?

Cavab. Azərbaycan Respublikası Ali Məcəlləsinin 94.3-cü maddəsinə görə, aliment ödənilməsi barədə saziş notariat qaydasında təsdiq edildikdə, icra vəərəqəsi qüvvəsinə malik olur.

Həmin Məcəllənin 95.3-cü maddəsinə görə, aliment ödənilməsi barədə sazişi icra etməkdən birtərəfli qaydada imtina etməyə və onun şərtlərinin birtərəfli qaydada dəyişdirilməsinə yol verilmir. “İcra haqqında” qanunun 6.1.3-cü maddəsinə görə, alimentlərin ödənilməsi barədə notariat qaydasında təsdiq edilmiş saziş icra sənədi sayılır. Həmin Qanunun 2.1-ci maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikasında məhkəmə və digər orqanların qərarlarının məcburi icrası icra məmurları tərəfindən həyata keçirilir.

Göründüyü kimi, Siz Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin müvafiq (keçmiş ərinizin yaşadığı yer, yaxud onun iş yeri və ya onun əmlakının olduğu yer üzrə) rayon icra şöbəsinə müraciət etməklə alimentin ödənilməsinin məcburi qaydada təmin olunmasını tələb edə bilərsiniz.

Sual 5. İş yoldaşımın götürdüyü kreditə görə zəmin dayanmışdım. Kreditin bir hissəsi ödənilsə də, iş yoldaşım vəfat etmiş və ödənişlərdə gecikmə yaranmışdır. Bank həm mənə, həm də iş yoldaşımın vəərəsəsinə (arvadına) qarşı iddia qaldırmış və pulu bizdən tələb edir. Halbuki mən yalnız iş yoldaşıma zəmin dayanmışdım. İş yoldaşımın ölümü nəticəsində zəminlik də bitməli deyildimi?

Cavab. Ümumi qayda ondan ibarətdir ki, öhdəlik münasibətləri hansı şəxslər arasında meydana gəlmişsə, mövcudluğunu həmin şəxslər arasında davam etdirir və bitir. Lakin bəzi hallarda öhdəliyin aktiv (kreditor) və ya passiv (borclu) tərəfində dəyişiklik olması mümkündür. Əmlakın vəərəsəlik yolu ilə keçməsi halında miras qoyan borcludursa, onun yerinə vəərəsələr borclu kimi çıxış edirlər. Kredit borcu miras passivi kimi iş yoldaşınızın arvadına keçmişdir, yəni bankla bağlanmış kredit

müqaviləsinin tərəfi (borc alan) kimi o, miras qoyanı/ərini əvəz etmişdir (Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsi, m. 1133.1, 1151.1).

Bu hal, Sizinlə bank arasında bağlanmış zəminlik müqaviləsinə xitam verilməsi üçün əsas deyildir. Belə ki, adıçəkilən Məcəllənin zəminliyə xitam verilməsi əsaslarını müəyyənləşdirən 477-ci maddəsində əsas öhdəlik üzrə borclunun ölümü xitamvermə əsası kimi nəzərdə tutulmamışdır. Həmin Məcəllənin 477.0.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsas ("Əgər zəmin yeni borclu üçün cavabdeh olmaq barəsində kreditora razılıq verməmişsə, zəminliklə təmin edilmiş öhdəlik üzrə borc başqa şəxsə keçirildikdə, zəminliyə xitam verilir".) isə əsas öhdəliyin tərəfinin vərəsəlik yolu ilə dəyişməsi halını tənzimləmir; həmin əsas kreditor (konkret halda, bank) və yeni borclu (hər hansı üçüncü şəxs) arasında bağlanmış müqavilə əsasında əsas öhdəliyin (konkret halda, kredit müqaviləsi üzrə öhdəliyin) passiv (borclu) tərəfində baş verən dəyişikliyə şamil oluna bilər. Bu mənada sözügedən Məcəllənin 477.0.2-ci və 525-ci maddələri arasında bağlılıq vardır. Çünki 525-ci maddəyə görə, tələb üçün verilmiş zəminlik və girov hüququ öhdəliyin verilməsi nəticəsində ləğv edilir. ... Əgər zəmin və ya öhdəliyin verildiyi məqamda yüklü əşyanın mənsub olduğu şəxs razılıq verərlərsə, bu göstərişlər tətbiq edilmir.

Sual 6. Bankın tələbi əsasında ipoteka qoyulmuş yaşadığım mənzilə tutma yönəldilmişdir. Lakin məhkəmə qərarı hələ icra edilməmişdir, başqa sözlə, hərrac mərhələsindədir. Bu mərhələdə mən kredit borcumu ödəyərək mənzilimi ipotekadan azad edə bilərəm?

Cavab. "İpoteka haqqında" qanunun 46.1-ci maddəsi Sizə belə bir hüquq verir. Belə ki, həmin maddəyə görə, ipoteka predmetinin açıq bazarda və ya hərracda satışına (alqı-satqı müqaviləsi notariat qaydasında təsdiq olunanadək və ya hərracın nəticələri üzrə protokol imzalanandanadək), yaxud bu Qanunun tələblərinə uyğun olaraq onun ipoteka saxlayan tərəfindən əldə olunmasına qədər (alqı-satqı müqaviləsi notariat qaydasında təsdiq olunanadək) əsas öhdəlik üzrə borclu və (və ya) ipoteka qoyan, yaxud hər hansı üçüncü şəxs ipoteka saxlayanın əsas bütün tələbini ödəyərək ipoteka predmetinə tutma yönəldilməsinə və onun satışına xitam verə bilər. Bu hüququ məhdudlaşdıran razılaşma əhəmiyyətsizdir.

Bu halda Siz ipoteka predmetinə tutma yönəldilməsi və onun satışı ilə əlaqədar çəkilmiş xərcləri ipoteka saxlayana (banka) ödəməlisiniz (Adıçəkilən Qanunun 46.2-ci maddəsi).

Sual 7. Qardaşım milliyyətə Azərbaycanlı olsa da, uzun müddət Rusiyada yaşadığından Rusiya vətəndaşlığını qəbul etmişdir. Onun Bakı şəhərində evi vardır. Vəsiyyətnamə tərtib etmək üçün Bakıdakı notariuslara müraciət edə bilərəm?

Cavab. Əcnəbi vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikası vətəndaşları ilə bərabər səviyyədə Azərbaycan Respublikasının notariuslarına müraciət etmək hüququ vardır. Notariuslar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə müvafiq olaraq xarici dövlətlərin qanunvericiliyinin normalarını tətbiq edirlər. Əcnəbinin ölümündən sonra Azərbaycan Respublikasının ərazisində qalmış əmlakın və ya Azərbaycan Respublikası vətəndaşının ölümündən sonra əcnəbiyə çatması əmlakın qorunması ilə, habelə bu cür əmlak barəsində vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin verilməsi ilə əlaqədar hərəkətlər «[Notariat haqqında](#)» Azərbaycan Respublikası Qanununun 89-cu maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq bu Təlimatda ifadə olunmuş qaydalar üzrə aparılır (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 11 sentyabr 2000-ci il tarixli 167 nömrəli Qərarı ilə təsdiqlənmiş "Notariat hərəkətlərinin aparılması Qaydaları haqqında Təlimat"ın 200, 201 və 203-cü bəndləri).

Sual 8. Fərdi sahibkar kimi sex işlədirəm. İşçilərdən birinin adına avtomobilə dair etibarnamə vermişən ki, sex üçün lazım olan mal-materialın daşınmasını təmin etsin. İşçi yol qəzası törətmiş və başqa şəxsə zərər vurmuşdur. Həmin şəxs məhkəməyə müraciət edib pulu işəgötürən kimi məndən tələb edir. Halbuki hadisə iş vaxtı deyil, bazar günü olmuşdur. Bu halda, mən işəgötürən kimi vurulmuş zərərə görə məsuliyyət daşıyıram?

Cavab. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1099.1-ci maddəsinə görə, hüquqi və ya fiziki şəxs öz işçisinin törətdiyi mülki hüquq pozuntusu (delikt) üçün məsuliyyət daşıyır və əmək (qulluq, mənsəb) vəzifələrinin icrası zamanı işçisinin vurduğu zərərin əvəzini ödəməlidir. Həmin Məcəllənin 1099.2-ci maddəsinə görə, bu Məcəllənin bu fəslində nəzərdə tutulan qaydalara tətbiqən, işçi əmək müqaviləsi əsasında iş görən fiziki şəxsdir, habelə mülki hüquq müqaviləsi üzrə iş görən fiziki şəxsdir, bir şərtlə ki, bu zaman o, müvafiq hüquqi və ya fiziki şəxsin tapşırığı ilə və işlərin təhlükəsiz aparılmasına onun nəzarəti altında fəaliyyət göstərsin və ya fəaliyyət göstərməli olsun.

Göründüyü kimi, işçinin vurduğu zərərə görə işəgötürənin məsuliyyətinin yaranması üçün tələb edilən şərtlərdən biri zərərin işçinin əmək (qulluq, mənsəb) vəzifələrinin icrası zamanı vurulmuş olmasıdır. Başqa sözlə, zərər ilə işçiyə verilmiş işin icrası arasında hər hansı məqsəd bağı yoxdursa, işəgötürənin məsuliyyətindən danışmaq mümkün deyildir.

Beləliklə, Siz zərərlə işçinizə tapşırılmış işin icrası arasında hər hansı məqsəd bağının olmadığını sübuta yetirə bilsəniz, məsuliyyətdən qurtula bilərsiniz. Məhkəmə işə baxarkən bu halın mövcud olub-olmamasını nəzərə alıb müvafiq qərarı qəbul edəcəkdir.

Sual 9. Yeni mənzil aldıqdan sonra işıq idarəsinə gedib müqavilənin mənim adıma keçirilməsini xahiş etdim. Lakin mənə bildirdilər ki, əvvəlki abonentin borcu olduğundan müqavilə bağlanması və kodun mənim adıma keçirilməsi mümkün olmayacaqdır. Belə bir imtina qanuni sayıla bilərmi?

Cavab. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 400.2-ci maddəsinə görə, sahibkarlıq məqsədi olmadan və ya özünün zəruri ehtiyaclarının ödənilməsi üçün əmlak və ya xidmət əldə edən və ya onlardan istifadə edən şəxslə, əgər digər tərəf özünün sahibkarlıq fəaliyyəti həddində hərəkət edərsə, müqavilə bağlamaqdan əsassız imtina edilə bilməz. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2 fevral 2005-ci il tarixli 18 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Elektrik enerjisindən istifadə Qaydaları"nın 1.3-cü bəndinə görə, enerjitəchizatı müəssisəsi ilə abonent arasında elektrik enerjisinin alqı-satqı müqaviləsi bağlanmalıdır.

Beləliklə, əvvəlki mülkiyyətçinin (abonentin) elektrik enerjisi borcuna görə məsuliyyət daşımadığından enerjitəchizat müəssisəsinin Sizinlə müqavilə bağlamaqdan imtinası əsaslı sayıla bilməz.